

[begin WV] Thuys *der fortunen* [xylografisch in rood] [A1r]

*Ende dat huys der doot. Ende die .x. oudtheden des menschen
Ende hoe dye mensche ghestelt is van binnen. Ende dat hoofd
metten .x. sinnen des menschen Die .iii. deelen der lucht metten
vierighen impressien. Die .iiij. complexien. ende dit al met figuren.
Ende hoe hem elck regieren sal van eeten ende drincken. etc.*

[hsn: Vrouwe Fortuna met pijl en rad geflankeerd door Geluck en Ongheluck. Geluck strooit geldstukken voor de rijken; Ongheluck strooit stenen voor de armen]

[hsn. Buste man] [A1v]

[hsn. cirkel met windrichtingen: sut sut osten – westen – nort osten – nort nort osten – norden – sut sut westen – osten wint – sut osten – sut westen – nort nort westen – suden – nort westen] [einde WV]

Prologhe.

[A2r]

O M te schuwen die sware melancolien de [die] grof bloet genereren, ende dicwil namaels brengen in grote siecten / ende om ander clapperien te schuwen so is hier gheor dineert dit boecxken. al vallet somtijts waer / men sal daerin niet te vast gelouen. Al comet zomtjits alsoe dat dit geschiet doer die toneygentheit der menschen / welcke comt doer dat regieren der planeten / die den menschen gheuen toneygentheyt / maer gheen nootsakelijcheyt. ¶ Als ghi wilt u auontuere suecken in dit boeck / so suldi in dese voer gestelden cirkel den man drayen buten dat boeck / ende hi sal u metter hant wijsen op een vanden .xij. winden dye in den cirkel staen. als ghi dan siet wat wint dat die hant wijset / dan suldi den wint inden boeck suecken / ende die wint sal u dan voort an wisen tot een vanden .xij. tekenen / ende dat teken sal u wijsen tot een vanden .xij. maenden / ende die maent sal u wisen tot een vanden .xij. vrouwen / ende die vrouwe sal wisen tot een vanden .xij. meesters Ende die meesters sullen u segghen van uwer auontueren. Ende na den meesters suldi vinden veel goeder leeringhen

Ten yersten van die duecht *ende* onduecht der winden Van die .xij. teken des hemels. Vanden .xij. maenden / hoe hem de mensche regieren sal in elcker maent van eten *ende* drincken om te behouden de gesontheyt. Dan van thuys der fortunen Dan vanden .vij. planeten. *ende* vanden .iiij. complexien.¹

[hsn: oostenwind] Hier volgen die .xij. winden.
Oosten Wint.
Gaet tot Libra dat teken *zon*
der versaghen,
Wilt hem na uwer auontueren
vragen

Noort noort oost [in rood] [hs: windrichting]

[A2v]

Ghaet tot Gemini si staen
te samen
Hoort wat si segghen tot u
wer vramen

Suyden vint [wind] [hs: windrichting]

Gaet totten Scorpoen [Schorpioen] *ende*

---

¹ WV: 'Dit boecxken is gheordineert om dye me- | lancolie te verdriuen die dicwil den mensche | siecte maect *ende* om clapperie te scuwen | Al vallet somtijts waer doer influencie | der planeten die den menschen gheuen toe- | neygentheit *ende* gheen noodsakelijcheit | Daer om en salment niet vast ghelouen. Wildi hierin u | auontuere soecken / so suldi van buten draien dat manneken van | binnen / *ende* dat sal u metter hant wijsen een vanden .xij. win | den die inden cirkel staen. *Ende* als ghi siet wat wint u dye | hant wijst / dan soect den wint in dit boeck / *ende* die wint sal | u voort wijsen aen een vanden .xij. teyken / *ende* dat teyken | sal u seynden an een | vanden .xij. maenden / *ende* die sal u seyn- | den tot een vanden .xij. vrouwen / *ende* die sal u seynden an een | vanden .xij. meesters / die u dan wat van uwer auontueren | sal segghen. *Ende* na die meesters volghen veel scone leerin- | ghen. Eerst van die duecht *ende* onduecht der winden. Van | die .xij. maenden / hoe hem die mensche regieren sal in elcker | maent van eeten *ende* drincken om zijn ghesontheyt te on- | derhouden. Van dat huys der fortunen nae die influen | cie der hemelscher teykenen. Van die .x.outheyden des | menschen. Dan van die drie deelen der lucht metten vie- | righen branden inder lucht. Dan van die vier complexien | Alsmen in dye badstoue sal ghaen. Alsmen bloet laten | sal *ende* noch veel meer ander leeringhen. etc.

wilt hem spreken
Ende vraghet hem wat u
sal gebreken

Suytsuyt oost [hs: windrichting]

Gaet tot Sagittarius *ende*
wilt hem wel verstaen
Hi sal u antwoorden na u
vermaen

Noorden wint [hs: windrichting]

Gaet tot Leo *ende* wilt *hem*
vraghen,
Na uwer auentueren son
der versaghen

[hs: windrichting]

Noort oost

[A3r]

Ghaet tot Taurus hy is se
re stuere
Vraghet *hem* wat van uwer
aontuere

[hs: windrichting]

Noort west

Virgo dye ionffrouwe si is
seer lustich
Vraghet² haer met moede
rustich

---

² JvD: 'Vrageht'

[hs: windrichting]

Westen wint

Sprect met Aquarius
hy staet om ghieten
Vraghet *hem* wat aentue
ren ghi sult ghenieten.

[hs: windrichting]

Suyt oost

Ghaet tot Cancer volget
sinen raet
Wilt hem vraghen waer
voer u te sorghen staet

Suyt west. [hs: windrichting]

[A3v]

Ghaet tot Pisces die visscen
zijn ghehaemt
Om u te antwoorden hy hem
niet en schaemt³

Suyt Suyt west [hs: windrichting]

Gaet tot Capricornus die seer
snel schijnt⁴
Vraecht hem oft u ghelucke
Verdwijnt

Noort noort west [hs: windrichting]

---

³ WV: Gaet tot *hem* vraghen onbeschaemt

⁴ WV: Vraecht Capricornus si is seer snel | Oft u auontuere sal zijn oeck fel JB: Oft u auontuere u sal zijn rebel

Ghaet tot Aries hi is een
luchtken rapen
Hy sal u wel antwoorden hi
ghaet onder die scapen

¶ Hier volgen die .xij. teken

Capricornus [hs: sterrenbeeld Steenbok]

Gaet tot December hi sit bi
den viere
Vraghet hem van uwer for
tunen maniere⁵

[hs: sterrenbeeld Waterman]

Aquarius

[A4r]

Ghaet tot Ianuarius hy is se
re stuere
Vraghet hem wat van uwer
aontuere

[hs: sterrenbeeld Vissen]

Pisces.

Ghaet tot Februarius hi is
van suinters ghesellen
Op uwer vraghen sal hy u
veel vertellen⁶

[hs: sterrenbeeld Kreeft]

Cancer Kreeft

---

⁵ WV: Vraghet hem nae u manier. JB: Vraecht hem nae der fortunen manier.

⁶ WV: Februarius is cout ende fel | U aontuere sal hi segghen wel. JB: Februarius is cout / en daertoe fel | U aontuere sal hi u segghen wel

Sprect metten Merte siet
wat hy doet
Vraghet *hem* wat auentue
ren ghi hebben moet⁷

[hs: sterrenbeeld Stier]

Taurus die Stier

Ghaet totten April volget
sinen raet
Wilt hem vraghen waer
voer u te sorghen staet⁸

Gemini [hs: sterrenbeeld Tweeling]

[A4v]

Ghaet totten Mey als dye
bloemkens spruten
Om u te antwoorden comt
hi wten⁹

Aries¹⁰ [hs: sterrenbeeld Ram]

Gaet tot Junius als dye son
ne schijnt
Vraecht hem oft u ghelucke
verdwijnt¹¹

Leo die Leuwe [hs: sterrenbeeld Leeuw]

---

⁷ WV: Vraecht den Merte wat goet | Dijn auontuere hebben moet JB: Vraecht den merte / watterley goet. | Dijn auontuere ooc hebben moet.

⁸ WV: Vraghet *hem* vander fortunen graet JB: Vraght hem na der fortunen graet.

⁹ WV: Inden Meye die bloemkens spruten | Hi sal u vraghen wel ontsluten

¹⁰ Volgens WV; JvD: Cancer oft Kreeft

¹¹ WV: Siet Junius als dye sonne schijnt | Vraecht oft u gheluck verdwijnt JB: Siet Junius, als dye sonne schijnt | Vraecht hem oft u ghelucke verdwijnt

Ghaet tot Iulius hi wil dat
hoy mayen
Hi sal u wel antwoorden wil
die wint wat wayen.¹²

Virgo die ionffrou [hs: sterrenbeeld Maagd]

Gaet tot Augustus hy geeft
rijpe peren
Hy sal u wel segghen wat u
mach deren

[hs: sterrenbeeld Weegschaal]

Libra die waghe
Gaet tot *September* wilt
hem seggen u deren
Hi geeft appelen / cawoor-
den ende peeren.¹³

[B1r]

[hs: sterrenbeeld Schorpioen]

Scorpio

Gaet tot October hi schinc
ket den nyeuwen most
Ende gebraet van swijnen
hebdi des lost¹⁴

[hs: sterrenbeeld Boogschutter]

Sagittarius die scutter

---

¹² WV: Julius sal dat hoy mayen | Hi sal op u vrAGEN wel payen.

¹³ WV: Segghet *September* al u deren. | Hi gheeft appelen totten peren JB: Segghet *September* al u deeren | Hi gheeft u appelen / druven / en peren; cawoorden: pompoen MNW op 'cauwoerde'

¹⁴ WV: October schinct *den nieuwen* most | Hi sal spreken nae uwen lost.

Gaet tot Nouember hy
is seer wel bekant
Hi brenghet den scarpen
winter int lant¹⁵

[hs: bakker bakt]

Hier na volgen de .xij.
maenden des iaers
December
Ghaet tot Bersabea al nu
ter stadt vliet
Si is haer schoon wascen
de in dat badt siet¹⁶

[hs: echtpaar aan tafel]

Ianuarus
Ghaet tot Meduse. si is
sachtmoedich
Si sal u seggen sidi voer
spoedich¹⁷

[hs: man bij het haardvuur]

Februarius.

[B1v]

Gaet tot Thijsbe dye dat
swaert ghestelt heeft
Opt herte / ende doer liefde
ghequelt sneeft.¹⁸

[hs: man knot bomen]

Meerte

---

¹⁵ WV: Hi brengt *den couden* winter int lant.

¹⁶ WV: Gaet tot Bersabea vraghen wat | Daer si nu sidt in dat badt JB: Gaet tot Bersabea / vraghen wat. | Daer si bider fonteynen int badt

¹⁷ WV: Medusa si is sachtmoedich | Om u te segghen sidi voerspoedich JB: Gaet bi Medusa / si is sachtmodich | Om u te segghen / sidy voerspoedich

¹⁸ WV: Vraghet Tisbe die haer doot | Doer der rasender minnen stoot JB: vraget Thisbe / die haer seluen doot | Door der rasender minnen stoot

Gaet tot Dalida si bedrie-
get Sampson den bouwen
Si is een wijff vol ontrou-
wen¹⁹

[hs: man snoeit bomen]

April

Gaet tot Funesta, die met-
ten ouden man doet haren wille
Om haer vrientscap te hou-
den sonder gheschille.²⁰

[hs: minnend paar op bank]

Meye

Ghi meyskens wildi u *niet*
laten ghenaken
Galathea sal u segghen
haerder dochter wrake²¹

[hs:boer ploegt land]

Junius

Gaet tot van Medea dye
van Iason bedroghen is
Hoert haer spreken *ende* siet
oft al gheloghen is²²

[hs: boer met zeis]

Iulius

[B2r]

Ghaet tot Lucretia wilt u

---

¹⁹ WV Dalida dye Sampson bedriecht | Vraecht haer oft si niet en liecht.

²⁰ WV: Vraecht Funesta die nu berijdt | Den ouden wisen / *den* si *niet* en *vermijdt* JB: Vraghet Funesta / die wil berijden | Die eerst wijs was / voor dien tijden

²¹ WV: Ghi meeskens laet u ghenaken | Gaet tot Galathea si sal u segghen haerder dochter wraken. JB: Ghi meeskens laet u ghenaken | Gaet tot Galathea sonder slaken | Si sal u segghen haerder dochter wraken

²² WV: Hoort Medea dye Jason bedroech | Besiet oft si u oeck loech

spoeden gaen
Si wilt haer seluen doden
met groter *onuroeden* saen²³

[hs: boer maait graan]

Augustus

Gaet tot Sandrijn. want
si heeft haer lief verloren
Si is goedertieren wilt haer
sprake aenhoren²⁴

[hs: boer zaait in]

September

Wildy wat vreemts gaen
sien
Gaet tot Schoon bedroch
onder vlien.²⁵

[hs: man perst druiven]

October

Ghaet tot Proserpina siet
waer si gheraect was
Als si van Pluto der hellen
coninc ontschaect was²⁶

[hs: man doodt varken]

Nouember

Gaet tot Blancefloer si sit
nu vruchedelijck
Aenhoert haer sprake *want*

---

²³ WV: Wilt tot Lucretia lopen saen | Si wil haer seluen doden ghaen JB: Wilt tot Lucretia lopen saen | Si wilt metter doot becopen gaen

²⁴ WV: Sandrijn heeft haer lief verloren | Wilt haer suete sprake aenhoren.

²⁵ Wildi wat vreemts gaen horen | Loopt tot schoonbedroch sijnder toren. JB: Wildi wat vreemts ghaen horen. | Gaet tot schoonbedroch sonder toren

²⁶ Proserpine siet waerse raecte | Vraechder wat fortune maecte.

si is *van woerden duechdelijc*.²⁷

[Hier volgen die .xij. vrouwen]²⁸

[hsn: man en vrouw]

[B2v]

Blancefleur

¶ *Mijn lief is vriendelic hi omhelst / hi cust mi*
Waer bi in²⁹ *liefde onsteken sijn mijn sinnen*
Om bi *hem* te sijn oec seer dat lust mi
Om sijn *liefde* al gheheel te volkinnen.
Gaet tot Auicenna hy sal u ghewagen
waer den sinnen haect ten seluen dagen

[hsn: vrouw met uil]

[B3r]

Sandrijne

¶ *Ic meende nu een valck hebben gehad*
Mer tis worden een wle in die stadt
Gaet tot Lichtuoet hi heeft bescreuen
Om dat hi u antwoerde soude gheuen.³⁰

[hsn: vrouw met muziekinstrument en zot]

[B3v]

Medea

Metten sot ben ic so seer verhanghen
Hi laet mi niet spreken een wijslick woort
Mer totten Scaker wilt haestelijc *gangen*
Daer hi by sijn armoruesken sidt in een

---

²⁷ Vraecht blancefluer vruechdelijc | Hoort haer spreken duechdelijck.

²⁸ Opschrift ingevoegd op basis van JB 1531

²⁹ Ingevoegd op basis van WV 1522

³⁰ Sandrijn | Ick meende een valck hebben ghehad | Mer tis worden een wle in die stadt | Gaet tot lichtuoet hi heeft bescreuen | om u antwoordt te gheuen

minlick accoort³¹

[hsn: vrouw steekt zwaard in borst]

[B4r]

Lucretia.

Ic die vol desperatie ben *om mijn eere verloren*
Stelle mi seluen ter doot soe mach *men horen*
Gaet tot Mesue hi sal wel weten
Van u auontueren ende secreten.³²

[hsn: vrouw knipt haar van man]

[B4v]

Dalida

Wacht u ghi iongers van bedroch der vrou(wen)
Wilt dit exempel van Sampson aenscouwen
Al was hi ionc / schoon / rijc / sterc / ongelogen
Nochtan was hi so deerlick bedroghen
Gaet tot Pegasium hi sal u seggen wonder
Van uwer auontueren goet ende quaet bisonder³³

[hsn: vrouw valt in zwaard: Thisbe]

[C1r]

Funesta

Siet hoe de wise mannen inder vrouwen
bedwanck sijn
Merct dit exempel latet in u danck sijn
Ende totten ouden dasaert nu lichtelijc vliet
Hi sal u segghen van uwer auontueren een

---

³¹ Metten sot ben ick belent | hi en laet mi een voort niet spreken | Mer bi Virgilium gaet omtrent | Daer hi in die mande sidt versterken.

³² JvD: 'aunntueren' WV: Ick desperaet al om mijn eere | Mi selue ter doot versere. | Hoort na Mesue hi sal wel weten | Van uwer auontueren secreten.
JB: Verforst ben ic / mijn eere verloos ick | Dies voor dleven / die doot verkoos ick | Gaet tot Mesue / en wilt u spoen | Hi sal dijn auontuere wel ontdoen

³³ Tekst WV: Ansiet Sampzon / wacht u van vrouwen | Al was hi sterc / schoen / rijc / in trouwen.
Was hi nochtans deerlijc bedroghen | Gaet totten Scaker al vier zijn oghen

goet bediet³⁴

[hsn: vrouw met bloem]

[C1v]

Medusa

Sijn u sinnen becommert met een bloemken reijn
Bedwinct u seluen / daer isser meer int pleijn
Gaet tot Moeyaert *om hem* te spreken certeiijn
Hi sal u seggen van uwer auontueren greyn.³⁵

[hsn: vrouwelijk geraamte met schep en schedel; banderolle ‘Respice finem’] [C2r]

Schoonbedroch

Siet hoe yent hoe schone ic mi *verthone*
maer al mijn *schoonheit* is *niet* weert een bone
Want *beneden* is mi *dleuen* ontwayt
Gaet tot *Eolus* die metten winde drayt³⁶

Thisbe

Siet mi van liefden deerlijk ontstelt
En wilt so niet van liefden quelen.
Leent liever een broot ende willet helen
Gaet tot Mercurius met Paris verselt.³⁷

[hsn: badende vrouw met bediende; man in venster]

[C3r]

Barsabea.

---

³⁴ WV: Siet hoe die wijse int bedwanck is | Der vrouwen dat fel en stranck is | Totten ouden minnaer wilt lopen nu | Der auontueren sal hi ontknopen u.

³⁵ WV: Sidi vermutst op een vrouken reyn | Denct dat veel bloemkens wassen int pleyn | Ende maect dattu rustelijc ghestelt zijt | Sprect Moyaert daer hi tgelt vrijt

³⁶ WV: Siet hoe yent ic mi bouen verthone | Tis al niet waert een bone | Dat leven is mi van onder ontlopen | Eolus sal u auontuere ontknopen

³⁷ WV gevolgd; JvD: Dalida. Wacht u ghi iongers van bedroch der vrouwen | Wilt doch dexempel van Sampson aenschouwen

Al was hi schoon / rijck / sterck ongheloghen | Nochtans was hi so deerlijc bedroghen | Dus gaet tot Pegasium hi sal u seggen wonder | Van uwer auontuere wattet sal zijn
bisonder JB: Siet mi van liefden so deerlic quelen. | Ghi meeskens, wilt so niet zijn ontstelt | Leent liever een broot, en willet helen | Gaet tot Mercurius met Parijs verselt.

Wacht u gesichte het can wonder brouwen
Onmanierlic gesicht bracht Daud in be(nouwen
Gaet tot tholomeus³⁸ hi sal ongelogen
Van uwer auontueren u veel seggen mogen³⁹

[hsn: uitgedoste vrouw met bloem in haar hand]

[C3v]

Proserpina

O ghi iongers siet waer ghi u sinnen slaet.
Al zijn die vrouwen scoon / si zijn sduuels netten
Si zijn dicwil licht ende nuyen haren naet
Si spreken⁴⁰ suetelijc als dobbeletten
Maer gaet tot Hali hi is goet om horen
Hi sal van uwer auontuere wel sporen.⁴¹

[hsn: vrouw met stok en hond; banderolle 'Latet been']

[C4r]

Galathea.

Der goden wrake heeft verkeert in een hont
Mijn dochter wenende / omdat si een iongelinck
Liet steruen door haer liefde gewont
Dus ghi meeskens wacht u voor alle dinck,
Dat ghi de wrake ontgaet ende niemant doot
Maer weest barmhertich alst is noot
Ende gaet tot Edelaert hi sal u leeren.
Wat auontuere tuwaerts sal keeren⁴²

---

³⁸ In druk JvD doorgekrast.

³⁹ WV: Tghesichte can wonder brouwen | Het bracht Daud int benouwen | Gaet tot Aueroy / hi sal ongelogen | Van u auontuere wel seggen mogen.

⁴⁰ JvD: 'sprken'

⁴¹ WV: Al sijnder vroukens fier van gelate | Suetelijc sprekende als goddinnen | Sijt vroet ende leeft bi mate | oft si souden u leyden binnen | Nu gaet tot Hali hi sal u kinnen

⁴² Mijn dochter is verkeert in een hont | Om datse een iongelic van liefden gewont. | Liet steruen / soe die poeten scriuen | O meeskens wacht u der wraken | Gaet tot Edelaert hoort zijn spraken.

[Hier na volgen de .xij. meesters]⁴³

[hsn: oudere man knielt bij jongeman voor fontijn]

[C4v]

Mercurius

Is u teeken Pisces dats ghenoechlick

Daer af te spreken is gheuoechlick

Wilt na mi horen / wilt vrolic en stil sijn

Dauontuere ter kuere sal wel u wil sijn

Al wil u tongheluc somtijts contrarieren⁴⁴

Dat gheluck salt weder remedieren

¶ Ghi sult selden sieck sijn / *ende* langhe ghesont sijn

Ende sterck van lijue / laet vruecht ter stont sijn

Laet melancolie wech wilt nae goet haken⁴⁵

Want ghi sult wel gerne willen eten *ende* drincken

Ghi sult geerne u dingen met eren willen maken

Daer om suldi aen finacie *ende* ongeluc geraken⁴⁶

Ghi wilt eerlic ghecleet sijn bouen staten

ghi sult dicwil maeltiden houden sonder maten

U wijf sal willen ghelijc haer gebueren gecleet *zijn*

Met voeyers / met riemen *ende* met ringhen

Al soudmen lortsen en borgen of ghi sout geueet *zijn*

Ende int leste ruymen *ende* met bedroch beleet sijn.⁴⁷

Ghi sult dicwil scade aen u goet liden

Oec suldi ghetrou sijn dies suldy verbliden

Des suldi vinden, die u druck en smerten

[D1r]

---

⁴³ Opschrift ngevoegd op basis van JB 1531

⁴⁴ JB: Al wil u ongeluc zontijts fortseren

⁴⁵ WV: Sterck van liue / dus wter herten gront | Werpt melancholie en wilt nae goet haken | Ghi wilt eeten / drincken / *ende* goet chier maken

⁴⁶ WV: Daer bi suldi financien moeten useeren; JB Daerom moet ghi finacie useeren

⁴⁷ WV: Ghi wilt chierlijc ghecleet gaen bouen staet | Grote maeltijden houdi sonder maet | Twijf wil als haer ghebueren ghecleet gaen | Al soument / lortsen / borgen / het moet ghereet staen | Si moet ghevoeyert / gheriemt / gherinct ghaen | Dan moetmen ruymen / en laten alle dinck staen

Sullen helpen dragen *ende* bistant ter noot doen
Als vrienden vercoren / hulp totter doot doen
U sal geloont werden u getrouheyt van herten
Dan suldi *verwinnen* die u den stoot doen⁴⁸

Ghetrou / gestadich suldi sijn van binnen
Daer *om* wacht u van vrouwen te minnen,
Die niet en begheren dan ghelt *ende* vechten
Si sijn schoon van woerden fier van ghelate
Si souden u maken tot armen state
Si souden u scheeren ende u borse slechten⁴⁹

Wilt u seluen nu helpen met trouwe
Dient god / hebt van u sonden rouwe
En wilt doch om dat hoechste goet wercken
Dat gods rike / ende der hellen deruen
Dan sal u siele beschermt sijn onder gods vlercken⁵⁰

[hsn: man en vrouw aan tafel met zot met marot]

[D1v]

Edelaert

Ick die sitte bi liefkens palen
Schenckende *den* wijn in silueren schalen
Op u vrage *tantwoerden* valt mi te swaer
Nochtans mach u wel seere verlinghen
Is Gemini u teken / tgeluc wil in u dingen
Mer' tgheluck des hemels is sonder vaer
Wat batet gheluc van ghelt oft goet

⁴⁸ WV: Schade suldi dicwil aen u goet lijden | Ghetrou sidi / dies suldi noch verblijden | Ghi sult noch vinden die u drukich smerte | Sullen helpen draghen / ende bistant ter noot doen | Als vrienden en maghen / hulp ter oot doen | Dan sal gheloont werden u ghetrouwich herte.

⁴⁹ WV: Ghestadich ghetrou sidi van sinnen | Daer om wacht u van vrouwen te minnen | Die niet en gheren dan bruysen en brassen | Al sijnse schoon van woerden / fier van ghelate | Si souden u scheren / u ghelt vertassen | Ende brenghen u soe tot soberen state | Want si en soecken eens mans profijt niet | Si scriuen met een dobbel crijt siet. JB: Want si soecken eens mans profijt niet | Si sullent u ontscriuen / met een dobbel crijt siet.

⁵⁰ WV: Wilt nu u seluen helpen ghetrouwich | Dient god / sijt van u sonden rouwich | En wilt om dat opperste goet doch wercken | Dat is om gods rijcke / ende des godlijcx solaes | Dan sal u siel beschermt sijn onder gods vlercken. Als dat lichaem is worden der wormen aes.

Men moet laten tgeeft cleenen moet⁵¹
 Nochtan suldi gheluckich in gesontheit van liue sijn⁵²
 Selden sieck of cranck / mer houdt⁵³ die gheboden tien
 Ende nae u vermoghen suldi die sonden vlyen
 In die kercke sal dicwils u bliuen sijn
 U ghebet sal salich sijn om te sijn verhoren
 Dus blijft volstandich / wilt na duechden sporen
 Ende dicwils sal u die duuel tempteren
 Met woerden / met wercken / met oncuysch bestieren
 Mer ghi sult *verwinnen* ende god sal u eruen
 In sijn glorie, als ghi sult steruen⁵⁴
     God sal u bi maten goet *ende* rijcheyt gheuen
 Om dat ghi gods gheboden beseuen
 Niet vergheten en soudt noch sijn minne fijn
 Want veel suldi *verkeren* metter werelt *ende* leuen
 Mer stil / redelick *ende* luttel van woerden suldi sijn
     Ghi sult sijn vast *ende* van herten ghetrouwelic
 Daer *om* sal u god helpen, al staet u nouwelic
 Al sidi in u ioncheyt onspoedich
 Dat u dat ongheluck beuecht seer bouwelic
 Als ghi comt int middel dijns leuens of tot huwelic [houwelic]
 So sal u rijcheyt aen comen oueruloedich⁵⁵

[D2r]

---

⁵¹ Ick sitte verhuecht bi liefkens palen | Ic schencke den wijn in silueren schalen | U vraghe tantwoerden is mi swaer | Nochtans macher u verlanghen naer | Is Gemini u teyken tgheluc wil *verstuien* | Tgeluc des hemels waer beter geriuen | Ghelt / rjcdom / dit moet al hier bliuen.

⁵² 'sijn' ingevoegd op basis van WV 1522

⁵³ 'houdt' ingevoegd op basis van WV 1522

⁵⁴ WV: In ghesontheit sal u gheluck gheschienen | Selden sieck dus houdt gods gheboden thien. | Ende nae u beste suldi die sonden vlien. | In die kercke suldi dicwil sijn ghespoert | U ghebeth sal salich sijn / ende verhoort | Volhert in duechden / ghi sult gheloont sijn | Die duuel u tempterende sal ghehoont sijn | Al werdi van hem ghequelt menichweruen | Ghi sult *verwinnen* / dan sal u god eruen | In sijn glorie / ghelouet vast. Want gods lijden / draecht den meesten last. | Want niemant en wert salich doer sijn eyghen werck | Tsi priester / monick / tsi leeck / oft clerck

⁵⁵ WV: God sal u bi maten goet gheuen | Om dat ghi ghedencken soudt sijnre minnen. | Ouervloet van goede / van god doet sneuen | Die werelt te hanteren maect verkeerde sinnen | Stil / redelijck / luttel suldi van woorden sijn / Ghetrou van herten / ende van goeden accoorden sijn. | God sal u helpen / wilt hem betrouwen | Al hebdi in u ioncheit veel drucs en rouwen | Om dat u dat ongheluck soe seere plaecht | Int middel dijns leuens als ghi int huwelijck claecht | Sal comen rijcheyt die armoede veriaecht |

Al seg ic *van* mans die vrouwen moeten oec geeert (sijn
Bi dit scriuen moeten si oec gheleert sijn
Want uter vrouwen lof wil ic niet verbeteren sijn
want si oec sullen tot god ghekeert sijn
Ende in dat hemels pryeeel vermeert sijn
Aldus en mogen die vrouwen niet *vergheten* sijn⁵⁶

[hsn: jongeman met oude vrouw]

[D2v]

Moyaert

Ic sidt bi *mijn* bemasselt berompelt lief
Mijn hert om tghelt haer verhief
Mer *om* u te antwoerden is mi een druck
Want ghi meent te vangen sonder grief
Tgheluck *ende* rijcdom soe ic besief
Na dat u teeken *Aquarius* bewijst *int* stuck
Tgheluc soude u mede sijn nae u behagen
mer u natuer is licht ghi wilt *niet verdragen*
Daer om loopt ghi dicwils achter lande
Ghi verloopt u eere / ghi en acht gheen scande⁵⁷
ghi speelt geerne mit teerlingen die u berouen
Van u gelt / goet *ende* van u vijf sinnen
Als ghi dan verliest / tis wel te ghelouen
Dan en suldi god noch den duuel kinnen⁵⁸
Mer al dul sult ghi achter straten lopen

[D3r]

⁵⁶ WV: Al scriue ic van mannen / die vrouwen oec meen ick | Soude ick die ongheleert laten / lazen neen ick | Die vrouwen en moghen oec niet vergheten sijn | Om dat si van troost ende goet van weten sijn | God moetse al in duechden leeren | Ende in dat hemels prieel vermeeren. |

⁵⁷ WV: Ick sidt hier bi mijn tandeloos lief | Om haer ghelt dat icse verhief | Om u tantwoerden is mi een druck | *Want* ghi meent te vanghen sonder grief | Tgheluck *ende* rijcdom / soe ic besief | Mer na dat *Aquarius* bewijst *int* stuck | So salt tgheluck / zijn na u behaghen | Mer licht sisi / en wilt niet verdragen | *Daerom* loopt ghi dicwil achter lande | Ghi *verloopt* u gheluck / tis u schande. |

⁵⁸ WV: Metten teerlinck dye u beroeft van binnen | Speeldi / verliesende u goet ende sinnen | Als ghi dan verliest tis wel te mercken | Dan bandi / dan vloecti in sviants wercken | JB: Metten teerlinck / die u goet doet dinnen | Speeldi / verliesende / ghi waent ontsinnen | Dan god veruloect ghi / nae mijn bemerck | Niemand en can u bestieren / tsi leeck oft clerck |

Ende uwer ouders goet suldi vercopen
ghi sult wel connen wercken ic seg u dat
Ende veel ghelts daer mede suldi winnen plat
Mer onnuttelijck suldijt weder verdoen
Tsi vroech oft spade oft voer der noen
Aldus suldi iaghen dat gheluck vander hant⁵⁹
Mer ghi sult vertrecken in een ander lant
Daer suldi vinden dat gheluck naer betamen
Oec suldi u lichteliken schamen
Ende van sinnen suldi oec seer sachte sijn
Daer om sal u dicwils onghelijc gheschien⁶⁰
Ende luttel salt ghelt van v gheacht sijn,
Dus sal dat gheluck van u vlyen.
Oec suldi u ghelt onnuttelic met vuylen hoppen
Verteyren / en maken van veel eyeren veel doppen⁶¹
Siecte sal u somtijts comen bestrijden
Dat ghi niet en sult connen wercken bi tijden
Dan suldi dat gasthuys besoecken met onspoet
Selden suldi rijcken ofte hebben goet⁶²
Soe hoeslijck suldi nochtans leuen
Onder dat volck sonder begheuen
Dat ghi sult liefallich sijn met eeren
Ende elc sal geerne met u verkeeren⁶³

---

⁵⁹ WV: Dan gaedi al dul achter straten lopen | Ende u ouders goet dan gaedi vercopen | Oec kondi wel wercken / ic seg u dat | Ende veel ghelts daer mede winnen gherat | Maer onnuttelijck wildijt weder verdoen | Vroech en spade / in des duuels lamoen | Aldus veriaechdi tgheluck vander hant | JB: Ende veel ghelts ghewinnen / corts en gheuat

⁶⁰ WV: Maer als ghi vertrect in een ander lant | Daer suldi gheluck vinden sonder blamen | Oec soe suldi u lichtelijck schamen. | Ghi sijt van sinnen sacht / ghekijf ghi vlyet | Daer om onghelijck u dicwil gheschyet |

⁶¹ Dat ghelt sal cleen van u gheacht sijn | Vroelijck hantieren sal u verpacht sijn | Dat ghelt verterdi met vuylen hoppen | Hebdi veel eyer ghi maect veel doppen | JB: Melancolie sal van u versmacht sijn

⁶² WV: Siecte sal u somtijts comen bestrijden | Dat ghi niet en sult connen wercken bi tijden | Dan moet ghi in dat gasthuys gaen met onspoet | Selden suldi rijcken / oft hebben goet |

⁶³ WV: Soe huesselijck suldi nochtans leuen | Onder dat volck sonder begheuen | Dat ghi noch liefallich blijft met eeren | Ende elck wil bi u te sijn begheeren | JB: Ende elck begheert bi u te verkeeren |

[hsn: oude man met jonge vrouw; uil op een paaltje]

[D3v]

Die oude minnaer

Ic sidt hier verdoort als een out sot
In minnen versmoort dats nu mijn lot
Mijn sinnen *van binnen ontsteken* alteene
Tis beter een out sot dan gheene
Mer *om* te antwoirden sal ic mi benouwen
Hoert mijn woerden *ende* wiltse onthouwen.
Int middel *van beyden tusscen geluc ende onge-*(luc
Suldi sijn / *ende* somtijts met druck⁶⁴
Ghi sult cloeck sijn in u wercken
groot *van begripe wijs* int verstercken
Haest sidi vergramt mer haest vergheef di
Daer om int herte in vreden leef di⁶⁵
ghi sult tot liefden u herte verkeren
Ende om u liefs wille u ooc soe verseren
Dats / als ghi en hebt gheen ghelt
So doet u minne alsulcken ghewelt
Dat ghi somtijts sult gaen stelen
Om u lief te payen / wat batet helen
So ons die meesters daer af scriuen
Nochtan en suldi scande noch iusticie liden⁶⁶
Om die amoruesheit suldi dicwils verteeren

[D4r]

⁶⁴ WV: Ic sidt verdoort / als een oud sot nu | In minnen versmoert / dats mijn lot nu | *Mijn sinnen van binnen ontsteken alteene* | Tis beter een oudt sot dan ne gheene | Om u tantwoerden sal ic mi benouwen | Hoort na mi *ende* wilt onthouwen | Tussen tgheluc suldi sijn *ende* tongeluc | Somtijts blijde / somtijts met druck | JB: Ic sit verdoort / als een oudt sot hier | In minnen versmoort / dats mijn lot fier | *Mijn sinnen van binnen / ontsteken alteene* | Tis beter een oudt sot / dan ne gheene | Om u tantwoorden sal ic mi benouwen | Hoort van my / en willet onthouwen | Ghi sult sijn tusschen beyden int stuck. | Somtijts verblijdt / zomtijds met druck |

⁶⁵ WV: Cloeck sidi in uwe wercken | Groot van begripe wijs als clercken | Haest vergramt / mer licht vergheefdi | Daer om van herten vredelijck leefdi.

⁶⁶ JvD: 'sulki' WV: Als ghi tot liefden u herte keert | Ghi u seluen dan soe verneert | Dat wanneer als ghi en hebt gheen ghelt | Soe doet u minne sulcken ghewelt. Dat ghi somtijts gaet en steelt | Om u lief te payen / wat batet gheheel | Maer soe die meesters daer af scriuen | Soe suldi nochtans sonder schande bliuen. JB: Nochtans so die meesters daer af scriuen | So suldi sonder scande in eere blijven |

Al dat ghi hebt *ende* oec cont ghecrighen
Daer om en suldi niet connen gheweeren
Dat ongheluck van uwen lijue.⁶⁷
    Laet mate in u bestieren sijn
Laet metten vroukens u brasseren sijn
En wilt altijd niet drincken *ende* suypen
Oft ghi soudt doer u bedstroo druypen
    Dus leeft met maten *ende* weest wijs ghesint
Dat doer redelicheynt soe matelick mint
Dat ghi wat gheeft *ende* wat houet
Tegen die oude daghen *ende* den winter cout⁶⁸

[hsn: man en vrouwen spelen schaak; zot met marot kijkt toe]

[D4v]

Die Scaker.

¶ Ic sit bi mijn⁶⁹ lief int scaken verstoert
Si heeft mi een vinne ontscaect
Dat mijn lenden beuen mijn rugghe craect
Nochtan u antwoerde nu aen hoert⁷⁰
So dat ic u constellatie can mercken
Nae Cancer des teekens verstercken
So suldi dicwils in houerdye vallen
Met toorne soudy hem oueruallen
Die u viant is oft u vertoornt
Tsi met woerden ofte met wercken

[E1r]

---

⁶⁷ WV: Om die amourosheit suldi dicwil verteren. | Al dat ghi hebt / *ende* cont ghecrighen | Daer om en suldi u niet connen gheweren | Dat onghelijck van uwen lijue. |

⁶⁸ WV: Dus leeft bi rade / *ende* weest soe ghesint | Dat ghi in sulcker maten mint | Dat ghi wat gheeft / *ende* wat behout | Teghen den ouden man / *ende* winter cout. Niet bij JvD: Ghi ionghers wilt u metten ouders versellen | Die sullen u die waerheynt moghen vertellen | Wat raet ghescreuen in haren boeck is | Want oudt *ende* arm der ioden vloeck is. |

⁶⁹ 'n' ingevoegd op basis van WV 1522.

⁷⁰ WV: Min lyef heeft mi | een winne ont- | scaect. Dat mijn | lenden beuen / mijn | rugghe craect. | Dus sit ic int sca- | ken seer *verstroort* [sic] | Maer u antwoerde nu aenhoort. |

Hi wert met quaden van u gheloont⁷¹
 Daer om suldi *van* u gebueren onghemint sijnt
 Want u nidicheyt sal elcken bekint sijn.
 Ende als ghi gram sijt dats met hitten soe groot
 Datmen u qualic paeyen can ter noot
 Ghi sult dicwil droncken drincken als ghijt wee[t]⁷²
 Dattet een ander betalen sal ghereet⁷³
     Ghi moet u seluen prijsen ende louen
 Want u duecht is verre veruloghen,
 Dijn ghebueren sijn verre gheseten,
 Die enighe duecht van u weten
     Die vroukens sijn sot die u sullen gelouen
 Want ghi sult elcken met schone woerden payen
 want u meninghe is met valsch bestouen⁷⁴
 Ende nae bedroch u sinnen hayen.⁷⁵
     Hier om sal een Kyuit legghen een ey⁷⁶
 Daer sal een ionck af comen inden mey
 Dat sal brenghen heyl ende gheluck
 Siet schelu toe ghi crighet een stuck⁷⁷
     Groot gheluc sal u gheweerden
 Tsal u toe comen met waghende peerden
 Soe grote hopen dattet wonder si

---

⁷¹ Soe ick u constellacie kan bemerc- | ken. Na dat teyken Cancers ver- | stercken. Soe sidi houaerdich / ick | seg u dat. Want u dye viant is oft | u vertoornt. Tsi met woerden oft | met wercken wat. [JB: wercken plat] Hy werdt met | quaden van u gheloont. |

⁷² 't' ingevoegd op basis van WV 1522.

⁷³ Daerom en suldi niet bemint zijn | Want u nijdicheyt sal elcken bekent zijn | Ghi wert gram met hitten soe groot | Men kan u ghepayen nauwelijck ter noot | Dicwil wildi wel drincken met uut schalen al | Alst een ander man betalen sal. | JB: Ghi drinct wel metter volck / al sonder falen | Als een ander tghelach sal betalen |

⁷⁴ Tussen 'valsch' en 'bestouen' lijkt een woord te ontbreken, maar ook is het mogelijk dat het afkortingsteken is weggevallen"valscheit".

⁷⁵ WV: Ende ghi moet u seluen wat prijsen gaen | Wantmen niet en weet waer u duechden staen | Ende elcken wildi met woerden payen | Want alle u sinnen na bedrocht hayen |

⁷⁶ 'Ey' ingevoegd op basis van WV 1522.

⁷⁷ WV: Hier om sal een kijvijt legghen een ey | Daer sal een ionck af comen inden mey | Dat sal brenghen groot gheluck | Siet schelu toe ghi crighet een stuck |

Mer luttel salder u af bliuen bi⁷⁸

[hsn: geleerde met boek praat met staande man]

[E1v]

Pegasus

Sijt willecome mijn vrient vercoren

Om u te *antwoerden* sal ic wat sporen

Betekent Aries / *dat* ghi sult u goet *verliesen*

Als die scaep⁷⁹ haer wolle metten vliessen

Ghi sult seer vroet sijn van sinnen

Mer *lichticheit* salmen daer oec bekinnen

Ende diet al te rechte soude aenueerden

So suldi seldom vroet huysman sijn⁸⁰

Somtijts suldi int gheuen milde sijn

[E2r]

Somtijts suldi sparen *ende* gheen ghilde sijn

Daer om suldi in dat middel wesen

Niet te rijck noch te arm in desen⁸¹

Want ghi sult *oncuysch* sijn *ende* met woerden *bedriegen*

Die vroukens / *ende* lueghenen lieghen

Om dat ghijse tot uwer minnen verwecken

Ende ander mans vrouwen tot ouerspel trecken

ghi sult qualick bewaren u ghesichte

Aensiende die vroukens van wesen lichte

Aen ghehude vrouwen *ende* ander clictstiuen

Daer sullen u sinnen aen becliuen⁸²

---

⁷⁸ Groot gheluck suldi crighen | Op die boutcasse sonder verswighen | Daer suldijt hebben met groten hopen | Maer dat sal u van achter weder ontlopen. |

⁷⁹ 'scaep' ingevoegd op basis van WV 1522.

⁸⁰ WV: Vergilius | Seer beschaemt ben ic op | ghetoghen. Bi valsch be- | droch van eenre vrouwen. | Ick sal u nochtans wt te | segghen poghen. Dat u vruecht wat | sal onderhouden. | Aries betekent verlies van goede meest | Wijs sidi *ende* vroet bij tijden van gheest | Mer als *der* sinnen *verwaentheit* comt an | Betekent te *zijn* seldom vroet huysman. |

⁸¹ WV: Niet te arm noch te rijck gheresen |

⁸² WV: Ghi sult *oncuysch* zijn *ende* *bedriegen* | Die vroukens / *ende* sult lueghenen lieghen | Om dat ghise tot liefden soudt verwecken | *Ende* ander mans vrouwen tot ouerspel trecken | Ghi wilt qualijck u ghesichte bewaren | Aensiende die vroukens die luttel sparen | Aen ghehude vrouwen *ende* ander clictstiuen | Daer laet ghi u sinnen verhanghen bliuen.

Ghi sult met *Venus* camenieren *ende* haren wercken
Verteren u goet / u gelt / u weluaert mede
Daer wt sal u tongheluck hem verstercken
Want vrouwen die kosten veel dats waerhede
    Hebdi geen kennisse aen dat vrouwelick dier
ghi gaet kennisse maken met moede fier
Daer ghijse muecht spreken ghi schenct den wijn
Om dat si lichtelick moghen bedroghen sijn⁸³
    Die vroukens mochten wel schuwen u blasen
Op dat si hem niet en lieten verdwasen
Want wat ghi segt ghi en meenes een woert nyet
    Al suldi sijn in een sondich bestier
Hebt goeden moet maect goet chier
In die oude daghen suldi beteren u leuen
Alle sonden *ende* luxurien suldi begheuen⁸⁴

[2 hsn: li: jongeman met pet en mes; re: man met mantel en muts]

[E2v]

Eolus

Ghi sult hier wat horen callen
Van uwer auontueren *ende* gheuallen
Na dat libra is u teken plat
So suldi quaet zijn van natueren wat
daerom sal wonderlijk zijn uwer auontueren rat
Veel van gepeyse sullen al u sinnen zijn
Met groter moyten sal al u bedriuen zijn

---

⁸³ WV: Met Venus camenieren wildi wercken | U ongheluck sal daer wt verstercken | U goet vertyert ghi sonder flouwen | Met hooren / die veel kosten te houwen. Hebdi gheen kennis aen tvrouken dat ghi siet | Ghi maect kennis / vaet mijn bediet | Met sueter spraken / en schenct haer den wijn fijn. | Om dat si te badt souden dijn sijn.

⁸⁴ Die vroukens mochten wel schuwen u blasen | Datse hem soe niet en lieten verdwasen | Want wat ghi segt ghi en meenes een woert niet | Al seg ick die waerheit en sijt daer om ghestoert niet | Gods gracie sal u noch bedouwen | Dijn sonden sullen u oec berouwen | In die oude daghen suldi beteren dat leuen dijn | Alle sonden sullen van u begheuen sijn | Niet in JvD: Mer daer op en mach hem niemant verlaten | Dat hi niet en worde verworpen verwaten | Wie weet wanneer sinen tijt gheschoren is | Wel hem die wel gheboren is |

gram van moede suldi dicwil wesen
Der lieden conuersatie vliet met desen⁸⁵
ghi sult dicwils hebben in u ghewelt
goet / siluer ende daer toe ghelt
Mer onnuttelijck suldiijt vroech ende spade
U goet verdoen *ende* niet leuen nae rade⁸⁶

[E3r]

Des nachts suldi lopen achter straten
Van deen tauerne in dander biden bier vaten
Van dat een bordeel suldi in dat ander lopen
Daer suldi u gheluc laten met groten hopen
Dan suldi roepen. laet schincken laet drincken
So langhe alst ghelt duert sonder mincken
god sult verleenen / laet goet chier maken
Al sonder verbeenen / laet nae blijtschap haken
Wie weet hoe langhe te leuen was al u segghen
Ons vrienden souden om ons goet kijuen
Dus laet ons die vruecht niet wederlegghen
Laet ons op sceppen ende iolijt verstijuen.⁸⁷
Ghi sult god vertoernen *ende* u begheuen
Tot vrouwen / ende in ouerspel leuen
Daer *om* suldi veel *verdriets* hebben in u *leuens* stonden
Druck sal u bestrijden
Soe libra can oorconden
Mer god sal u noch gratie toe voeghen
Dat ghi kennisse sult crigen *ende* hebben wroegen
Ende leetwesen van uwen sonden

---

⁸⁵ WV: Van u auonturen | suldi horen nu. | Is Libra dat tei. | ken u. So suldi- | wat quaet van | natueren sijn. Dauontuere | sal veel met trueren sijn. | Veel suldi peysen / *ende* veel gram wesen | Dat luden geselschap vliet ghi met desen. |

⁸⁶ WV: Ghi sult dicwil hebben in u ghewelt| Gout / silyer / ende ghelt. | Maer onnuttelijck wildijt weder verdoen | Ende verdienen dan des duuels pardoen. |

⁸⁷ WV: Des nachts loopt ghi achter straten |In die tauernen / als van god verwaten | Van dat een bordeel int ander loopt ghi | Daer blijft u gheluck / u sonden hoopt ghi | Dan roept ghi / laet schincken / laet drincken | Soe langhe alst ghelt duert sonder mincken | God salt verleenen laet goet chier maken | Laet een suypen van wijn oft bier maken | Wie weet oeck hoe langhe hi leuen sal | Laet ons nu leuen metter vruechdden bal |Ende altijt iolijt verstuien | Ons vrienden souden doch om ons goet kiuen |

Penitentie suldi doen tot salighen stonden⁸⁸

[hsn: li wijzende geleerde re: soldaat met zwaard en hellebaard]

[E3v]

Haly

Op u vrage *tantwoerden* is *ongenuechlic*

Want Scorpioens *inclinatie* is niet *huechlic*

Want meest quaet sullen sijn u *auontueren*

Tongheluck int stuck sal meest *gebueren*.

Ghi sult seer *begeren den lof van menschen*

Om eere *ende* lof soe suldi *wenschen*⁸⁹

Nochtans suldi *katijuelick* leuen

[E4r]

In *nidicheyt* suldi u *begheuen*

ghi sult *dicwil* met groter *droefheyt* *beuaen* sijn

Vol *melancolien* sal u *herte* *bestaen* sijn

Vol van allen *quaetheden* *doerlopen*

Sullen sijn u *sinnen* met groten *hopen*

ghi sult *practiseren* om *tvolck* te *bedrieghen*

Oncuysch suldi sijn ic en sal niet *lieghen*

ghi sult *goedertieren* int *hanteren* *schijnen*

Mer int *eynde* suldi *verdwijnen*⁹⁰

Ende met *onghetrouwicheit* suldi *verkeeren*

Om dat *volck* met *valscheyt* te *verseeren*

ghi sult een *boeue* / een *valsch* *bedriegher* sijn

ghi en sult god niet *vresen* *ende der* *luegen* *liegher* sijn

ghi sult u *siele* *verdoemen* met *swaren* *sonden*

---

⁸⁸ WV: Ghi vertoornt god / ende u seluen begheefdi | Tot vrouwen / ende in overspeel leefdi. | Daer om sal u veel drux verbaren | Soe dat teyken Libra can verclaren | Druck sal u bestriden / met horten merkelyck | En sonder vermijden / bestoten sterckelijck. | Maer god sal u noch gracie toe voeghen | Om kennisse te hebben / met groot wroeghen | Ende leetwesen van uwen sonden Ende penitencie te doen tot salighen stonden | Niet in JvD: Dat wille ons allen god verleenen | Ende allen herten verhart als steenen |

⁸⁹ WV: Hali | Tis onghenoechlijck u | tanhoren. Scorpions | incinatie wt te sporen | Want veel quade auon- | tueren Ende onghelux sal u ghebueren | Begheren suldi der menschen lof | Ende eere / al ist maer ydel stof. |

⁹⁰ WV: Nochtans suldi kattiuelijck leuen | Seer suldi in *nidicheyt* sneuen | Met *droefheyt* suldi *dicwil* *beuaen* sijn | Met *melancolien* suldi *bestaen* sijn | U *sinnen* van binnen sijn vol *quader* *pleghen* | Int *bekinnen* *sidi* tot *quaet* *gheneghen* | Ghi *practiseert* om *tvolck* te *zijn* *bedroghen* | *Oncuysch* *sondich* *sidi* *ongheloghen* | Int *hantieren* *goedertieren* *schijndi* | Maer int *eynde* *bekent* soe *verdwijndi* |

Die vrouwen scofferen tot allen stonden
ghi sult geerne sijn daer quaet beley is
Daer overdaet *ende* dronckaerts gheschrey is
Daermen blasphemeert *ende* gods wonden *versweert*
Daermen maria met allen sancten onteert⁹¹
Ghi sult gerne bi ruyters knechten sijn
Die vloecken / kijuen *ende* int gheuechten sijn
Die met teerlinghen spelen / grote eeden sweeren
Hem met rouen gheneren / datsi qualick verteeren.
U inclinatie sal tot allen quade sijn
ghi sult oec *van* quade wercken ende rade sijn
Haestelic suldi ter wraken bereet sijn
Om smijten / om vechten suldi onbescheet sijn
Ten lesten comt u iusticie versmachten
Dan suldi moeten in die mane die scaep wachten.⁹²
[hsn: li: man met baard re: geestelijke met opgeheven hand]

[E4v]

Die monick.
Ic sal u antwoerden mijn *noten* vaet
Capricornus dat teeken om stoten staet
Dat betekent druck *ende* lidens vermeren
Blijft nochtans van bliden afferen
Ten valt niet al na der planeten *bescheren*⁹³
Ghi sult den menighen sijn druck vermeren

[F1r]

---

⁹¹ WV: Een boue sidi een valsch bedrieghere | God niet vresende / een sondich vlieghere | U siele verdoemdi met swaren sonden | Die vrouwen hantierdi tot allen stonden. | Oec sidi gheen daer quaet beley is | Daer ouerdaet / ende dronckaerts gheschrey is | Daermen blasphemeert / gods wonden versweert | Daermen Maria met allen sancten onteert |

⁹² Ghi sijn gheern bi ruyters knechten | Die vloecken / en sweren / en dagelicx vechten. | Die dobbelen / en speelen / en swaerlijck sweeren | Die rouen en stelen dat si verteeren | U inclinatie sal tot allen quade zijn | Quaet van wercken / ende van quaden rade zijn | Haestelijck suldi u ter wraken bereyden gaen | In smiten / in vechten onbescheyden staen | U wercken zijn alte samen quaet | Alle duechden ghi oeck versmaet | Dus comt iusticie dye u stelt versmaect | Daer ghi die schapen in die maen wacht | Niet in JvD: Want qualijck verteghen / qualijck gheerft | Die wel leeft / meest wel sterft. |

⁹³ WV: Auerroys | Ic sal u *antwoer-* | den / mijn *noten* | vaet. Capricor- | nus dat teiken | onsttoden [sic] staet | Dat beteikent | druc *ende* lijdens | vermeren. Ten valt niet al na der pla- | neten *bescheren*. |

Dien ghi sult bedrieghen ende verseren
ghi sult oec nae rijcdomme practiseren
Ende bedroch en valscheit suldi useren
ghi en sult niet achten oft qualick ghecregen is
Oft ghestolen / gheroeft / ontscreuen / ontweghen is
Condi tgoet bi een rapen gaen
ghi soudt die siel inden hoeck laten slapen staen⁹⁴

In vreemden landen suldi gheluck crighen
Dan suldi so houerdich sijn ic en can niet swighen
Ghi sult nyemant kennen mer de capunen slachten
Die willen hem beter dan haer ouders achten
ghi sult so opt eertsche goet soe sijn veruleten
Dat ghi lijf ende siel daer voer sult setten
Ende u deel hemelrijcx daer voer auontueren
Ende brenghen u siel int eewich ghetrueren
ghi sult oec sijn soe veel eeren weert
Als die kreeft heeft wolle in sinen steert
Alsmet te rechte soude ghewaghen
So soude een mugghe dijn eere wel draghen⁹⁵

Ghi onteert dye vroukens met clappen quaet
ghi beroemt u des wercx sonder die daet
Wacht u van die sonde si is af grijselick
Achterclap is bouen al mespriselick
Die trouwe aen u sal vinden ghedaen
Die moet des morghens wel vroech op staen
Ende wachtense want si nauwe staet

---

⁹⁴ WV: Den menighen suldy met druc ver-| seeren. Ende dye bedryeghen met | losen keeren. Oeck sidi soe nae rijc | dom practiserende Dat bedroch | en valscheyt werdi userende. | Niet achtende oft qualijck ghecre- | ghen is. Oft ghesolen / gherooft / | ontscreuen / ontweghen is. | Dat goet raept ghi bi een met sulcken ghewelt | Dat ghi die siele in den hoeck ver stelt |

⁹⁵ WV: In vremen landen suldi gheluck crighen | Dan suldi soe houerdich sijn / wie sout swighen | Dat ghi niemant kennen wilt / maer den cappuyn slachten | Die hem beter dan haer ouders achten | Oeck sidi opt aertsch goet soe veruleten | Dat ghi lijf ende goet daer voer gaet setten | Ende u deel hemelrijcs gaet auontueren | U siel sendende in dat eewich ghetrueren |

Men verliestse ist datmen doer den dauwe gaet⁹⁶

[hsn: jong stel aan tafel in gezelschap van een zot met marot]

[F1v]

Lichtuoet

¶ Weest vry mijn vriend sijn onuersaecht

Ic sal u segghen daer ghi nae vraecht

Is Virgo u teken ten sal u niet honen

Met goet *ende* duecht soe salt u lonen

Goet van leuen *ende* lichtelick bescaemt

Suldi sijn / goedertieren / saftmoedich befaemt

Medeliden suldi hebben *om* een ander te helpen

Met uwen goede *om* sijn druck te stelpen⁹⁷

U seluen bederuende / eenen anderen beradi

Bedroch *ende* loosheyt versmadi

Qualic suldi bedyen doer dit bedrijuen

Selden suldi rijcken met goets beclijuen

ghi sult neerstich tot uwen wercke gaen

ghi sulter⁹⁸ oec niet af scheyden ten is voldaan

Mer nauwelick en suldi di cost ghewinnen⁹⁹

Mer tsijn u schulde wildijt versinnen

Want ghi dient hem qualick diet al verleent

Dus wert dat gheluc van u verbeent

Mer wildi voerspoedich leuen

Soe wilt u daer toe begheuen

[F2r]

⁹⁶ WV: Die vroukens onteerdi met u clappen quaet | Beroemer des wercx sidi / sonder die daet | Daer om sidi wel soe veel eeren wert | Als een kreeft wollen heeft in sinen stert | Ende alsment met rcht soude ghewaghen | Soe soude een mugghe u eere wel moghen draghen | Die trouwe aen u sal vinden ghedaen | Die moet des morghens vroech opstaen | Ende wachtense voert seer nouwe | Wantse afgaet metten douwe. | Niet in JvD: God seyt nochtans tot allen lien | Alsoe ghi doet sal u gheschien. |

⁹⁷ WV: Lichtuoet. | Weest vri mijn vriend / sijn on- | uersaecht Ick sal u segghen | daer ghi nae vraecht. | Is Virgo u teyken het sal u schonen | Met goet en duecht soe salt u lonen | Goet sidi van leuen / en licht bescaemt | Goedertieren / sachtmoedich befaemt | Medelijden hebdi om een ander te helpen | Met u goet / *ende* sinen druck te stelpen |

⁹⁸ JvD: 'sullter'

⁹⁹ WV: Financien / loosheit / bedroch versma- | di. U seluen bedarfdi / een ander be | radi. Qualijck suldi bedien by dyt | bedriuen. Selden suldi rijcken / dat | moet ick scriuen. Neerstich suldy | tot u werck gaen. Niet latende ten | si wel ghedaen. Maer nauwelijck | en suldi den cost ghewinnen. |

Dat ghi hoert misse eer ghi beghint
U werck / tis gods lesse dit wel versint.¹⁰⁰
Want scriftuere seit. wilt eerst versoecken
Dat rike gods / ende u sal werden ghegheuen
Alle dinck ende dat ewich leuen
Dus wilt altijd in duechden voertgaen
Al comt u somtijts druck bestriden
Sijt patientich ende stelt dat besiden
Niet segghende. ic doe al tgoet dat ic can
Nochtans bliue ick een arm man¹⁰¹
Ghi sult dicwils oec verferien
Metten amoruesken ende oec boelieren
Die suldi oec lief hebben met ghestadicheden
Daer af u ongheluck sal wt spreiden
Daer af salmen u soe sere prijsen
Datmen u op die boutcasse sal wijzen¹⁰²

[hsn: li: uitgedoste man met brief re: man in monnikspij]

[F2v]

Mesue

Leo dat teeken al bi ghelijcken
Is een teeken van quaden practijcken
Dus sal ic u seggen van uwer auontueren
Des moet te vreden sijn haerder kueren
Soe veel onghelucx sal u gheschien

[F3v]

---

¹⁰⁰ WV: Maer het sijn u schulden /wildijt versinnen | Om dat ghi qualijck hem dient diet al verleent | Dus wert dat gheluck van u verbeent. | Maer wildi voerspoedich leuen | Om te horen misse wilt u begheuen | Eer dat ghi u werck beghint | Tis gods lesse / dit wel versint |

¹⁰¹ WV: Wilt u altijd tot duechden vercloecken | Die scriftuere seyt oec / wilt eerst versoecken | Dat rijck gods / ende u sal werden ghegheuen | Al dat u van node is / ende dat eewich leuen | Al comt u nu somtijts druck bestrijden | Sijt pacientich / ende denct op gods lijden | Niet segghende / ick dien god al dat ick kan | Nochtans bliue ick altijd een arm man |

¹⁰² WV: Dicwil wildi met amoreuskens verferien | Daer mede vruechdelijk oeck bolieren | Die ghi met quader liefden te seer bemint | Hier comt u af tongheluck / dit wel versint | Niet in JvD: Want het is een oudt vermonden | Ten waren gheen plaghen wrender gheen sonden | Dus blijft in u lijden wel ghestroost | Denct ghi werter met wter hellen verlost.

Dat ghijer qualic wt sult connen vlien¹⁰³

Ghi sijt vol quader meni[n]ghen ghestaect
geuende schoon woerden met valscheyt doerblaect
Thonende een schoon ghelaet ende samblant
Mer voer valsch suldi werden bekant

Met groten arbeyt suldi u gheneren
Ende daer met winnen dat ghi sult verteren
Al windi alsoe u goet
ghi sult dat verliesen met teghenspoet.

Ghi sult bi ongheualle op eenen tijt
U lant laten sonder respijt
Ende lopen pelgrimagien oft ander weggen
Ende sult veel liden in u herte versweghen¹⁰⁴

Mer als ghi sult wassen in iaren
Dan suldi goet gaen vergaren
Vreck ende vuyl suldi met sorghen sijn
Al haddi thien dusent gulden in die kiste dijn

Ghi sult slachten der padden als si slapen gaet
Een luttel aerde si in haer clauwen vaet
Sorgende dat smorgens soude sijn de aerde *vergaen*
Aldus suldi metter padden in sorghen staen¹⁰⁵

Hout mate wilt niet te seer sorghen
Wie weet hoe langhe hem god sal borghen
Want alt eertsch goet is min dan niet
Mer het brengt die siele int verdriet

---

¹⁰³ WV: Leo dat teyken al bi | ghelijcken. Is een | teyken van quaden | practijcken. Dus sal| ick u segghen van u auontuere. Dyes | sijt te vreden al son- | der trueren. Mer god heeft al dinc in zijn | geweld. Dus mi te gelouen *niet* seer en stelt. | Om u hoemoet sal u ongeluck gheschyen | Dat ghi qualijck sult connen ontvlyen|

¹⁰⁴ WV: Ghi sijt vol quader meninghen ghe- | plant. Schoon van woerden ende | samblant. Mt groten arbeit sul- | di g [sic] gheneren. Ende alsoe winnen dat | ghi moet *verteren*. Al windi met gro- | ten arbeyt u goet. Nochtans suldi | weder verliesen met teghenspoet | Bi ongheualle suldi op eenen tijt | Dijn landt laten / tot uwen onprofijt | Ende lopen pelgrimagien ende ander weggen | Veel lijdens sal u comen teghen |

¹⁰⁵ WV: Mer als ghi ouder wert van iaren. | Dan suldi veel goets vergaren. | Ende sult dan werden vreck ende seer sorghen. | Al hebdi oeck kisten vol ghelts verborghen. | Der padden ghelijct ghi / die als si slapen gaet | Een luttel aerden in haer clauwen vaet | Sorghende dat smorgens daerde soude sijn vergaen | Dus wildi metter padden in sorghen staen |

Haddi een stoop wijns met u ghebracht
Ic en hadde u dus vele niet ghesacht
Wi souden gedroncken hebben sonder sparen
Ende hebben dat ongheluck laten varen¹⁰⁶

[hsn: li: man met stok en bundel re: zot met dobbelstenen]

[F3v]

Auicenna.

S Agittarius dat teken sijn geschut is fel
Sijn boge is sterc sijn inclinatie rebel

Ic moet antwoerden al op u vraghen

Daer om en wilt u niet versaghen¹⁰⁷

[F4r]

Al is die toeneyghentheynt int quaet gheleghen

Dat wert van god wel anders gheuleghen.

Dat ongheluck sal u soe oueruallen

Dat ghi selden in rijcheyt sult vallen

Ghi sult wel connen wercken met uwen handen

ghi sult oec groot sijn van verstande

Dat ghi wel ghelt sult winnen met hopen

Ende niet suldiijt achten mer al verlopen¹⁰⁸

Als ghi sult hebben ghelt ghewonnen

Dan suldi gaen wandelen inder sonnen

Tot dattet gheldecken al is verdaen

Dan suldi ten lesten aen die bedelsack slaen

Soe veel ghelucx sal u sijn toe ghewronghen

Als ghi haers hebt op uwer tonghen

---

¹⁰⁶ WV: Ghi sorcht dat u aerde ghebreken mach | Niet en betroudi god / die u versteken mach | Van sijn goet dat eewich duren sal | Alle aertsch goet is doch niet dan trueren al | Haddi een stoop wijns met u ghebracht | Ick en hadde u soe veel niet ghesacht | Wi hadden ghedroncken sonder sparen | Ende hadden dat ongheluck laten varen | Niet in JvD: Tgoet der sielen is beter ghesocht | Dan veel goets der aerden bi een ghebrocht | Dat die siele brengt in dat eewich kermen | Daer eewich druck is sonder ontfermen | Wilt ons Ihesus voer dat beschermen. |

¹⁰⁷ WV: Alberoyt. | Sagittarius ge- | schut is seer fel | Sijn inclinatie | is oeck rebel. | Ick sal u ant- | woerden op | u vermaen. | Daer om en wilt u niet verslaen. |

¹⁰⁸ WV: Als die inclinatie tot quaet ghene- | ghen. Dat wert van gode wel an- | ders gheuleghen. Dat ongheluck | sal u soe overuallen. Dat ghy van | u goet nyet en sult callen. Wel condi | wercken met u handen | Oeck sidi groot van verstanden. | Ghelt windi dicwil met hopen | Dat ghi niet en acht / mer wilt al verlopen |

Ende ghi sult soe rikelick nae uwen state gaen
 Dat beyde u schoen sullen vol gaten staen¹⁰⁹
     Ghi sult traech *ende* een arm catijf sijn
 Met geschoerde clederen veel luysen op u lijf sijn
 Uten schotel metten knope sal sijn u teringhe
 Onder den rabauwen sal sijn u neringhe¹¹⁰
     Ghi sult niet achter dencken noch wat houden dan
 Om te sparen teghens den ouden man
 Dan en suldi niet hebben waer op te leuen
 Doer ghebreck suldi u int gasthuys begheuen
     Dijn gheluck en wil ic niet verwijten
 Want ghi sult noch wel so veel stronts schijten
 Ende waert dat ict segghen dorst
 ghi sult van vollen darmen maken ydel worst¹¹¹

[hsn: li: buste geleerde / hsn: buste geleerde]

[F4v]

Albertus ende ander segghen. Dat die planeten *zijn ver*
scheyden in haer influentien *ende* in die accidenten des
 lichaems ende der sielen Want die somighe sijn ge
 luckich als Iupiter ende Venus. Iupiter ist grote
 gheluck / ende Venus dat cleen gheluck. Saturnus
 ende Mars sijn ongheluckich Saturnus ist meer
 der ongheluck / ende Mars is dat minder ongeluc.
 Sol is goet doer sijn aspect / ende is quaet doer sijn
 coniunctie Mercurius is metten goeden goet / met

¹⁰⁹ Als ghi ghelt hebt ghewonnen | Dan gaedi wandelen inder sonnen | Tot dat u ghelt veruloghen is | Dan wildi rabauwen / dat is ongheloghen wis | Soe veel ghelucx sal u comen ghespronghen | Als ghi haers hebt op uwer tonghen | Als ghi rijckelijcst sult nae uwen staet ghaen | Dan suldi met schoenen doergaet ghaen |

¹¹⁰ WV: Traech suldi ende een arm katijf sijn | Metten merct ridders suldi lopen | U hemden sal sijn gheknoots met knopen |

¹¹¹ Geen achterdencken hebdi om te sparen dan | Teghen den siecken dach / ende den ouden man | Dan en suldi niet hebben waer op te leuen | Vrienden en maghen sullen u dan oeck begheuen. | U gheluck en wil ick u niet verwijten | Want pouer sal u soe noch bijten | Dat ghi dicwil sult slapen ghaen wacharmen | Met dorstijghen kele. met ydelen darmen. |

ten quaden quaet¹¹² Die mane is ghelijc een bode ende
si **d**oerl looptse altemale ende daer af werdt haer in
fluentie gheluckich oft ongheluckich

¶ Item dye hemelsche corpora ofte lichamen en sijn
in *hem* seluen noch heet noch cout noch eenich toeval
als ander lichamen der aerden ghelijc die planeten.
Als dye Sonne en dye Mane die in haer seluen
noch heet noch cout en sijn. maer si causeren *ende* ma
ken hitte ende coude / droecheyt ende vuchticheyt *ende*
dier ghelijken.

Hierna volghen veel goeder leeringhen van
den dinghen daer voren af gheseyt is. als¹¹³ vanden
natueren¹¹⁴ der winden. vanden crachten der .xij. tekenen
vanden .xij. maenden. ende noch meer ander.

[hsn: man bekijkt urine]

¶ Die teken der ghesontheyt
R Edelic suldi gesont sijn
als ghi dese nauolghen
de tekenen aen u hebt¹¹⁵ Als ghi
redelic sijt gedisponeert ende
moecht wel eten *ende* drincken
ende goeden smake vint inden
wijn Als die maghe die spijse
lichte *verteyrt ende* crijcht appetij
te ter uren als ghi pleget teten
Als ghi geerne blijde sijt met

[G1r]

bliden geesten *ende* gerne gaet spaceren / in velden / boss
chen op wateren *om* een lucht te rapen Als ghi lichtelic
gaet ouer wech Als ghi wel slaept sonder rasen of dro-

¹¹² JvD: Die mane WV: Luna; 'Mercurius (...) quaet'ontbreekt in WV; JvD: corpora; WV: planeten; WV: WV: accidenten JvD: geen equivalent.

¹¹³ 'van den dinghen daer voren af gheseyt is. als' 'ende noch meer ander'ontbreekt in WV

¹¹⁴ JvD: 'ntueren'.

¹¹⁵ 'Redelic suldi gesont sijn als ghi dese nauolghende tekenen aen u hebt'ontbreekt in WV

men Als ghi lichtelic sweet *ende* dan luttel niest. maer
anders ist niesen goet want¹¹⁶ het *verlicht* die hersen *ende* ont-
 stopt die *verstoptheden* Als ghi niet te vet of te magher
 en sijt. als u aensichte goede verwe heeft. als u leden
 wel gestelt sijn nae *den* tijt / *den* iongen na tsijn / *den* ou-
 den na tsijn Als ghi dese punten hebt wilt *dan* vrolijk
 in duechden leuen Die tekenen der ongesontheit
 ¶ Als men eten noch drincken en mach ter tijt als men
 teten plach noch daer in *genen* goeden smake en vint.
 Als de mage qualic *verteert*. als men *onmanierlic* te ca-
 mer gaet. als men swaer is in blide geselschap. als die
 leden swaer sijn. als men qualic rusten of slapen can:
 als die vijf *sinnen* qualic doen tgeen daer si toe sijn ge-
 maect. als men veel spuwet. als men qualic arbeyden
 mach. als *handen* / *voeten* beenen *ende* *ander* leden swellen-
 de sijn Dit sijn al tekenen der onghesontheit

Die tekenen als de *mensche* geneycht is tot onghe-(sontheyt

[G1v]

¶ Als die *handen* / dat aensicht / die nagelen
 te seer root sijn Als die aderen te vol bloets sijn. Als-
 [hsn. zodiakman] men dicwil bloet wter
 nasen. als die oren tuy
 ten. als dat hooft pijn
 heeft. als den puls seer
 slaet. Als die ogen pijn
 hebben. Als si scemelen
ende veel tranen daer wt
 lopen. Als dye buyck te
 hert is. als die verwe
 bleeck is.etc.

---

¹¹⁶ JvD: 'wat'

¶ Hier na volgen die
crachten der teekenen al-
so si die leden regeren
gelijc in dese tegenwor-
dighe figure bewijst
staat *Ende* als de *Mane*
is in eenich van desen
tekenen soe en salmen
dat lit niet mit yser roe-
ren daer dat teeken re-
gimente ouer heeft ge-
lijck hierna bescreuen
staet met die betekeneni-
ssen der tekenen.

Die natuere vanden .xij. tekenen als de *Mane*
daer in is *ende* van haren influentien¹¹⁷ *Pisces*
¶ Als die mane is in dit teken dan regeertse die voe-
ten. dan ist goet wijf trouwen / paysen maken / nyeu-
munte slaen / gout *ende* siluer wasschen / *ende* oec datmen
te water doet Dit teeken is geneycht metter natue-
ren tot *Iupiter ende flegmatico* metter wandelinghe /
ende heeft macht int noorden *ende* gheeft vochten don-
keren tijt. ¶ Die onder *pisces* is gheboren die sal
sijn middelbaer van statueren¹¹⁸ *ende* van schoonheyt /

[G2r]

---

¹¹⁷ WV: hoe sy des men- | schen leden regheren met die influecie der mane /

want | als die mane in eenich van desen teyken is so en salmen | dat lidt niet rueren met

yser daer dat teyken regiment | af heeft / alsoe hier voer inder figuren beteykent staet. | In JvD staat een vergelijkbare tekst boven de titel, De tekst in JvD en WV komt grotendeels overeen. Opvallend is wel dat de volgorde waarin de twaalf huizen van de dierenriem aan bod komen, nogal kan verschillen. Bovendien maakt de uitgave van WV een meer staccato-indruk door het gebruik van ‘Dat huys van sijn’ in de lengte van de pagina dat steeds voor de trefwoorden moet worden gedacht: bijv. WV: ‘Brueders *Taurus*’ versus JvD: ‘Dat huys sijnre broederen is *Thaurus*’.

¹¹⁸ WV: van goeder statueren

blide / minnende solaes *ende* pays ¶ Thuis sijns leuens is Pisces. dese maent sal *hem* profitelijck sijn in allen dingen ¶ Thuys sijns wasdoms is Aries.

In alle saken sal hi auontuer hebben in dese maent

Dat huys sijnre broederen is Taurus Dat huys sijnre ouders is Gemini. daer sal gheschil wesen tusschen *hem ende* vader *ende* moeder. Dat huys sijnre kinderen is Cancer. sijn kinder sullen wesen van wijflike naturen *ende* meest meyskens Dat

huys sijnre siecten is Leo. dese maent sal hem contrarie sijn. ¶ Thuys sijns huwelicx is Virgo. sijn wiuen sullen effen sijn als .ij. iiij. of .vi. Dat huys sijns steruens is libra. in die maent sal hi nyet beginnen Thuys *der* wegen is Scorpius. *dan* sal hi gheen wegen doen *dan* daer *hem* profijt aen is. Thuys sijnre regnatie is Sagittarius.¹¹⁹ ¶ Thuys sijnre auontueren es capricornus. *dan* salt *hem* profijt sijn int copen *ende* vercopen Thuys *der* pinen is Aquarius. *dan* sal hi niet beginnen. hi sal sieck sijn in sijn .xv. iaer. ontcomet hi so mach hi bi natueren leuen .lxxij. iaren. Aries

¶ Als die mane in dit teeken is regertse mont / nase oren / ogen *ende* die leden die totten hoofde behoren / *dan* salmen niet in de baetstoue gaen noch geen medecinen nemen. Tis *dan* goet om comanscap reysen / wijf trouwen / huysen beginnen / verhuysen Dit teken is vander natueren colera *ende* inclinatie van luna *ende* heeft machte in dat oost *ende* geeft warme tijt so verre in hem is Die geboren is onder dat teken Aries sal sijn een teder mensche / vroet van sinnen *ende* licht mer geen vroet huysman. hi sal sijn bleec met luttel roots met grote ogen hi sal somtijt sparen somtijts milde sijn. lichtelijck

[G2v]

¹¹⁹ WV: 'Regnacie is Sagittarius' wordt in WV als eerste van deze paragraaf genoemd.

gram *ende* lichtelick *versoent*. hi en sal niet te arm noch te rike sijn want hi sal sijn goet *verliesen* gelijk de scapen haer wolle. ¶ Thuys sijns leuens is Aries *ende* is van half Meerte tot half April. *ende* hi sal meest sijn leuen leyden buten *den* huys daer hi woont. ¶ Thuys sijnre woningen is Taurus. in die maent sal hi auontuere hebben tot allen dingen ¶ Thuys sijns broeders is Gemini. want hi sal dan beter sijn dan si. ¶ Thuys sijns ouders is Cancer. dan en sal hy vader noch moeder geen geloefte doen ¶ Thuys sijns kinderen is Leo. hi sal luttel kinder hebben binnen dier maent ¶ Thuys sijnre siecten is Virgo. *ende* dan en sal hi niet beginnen want het en soude geen profijt sijn ¶ Thuys sijns huwelicx is Libra. want huwet hi dan dan dat sal profijt sijn *ende* hi sal hebben een wijf drie oft vijf wiuen al oneffen / niet twee oft vier. ¶ Thuys sijns doots is Scorpio. in die maent sal hi steruen vanden lichaem / *ende* hi wachte hem in die maent van veel waters te drincken van in *den* strijt te gaen / van hoghe te climmen ofte wegen te gaen of yet te beginnen want die maent is hem die quaetste maent van den iare tot sinen wercken:

Dat huys der wegen is Sagittarius. dan sal hi wegen mogen doen mer hi moet hem wachten voer dieuen Dat huys sijnre regnatien is Capricornus. in die maent sal hi regneren Dat huys sijnre meester auontueren is Aquarius. wat hi dan beghint sal hem profitelick sijn Dat huys der vreesen is Pisces. in die maent sal hi meest vreesen hebben Hi sal sieck zijn in sijn .xiiij. *ende* xiiij. ier / *ende* ontcomt hi soe mach hy leuen .lxxij. ier Thaurus

Als die mane hier in is dan regeertse dye keele totten asscelen. dan ist goet ackeren / wijngaert bouwen

[G3r]

houen / bomen slichten wantse haestelic weder wassen.
tis goet een wijf te trouwen mer wt trecken *om* vechten
Dit teeken ghelijct mettter natueren *venus* ende melan
colico ende heuet macht int Suyden. ende is dye mane
nyeu in dit teken so geeftse coude ende droghen tijt.

Die onder thaurus geboren is sal *hem* seluen seer be
sien ende van goeder spraken ende sijn goet en sal hem niet
genoegen. hi sal dienen ende pinen als die seer arbeit
hi sal wit sijn ende hebben grote lippen Dat huys
sijns leuens is Thaurus. in dese maent sullen hem
goede dingen ende saken toe comen Dat huys sijn
wasdoms is Gemini. dan sal hi hebben wasdom op
dat hijt doet so sal hi rijck werden ende goetwillich.¹²⁰

Dat huys sijns broeders is Cancer Dat huys
der ouders is leo. dan en sal hi niet *vercopen* vader noch
moeder Dat huys der kinderen is Virgo. sijn
kinder sullen wesen van vrouliken aerde Dat
huys sijnre siecten is libra. hi sal siec sijn in de maent
in sijn outheit in sijn hoofd ende lichaem. Dat huys
sijns huwelicx is Scorpius. huwet hy dan het sal *hem*
wel *vergaen* Dat huys sijns doots is Sagittarius
hi moet *hem* dan bouen al wachten van geschutte want
daer af moet hi *hem* ontsien Thuys sijnre weggen
is Capricornus. gaet hi dan achter lande hi is in vree
se van geuangenisse / ende rijcheit sal *hem* comen van grote
lieden. Dat huys sijnre regnatien is Aquarius. dan
sal hi bliscap hebben Dat huys sijnre meester reg
natien is Pisces. dan ist goet te copen ende te *vercopen*.

[G3v]

---

¹²⁰ ‘ende goetwillich’ ontbreekt in WV; paragrafen van dit onderdeel veel meer staccato in WV door gebruik van
‘Dat huys van sijn’ in de lengte van de pagina. WV: ‘Auontuere Pisces Dan ist goet copen ende *vercopen*’
versus JvD: Dat huys sijnre meester regnatien is Pisces. dan ist goet te copen ende te *vercopen*.

¶ Thuys der pinen is Aries. dan moet hi *hem* wach-
ten vanden valschen tongen ende vanden vier Hi sal sieck
sijn tot zijn .xxviiij. iaren. ende ontcomet hi daer aff soe
mach hi leuen .lxxij. iaer ende meer ¶ Gemini.

A Ls die mane in dit teken is dan regneertse die
armen / schouwerblat / handen / asselen Tis dan
quaet medecinen nemen. tis goet vrientschap maken
tweedracht *versoenen* ende wttrecken om vechten Dit
teeken regneert int weste ende geeft warme ende luch
tighen tijt ende ghelijct metter natueren Mercurio
ende melancolico ¶ Die geboren wert onder Ge
mini sal metter werelt verkeren ende sal hebben een
ront aensichte stille ende redelick niet veel sprekende
ende int middel sijns leuens sal hi seer rijck sijn
¶ Dat huys sijns leuens is Gemini Dat huys
sijnre winninghe is Cancer. in vresen soude hi mee
ste winnen ende in vruchten van bomen Dat huys
sijnre broederen is leo. hi sal sijn broederen ouerleaen [ouerleuen]

¶ Thuys sijnre ouders is Virgo Dat huys sijn-
re kinderen is libra. hi sal kinder hebben manlijck
ende wijflick Dat huys der siecten is Scorpius.

¶ Thuys des huwelicx is Sagittarius. want dat hu
wen sal *hem* profijten. ende tghetal van sinen wijuen sal
sijn twee Dat huys sijnre doot is Capricornus.
In dese maent sal hi steruen ende dan en salmen niet
beginnen enighe dingen noch wegen Dat huys
sijnre wegen is Aquarius Dat huys sijnre regna
tien is Pisces. van wiuen sal hi rijck werden *Dat*
huys sijnre auontueren is Aries. dan ist goet te *copen*
ende te *vercopen* Dat huys sijnre pinen is Taurus.
Hi sal vreesse hebben vander doot in sijn .xx. ende .xxv
iaer. ende ontgaet hi dan so mach hi leuen bi natueren

[G4r]

lxxxv. iaer.

Cancer

¶ Als die mane in dit teken is dan regeertse de borst dat ouerdeel der magen / die ribben / de milt Tis goet medecijn te nemen *ende* doen dat totten water behoert. Tis quaet *verhusen ende vertrecken van dat* een goet opt ander Dit teken gelijct metter natueren Luna *ende flegmatico ende* regeert dat noorden *ende geeft coude ende* vochten tijt.

¶ Die geboren wert onder Cancer sal sijn van geliker natueren¹²¹ met een hogen moede *ende* sal wt nijde scade lyden *ende* ongemint met sijn gebueren. *ende* hi salt rechten¹²² *ende* wrake doen tegen sijn vianden. hi sal hebben siecheyt in handen *ende* voeten. hi sal warachtich sijn *ende* lichtelic gram ¶ Thuys sijns leuens is Cancer. sijns was doms leo. dan sal hi meest winnen aen coren *ende* beesten.

¶ Thuys sijns broeders is Virgo. hi sal sijn broeders *verhogen* in sijn leuen met veel dingen. ¶ Thuys sijnre ouders libra. sijn kinderen scorpius. veel kinder sal hi hebben

Dat huys der siecten is Sagittarius.¹²³ veel siecten sal hi hebben in sijn leuen *van flumen* Dat huys des huwelicx is Capricornus. dan sal hi huwen *Dat huys* der doot is Aquarius. dan en sal hi genen wech beginnen *Dat huys sijnre wegen is Pisces* Thuys sijnre regnatien is Aries.¹²⁴ Dat huys sijns meeste auontuere is thaurus. hi sal dan van goeder auontueren sijn *ende geluckich*¹²⁵ / *ende* int middel *van sinen leuen* sal hem dat goet aen comen aen allen siden *Dat huys* sijnre pinen is Gemini. want hi sal pine lijden in sijn

[G4v]

---

¹²¹ WV: F4r: 'statueren'

¹²² WV: F4r: 'rechten'

¹²³ WV: 'Scorpio'

¹²⁴ WV: begint paragraaf met 'Cancer' en 'Aries'

¹²⁵ JvD: 'hi sal dan van goeder auontueren sijn *ende* geluckich' WV: 'Hi sal gheluckich sijn'

viiij. ende .xxi. iaer / ende ontcomet hi dat so mach hi leuen
van natueren .lxxx. iaer Leo¹²⁶

Als de mane hier in is dan regeertse dat onderste der
herten ende die onderside / die leuer den rugghe Dan ist
goet wandelen ende mit groten heren spreken. tis quaet aen
te trecken oft sniden nyeuwe clederen want men werter
geerne in sieck of geslagen of ander saken. Die aen tlijf
ende goet gaen Dit teken regneert int oost ende geeft hete
ende droge tijt ende gelijct metter natueren van Sol ende
melancolico.

Die hier onder geboren wert sal sijn
schoon ende stout / wit met bleechheit gemengelt. alsoe
hi wast in iaren so sal hi wassen in goede ende in eren.
hi sal een quaet werelman sijn / lichtelic gram ende we
der versoent ende luxurios¹²⁷

Dat huys sijns leuens
is leo. dan sal hi goede auontuer hebben bisonder in gro
te dingen Dat huys sijns wasdoms is Virgo. sijn
gewin is dan meer alleen met comanscap dan met gesel
len¹²⁸ Dat huys sijns broeders is libra. beter ende waer
der sal hi sijn dan sijn broeders ende hi en sal niet een
drachtich sijn met hem lieden

¶ Thuys sijns ouders is Scorpius. dan sal dicwil ge
schil wesen tusschen hem lieden. ¶ Thuys sijnre kin
deren is sagittarius. luttel kinder sal hi hebben. ¶ Thuys
der siecten is Capricornus. grote siecte sal hi hebben van
den hoofde met flumen ¶ Dat huys sijns huwelicx
is Aquarius. bouen alle dinghen sal hi gerne vleesch
eten ¶ Thuys sijnre doot is Pisces. dan sal hi hem
wachten in alle manieren van wateren ¶ Dat huys
sijnre wegen is Aries ¶ Thuys sijnre regnatie es

[G5r]

---

¹²⁶ WV: 'Van dat teyken Leo'

¹²⁷ WV: 'luxurios ende oncuysch'

¹²⁸ WV: 'Sijn ghewin is alleen met comenscap.'

thaurus. dese maent is *hem* in allen dingen goet. ¶ *Dat* huys sijnre meester auontueren is Gemini. ¶ *Dat* huys der pinen is Cancer. in dese maent en sal hy niet beginnen Hi sal sieck sijn int .xxij. oft .xxiij. iaer *ende* ontgaet hi dan so mach hi leuen .lxxij. iaer.

Virgo

¶ Als die mane in dit teeken is *dan* regeertse den buyc den nauel *ende* daer omtrent Tis dan goet ackeren / weduwen trouwen mer geen maechden *want* si werden ghe meenlic onuruchtbaer / tis quaet te sceppe gaen Dit teken regneert int Suyden *ende* geeft cout *ende* droge tijt / *ende* wint bider aerden *ende* wolcken inder lucht sonder regen. ¶ Die in dat teken van Virgo geboren is sal goet *ende* suet van sprake sijn *ende* van schoonder gedeylder verwen *ende* tweedrachtich *ende* discoort van natueren.

¶ Thuys sijns leuens is Virgo. dan sal hi copen *ende* vercopen *want* tsal profijt sijn ¶ *Dat* huys sijns wasdoms is libra ¶ *Dat* huys sijns broeders is Scorpius ¶ *Dat* huys sijnre ouderen is sagittarius. *ende* dye mane¹²⁹ sal *hem* dan swaer sijn ¶ *Dat* huys sijnre kinder is Capricornus luttel kinder sal hi hebben ¶ Thuys sijnder siecten is Aquarius. sijn siecten sullen sijn van quade aspecten van menige dingen ¶ Thuys sijns huwelicx is Pisces. hi sal hebben effen wiuen *Dat* huys sijnre doot Aries Thuys sijnre wegen Thaurus *Dat* huys sijnre regnatien Gemini. in de maent sal hi meest regneren *Dat* huys sijnre auontueren is Cancer. *Dat* huys sijnre pinen is leo In dese maent so sal hy meest vrese hebben Hi sal sieck sijn in sijn .xl. iaren. ontgaet hi *dan* so mach hi .lxxij. iaer out werden *Libra*
A Ls die maen hier is *dan* regeertse die huepen / nie-

[G5v]

---

¹²⁹ WV: 'maent'

ren ende grote dermen Tis goet ouer velt gaen ende
 westwaert reysen ende dat ter aerden hoert ende ader
 laten Ende regneert int westen met vochten warmen tijt
Venus Sanguineo ghelijc. ¶ Die geboren is onder
libra sal sijn een wonderlic mensche ende quaet van natue
ren / veel van peysen ende met groter moeyten¹³⁰ ende gram
 ende hi sal hebben een gedeylde verwe met veel haers
 ¶ Thuys sijns leuens is *libra*. dese maent sal hem
 profitelic sijn om alle dingen te begripen. Dat huys zijns
 wasdoms is *Scorpius* ¶ Thuys der broederen is *Sagit*
tarius Dat huys sijns ouders is *Capricornus* ¶ Thuys
 sijnre kinder is *Aquarius*. hi sal vloeyen met kinder
 Dat huys sijnre siecten is *Pisces*. veele siecten sal hy
 hebben int hooft ende int lijf¹³¹ ¶ Thuys sijns huwelijcs
 is *Aries*. hi sal luxurioes sijn Dat huys sijn doot is
Thaurus. in die maent moet hi hem wel wachten.
 Dat huys sijnre wegen is *gemini* Dat huys sijn
 re regnatien is *Cancer*. dan heeft hi goet wanderen
 in vreemde landen Dat huys sijnre meester auon
 tueren is *leo*. hi sal hebben goede auontueren nae dye
 [JvD G6 ontbreekt; begin WV 1522: F5v r. 11-] helft van sinen leuen.
 Pijnen is *Virgo*. Dan moet hi hem seer wachten.
 Hi sal sieck sijn in .xlviij. iaer. ontgaet hi dan soe
 mach hi leuen .lxxxij. iaren.

[hsn. sterrenbeeld Schorpioen]

Scorpio

ALs dye maen is in Scorpio
 soe regheertse dye schamelheyt in
 mannen ende vrouwen Tis goet la-
 ten quaet medecijn nemen. Tis een

¹³⁰ WV: 'veel peysen'

¹³¹ WV: regel Dat huys sijnre siecten (...) int lijf' ontbreekt.

ongheluckych teyken Tis quaet
ouer tuelt *ende* tscepe gaen. *ende* heeft
macht int Noorden met coude voch

tichey. Ende ghelijct Mars *ende* Flecmatico. Die hier onder
gheboren is sal wijslijck sijn *ende* begheeren den lof der lu-
den. Hi sal katiuilijc leuen / hi sal nijdich sijn / dicwil droe-
uich sparende / vol quaetheden / bedriegende / luxurioes
Hy sal goedertyeren schijnen mer hy en ist nyet in zijn
wercken. Int eynde sal hi onghetrouwe sijn.

Dat huys van sijn. Leuen is Scorpius
Den tijt sal *hem* goet sijn Thuys van sijn Waesdom
Sagittarius. Thuys van sijn. Brueders Capricornus.
Thuys van sijn Ouders is Aquarius Hi sal sijn ouders
verwinnen met nijde. Thuys van sijn kinder is Pisces
Van sijn siecte is Aries Hi sal cortsen hebben.
Dat huys van sijn [dwars op pagaina aan linkerzijde]
Weghen Cancer. Huwelijck Taurus. In dye
maent behoert hem te huwen want hy sal wijuen
hebben oneffen als .i.iiij.v.oft.vij.
Doot is Gemini. Regnacie is Leo.
Auonture Virgo Dan sal hi auontuere hebben in tsine
Pijnen is Libra. In dye maent sal hi pijn *ende* ancxt
lijden. Hi sal sieck sijn ten .xl. iaren. ontgaet hi dan so
mach hi leuen natuerlijch .lxxxij. iaren.
[hsn. sterrendeeld Boogschutter] Sagittarius

Als dye maen is in Sagitta-
rius dan regeertse dat opperste deel
vanden beenen / *ende* heeft macht
ouer wanschappen teden. Als dye
wratten / ouerbeen hebben / dye een
hant ontbrect die .vi. vingher aen
een hant heeft. Tis dan goet mis-

[WV F6r]

daet *beteren* / vrientschap maken / met ghehuwede vrouwen spreken *ende* *vercrijghen*. Tis goet over velt reysen mer quaet te water. Dit teyken heeft macht int oosten met heeten *ende* *droghen* tijt in sinen opganck Die onder Sagittarius gheboren is / sal sijn van goeder statueren *ende* *stercke* sprake / waerachtich / schoon / blijde in alle dingen.

Thuus [dwars op de pagina linkerkant]

Sijns leuens is Sagittarius

Sijns waesdoms is Capricornus

Sijnder Brueders Aquarius Hi sal beter sijn dan si *ende* sal eendrachtich sijn met hem luden

Sijnder ouders is Pisces Vader *ende* moeder sulen voer hem steruen.

Nieuwe pagina

Dat huys van sijn [dwars op dce pagina linkerkant]

Kinder Aries. hi sal *kinder* hebben. Huwelijc Gemini

Doot cancer. In die maent en sal hi geen dinc doen

Weghen Leo. In die maent sal hi gheeert sijn.

Regnacie is Virgo. Armoede noch rijcdomme sullen *hem* niet lange dueren mer *veranderen* Dat huys sijnder auontueren is libra In dese maent sal hi goet auontuer hebben in al sijn dingen ¶ Thuys sijnre *kinder* is scorpis. hi sal sijn *kinder* *kinder* sien Hi sal siec sijn in sijn .xxxij. iaren. ontgaet hi dan soe mach hi leuen. lxxxix.¹³² iaren Capricornicus.

A Ls die mane in dit teken is dan regeertse dye knyen / *aderen* / zenuwen Tis dan quaet medecijn nemen / bloet laten *ende* tsepe varen / mer tis goet dat ter aerden behoert Dit teken heeft macht int Suden *ende* geeft coude *ende* drogen tijt bider aerden *ende* wolcken inder lucht *ende* gelijct metter natueren Saturno

[WV F6v]

[einde WV]

[H1r]

---

¹³² WV: ‘.lxxxij.’

ende melancolico ¶ Die onder *capricorno* geboren
 is sal wesen schoon / vroet *ende* goet *van* allen doene
 ¶ Thuys sijns leuens is *Capricornus*. sijns wasdoms
Aquarius. hi sal wesen in ander lieden scat *ende* rijcheyt
ende sal trecken vander eenre stadt in die ander *ende* hi sal
 oetmoedich *ende* goedertieren Dat huys sijns broe-
 ders is *Pisces* / sijre ouders *Aries*. veel lidens sal hy
 hebben *ende* ongerechtelic sal hy *verheuen* werden mer
 int eynde sal hi *verghierigen* ¶ Thuys sijre kinderen
Thaurus. hi sal *luxurioes*¹³³ sijn. ¶ Thuys sijre siecten
Gemini. in dese maent sal hi belet worden in sijn sin-
 nen mer hi sal *lijdtsaem* sijn. ¶ Thuys sijns huwe-
 licx is *Cancer* / sijns steruens *leo*. *Aries* *ende* *leo* dese
 maenden sijn *hem contrarie* ¶ Thuys sijre weggen is
virgo / sijre regnatie *libra*. dan sal hi goede auontuer
 hebben ¶ Thuys der pinen is *Sagittarius*. dese maent
 is *hem contrarie* maer hi is een goet gerechtich mensche
 gode dienende¹³⁴ Hi sal sieck sijn in sijn .xxxij. iaer. *ont-*
gaet hi dan so mach hi leuen .lxxv. iaren

[H1v]

Aquarius

A Ls die mane in dit teeken is dan regeertse de
 beenen tot aen die knyen. Dan ist quaet me-
 decijn nemen. tis dan goet *verhusen* een wijf trouwen
 leen ontfangen *ende* ouer velt gaen Dit teeken heuet
 macht int weste met warme *ende* vochten tijt met
 wint *ende* ghelijct metter natueren *Saturno* *ende* *san*
guineo. ¶ Die onder *Aquarius* geboren is sal sijn
van schoonder natueren heymelick minnende pays
ende vrede ¶ Thuys sijns leuens is *Aquarius*. de-
 se maent is *hem profitelic* Dat huys sijns wasdoms

¹³³ WV: 'oncuysch'

¹³⁴ WV: 'mer hi is goet *ende* god dienende'

is Pisces. hi sal goede auontuere hebben in al dat gheuoet wert int water¹³⁵ Dat huys sijns broeders is Ari es. hi sal *verheuen* werden bouen sijn broeders¹³⁶ ¶ Thuys sijns ouders is Thaurus. hi sal *hem* bedancken Dat huys sijnre kinderen is Gemini. hi sal rijck noch arme sijn¹³⁷ Dat huys sijnre siecten is Cancer. veele siecten sal hi hebben *van* quade aspecten *ende van* nidiche den Dat huys sijns huwelicx is leo. langer dan zijn wijf sal hi leuen Dat huys sijnre doot is Virgo / sijnre wegen libra. te water soude hi *dan* goede auontuere hebben Dat huys sijnre meester regnatien is Sagittarius Dat huys sijnre pinen is Capricornus In dese maent sal hi niet beginnen want si *hem* contrarie is Hi wert sieck in sijn .xxxiiij. iaren. ontgaet hi dan so mach hi leuen .lxi. iaer

O M te weten onder wat teken des hemels yemant geboren is So suldi den name nemen daer ghijt af weten wilt *ende sijnre moeder name / ende spelden* se in latijn *ende nemen tghetal van* beyden namen ende scriuen dat getal *van* al den letteren also tghetal hier in dit tafelken staet bi die letteren *ende rekenen dat* te samen *Ende* loopt dat ghetal meer dan .xxviiij. soe slaet altijd .xxviiij. af soe langhe alsser meer is. *ende* blijfter effen .xxviiij. so blijft opt ghetal / oft isser min soe blijft oec opt ghetal *ende* soect dan dat teeken. Te weten. als ghi vint een of twee so ist Aries. *ende* vindi .iiij. of v. so ist Taurus. vindi .vi. of .vij. soe ist gemini. Vindi viij. of .ix. soe ist Cancer. Vindi .x.xi. of .xij. soe ist leo.

[H2r]

¹³⁵ WV: 'Hi sal profijt hebben in al dat gheene dat int water gheuoedt wert'

¹³⁶ WV: 'bouen hem luden'

¹³⁷ WV: 'hi sal rijck arm sijn'

Vindi .xiiij. of .xiiiij. so ist Virgo. vindi .xv. of .xvi. so ist Libra. Vindi .xviij.xviiij.of.xix. so ist Scorpius. vindi .xx. of .xxi. so ist Sagittarius. vindi .xxij. of .xxiiij. so ist Capricornus. vindi .xxiiij. .xxv. of .xxvi so ist Aquarius. vindi .xxvij.of .xxviiij. soe ist Pisces.¹³⁸

Die tafel des ghetals¹³⁹

	A	i	g	iiij	n	xxij	t	viiij
	b	ij	h	xx	o	xiiij	u	xxij
	c	xx	i	x	p	iiij	x	xvij
	d	iiij	k	xiiij	x q	xx	y	x
v	e	ix	l	ij	r	xxi	z	vij.
	f	xxiiij	m	xiiij	s	xx		

[hsn: man en vrouw in badtobbe]

[H2r]

¶ Een scoon corte leringhe *om* in die badestoue te gaen na wtweisen *der* .xij. tekenen des hemels *ende* der manen¹⁴⁰
 H Aly scrijft datmen in geen heet teken sal gaen in die badtstoue. als Leo Gemini Virgo Capricornus. mer als de mane is in Aries Scorpio Pisces Sagittarius libra Cancer so salmen in de badtstoue gaen / principalic lieden die seer arbeyden of riden oft gaen *ende* veel sweten *om* tsweet af te wasschen *Ende* oec sullen si baden die niet en arbeyden mer dicwil veel eten *ende* drinken veel wijns want hen wast veel vuchticheden tusschen vel *ende* vleesch *ende* oec binnen den liue Ghi sult u benen wasschen int water dat bi maten warm is want dats den ogen *ende* hoofde seer goet Men sal thoofft nuchte

¹³⁸Te weten (...) Pisces' WV maakt deze tekst op als tabel.

¹³⁹ WV maakt van deze tabel opsomming.

¹⁴⁰ WV: 'Hier achter volcht in wat teyken / ende op wat | tijt datmen in die bdtstoue ghaen sal'

ren wasschen of lanc na den eten ende dat salmen doen ten xv. oft .xvi. daghen eens. ende ouer den .xx. dach salmen niet beyden Men sal in die badstoue *niet* gaen corts nae den eten mer *verbeyden* vier of vijf uren dat die spi se wel half *verteert* si Oec salmen na *dat* badt niet hae stich eten noch drincken voer datmen weder *vercoelt* is. Ende int badt en salmen eten noch drincken geenreley dranck want daer crijcht die leuer groot hinder aff. Men sal niet te heet noch te cout baden want de coude belet dat die sweetgaten *verstopt* bliuen Te lanck ende te heet baden trect die natuerlike hitte seer wt ende ma ket den mensche onlustich dat hi eten noch drincken en mach noch slapen / mer dat badt neemt af dye moet heit van arbeyden / van riden van gaen Ende nae dat badt salmen wachten voer *vercouden* want dat scadet den hoofde / den herssen / den morch / den beenen ende maect *verstijuinge* ende brenget cortsen Grote witte ende vette lieden sullen nuchteren baden ende mager lieden na den eten als de spise half *verteert* is wanttet doet groeyen / mer te veel baden is altijd quaet Die den vloet heeft of den loop in den bu ke / den hooftsweer / den snop / lopende ogen / stinckende aze me / die seer in hitte of coude gewandelt heeft die hete cortsen heeft / die veel gegeten heeft Dese en sullen in de batstoue *niet* gaen want si souden daer grote siecten af cri-(gen Van medecijn / dranck ofte recepten te nemen¹⁴¹

[H3r]

[hsn: man geeft man met zweren medicijn] **M** En sal weten dat ghe ne gesunde lieden en sullen geen medecinen oft dranck nemen want si zijn van vier elementen ghelijc ge tempert. want geeftmen cou

¹⁴¹ WV: C ‘Van medecinen oft recepten | oft dranck te nemen’

de medicinen so *vermindert*
die hitte geeftmen hete me

decinen so *vermindert* die coude *Ende* bloet latet ghi *hem*
so wert dat bloet te luttel daer dat leuen bi staet / *ende*
die *mensche* wert te crancker Mer wildi eenen ghe
sonden *mensche* medecinen te drincken *geuen* dat suldy doen
inden herfst oft lente / dan en is de tijt niet te heet noch
te cout Mer is die *mensche* cranck *inden* winter so sal
men *hem* dranck *gheuen* van medecinen des morgens
vroech / dan sal *hem* die *mensche* best behoeden van groo
te coude Mer *inden* somer sal men *den* crancken dranck
geuen des auonts dat *hem* die hitte niet en mach scaden
¶ Hoe hem die menschen regeren sullen in die .xij.
maenden des iaers *ende* in die vier tiden des iaers¹⁴²

[H3v]

Meerte   Galienus seyt

[hsn: = Galenus; E3v. links] In Meerte suldi dingen eten
die wat suet sijn *ende* niet nuch-
teren drincken Menghet ho-
nich *ende* wijn *azijn*¹⁴³ tsamen *ende*
doet daer in retick *ende* eet dien
daer wt. *ende* eet goede specien
ende droghe cruden *ende* drinct
genen onclaren dranck want
dat maect coude / drinct *van* ru
te *ende* puleye Men sal *dan* veel
baden mer niet heet. men sal
opten dume niet laten. *dan* open-
baren *hem* in des menschen lichaem

---

¹⁴² WV: 'Hoe hem die mensche regheren sal in dye .iiij. tijden vanden iare / ende oec in elcke maent bisonder. Ende eerst hoe hem elck regheren sal inden Lenten.' Opvallend is dat de uitgave van WV begint met de seizoenen en daarna de afzonderlijke maanden, terwijl JvD start met de afzonderlijke maanden. Compilatietekst # Calandrier / Teutsch Kalender

¹⁴³ WV: 'azijn'

veel vuchtigheden met pinen
Dan salmen die wijngaert sni
den Ende die sonne loopt opten .xi.
dach in merte int teken aries

April Meester Iohannes seyt¹⁴⁴

[H4r]

In April salmen dranck drincken ende eten die wortelen
vanden cruden Drinct van ruta / betonie / beuenelle
ende laet u bloet ter mediane Dan gaen die sweetga-
ten open ende dan wast versch bloet / die vogelkens sin-
gen / die bloomkens spruyten ende wacht u van slapen
Die sonne loopt dan int teken Thaurus opten .xi. dach

Meye Auicenna seyt¹⁴⁵

Inden Meye laet niet ter leuer ader ende drinct dranc¹⁴⁶
Gaet dicwil int warm bat Eet nuchteren meyboter
die is gesont ende maect bequaemheit. Eet dan geen
hoofden van visschen of beesten noch oec die voeten.
Neemt dan Alsen ende venkel wel gewasschen ende
roret te samen ende menget dat met gheyten melc ende
laet dat eenen nacht staen claren ende drinct dan daer
af drie dagen nuchteren want veel ghesontheden die
menschē daer af crigen Inden Mey loopt die sonne
in dat teeken Gemini opten .xij. dach

Hoe hem de menschen regeren sullen inden Linten
Dese drie maenden voerseit heten die linte / ende gelijct der
complexien Sanguijn heet ende vocht Dan ist ghesont
bloet laten ende medicinen nemen om hem te purgeren vanden
quaden humoren diemen inden winter vergadert heuet.
Dan salmen eten vercoelende dingen. als riuier vische

---

¹⁴⁴ WV: 'Iohannes seyt'

¹⁴⁵ WV: 'Avicenna leert' (zo ook bij Auerroys, Rasi, Seneca)

¹⁴⁶ WV: 'mey dranc'

met scubben. als snoecken / carpers braessemen¹⁴⁷ / baer-
sen. ende men sal drincken getemperde wijn *niet* te suet noch
te sterck Alle suete dingen salmen scuwen. smorghens sal
men lanc slapen mer inden dach niet Oec is dan geson
der gebraden visch of vleesch dan ghesoden. Eet altoes
als ghi appetijt hebt mer niet te veel op een tijt

[hsn: = E4v. links] ¶ Iunius Aueroys seit In iunio
drinct nuchteren fonteyne. eet latu-
we met azijn / slaept *niet* veel herde
eyer / herde kese / vercken vleesch / ge
braden visch sijn dan goet *om* eten. Drinct
van ruta ende sauie blader. drinct geen
versch bier of mede Inden .xij. da
ge Iunij comt die sonne in Cancro
ende dan climt die sonne niet hoger.
¶ Julius Rasis seit In Iunio [Iulio]
drinct genen dranck die lanck wert
drinct nuchteren goeden wijn. wacht

[H4verso]

u van oncuysheit ende wat van melc is dats ghesont. her
de spise / gebraden vleesch wilt niet eten Wilt niet la
ten noch medecinen nemen vanden den [‘den’ weghalen] derden dach na
sinte Margrieten dach tot sinte Bartholomeus dach.
ende wacht u van veel slapens Opten .xij. dach comt de
sonne in Leo Augustus Seneca seit Men
sal in Augusto geen medecinen nemen noch ader laten
Eet geen suete dingen mer die bitter sijn ende wacht
u van melck Drinct bier ende niet veel wijns. wacht u
van oncuysheit ende dingen die seer verhitten¹⁴⁸ Opten .xij.
dach van Augustus loopt die sonne in dat teken van Vir

¹⁴⁷ WV: ‘braessemen’ ontbreekt in opsomming

¹⁴⁸ WV: ‘ende wacht u van melck (...) die seer verhitten’ ontbreekt.

go Ende werde dan een kint geboren in *der* tijd Mercurij
tsi meysken oft knechtken dat blijft onuruchtbaer
Ende verlore dan een maget haren maechdom dat
waer te besorgen datse onuruchtbaer soude bliuen.

¶ Hoe hem die mensche regeren sal inden Somer

Dese drie maenden *voerseit* heten die Somer *ende*
geliken der *complexien* Colera / heet *ende* droge Dan sal
men lichtelic gecleet sijn / lichte spise eten als hasen.
coninen *ende* rivier visch metten *veryuse* Eet dicwil *ende*
luttel *ende* amper dingen *ende* al *dat* appetijt maect. eet la
tuwe / porceleyn / cauwoorden / melonen peeren. smor
gens suldi vroech ontbiten / *ende* eer dye sonne ondergaet
so doet u auontmael Eet geen gesoute spise. drincket
suycker water of cleen bierken *ende* cleen wijn mit wa
ter gemenget Ende doet dan matige arbeyt want hit
te *ende* ouerwercken brengen veel grote siecten wacht
u van vrouwen. gaet dicwil baden om die grote hitte.
Eet suyker drasie *ende* violette. Des morgens stelt u
tot hoesten *ende* wt te spuwen die flumen die des nachts
vergadert sijn. waschet met couden water u handen / aen
sichte *ende* mont dats seer gesont   September.

¶ Die meester Ysayas seit In september salmen eten
gheyten of scapen melck smorgens nuchteren met
brode Dan sijn alle vogelen goet *om* eten. als gansen
Enden *ende* ander wiltbraet. *ende* somige vruchten die ge-
tidich sijn als peeren met wijn *ende* dier gelijken. mer
schuwet appelen / ockernoten *ende* som ander vruchten
want si vierich sijn Men sal dan wortelen eeten *ende*
drincken van netelen Die sonne loopt aenden .xiiij. dach
van September int teken libra   October.

¶ In october machmen eeten swinen vleesch gesoden
wiltbraet / wilde vogelen. Eet dagelicx druuen *ende* drinct

[I1r]

wijn most *want* dat reynicht tlijf *ende* maect u gesont.
Eet geyten of scapenmelc. drinct van nagelen *ende* peper
Bloet laet *ende* neemt medicinen November

¶ Mesue seyt. Gaet in November luttel int badt op
dat u bloet niet en *verseert* Gaet matige dach reysen
ouer tuelt: wacht u van oncuysheit. Eet goet vleesch
ende drinct goet wijn. eet geen hoofden van beesten *ende*
bemint alle warme dingen Eet mostaert / looc / ayuijn
agrimonie Neemt medicinen *ende* laet ter adere Ten
xij. dage van November loop de sonne in Sagittario.

[I1v]

Hoe hem die mensche regeren sal inden herfst
¶ Dese drie maenden *voerseit* heeten die Herfst *ende* es
vander Melancolie complexie droech *ende* cout Dits den
crancsten tijt de meest siecten in brengt. wacht u van
veel etens *ende* drinckens *ende* van ouerdaet Eet goede
spise als hoenderen / cappunen / dunen [duuen] / coninen. drinckt
matelic goeden wijn. eet gheen appelen noch ander
herfst vruchten Drinct geen water In cout water en
wilt niet baden. wacht u hoeft van couden En wilt
u maghe niet te seer *verladen* met spise / mer eet met
appetijt *ende* luste.¹⁴⁹ noch nae der noenen wilt *niet* slapen

December Plato seyt

Eet *ende* drinct alle dingen mer laet u dranck nyet te
cout sijn Ghi moecht medecinen nemen *ende* laten dye
hooftader / leuer ader *ende* noch ander Ghi sult nyet ba
den mer hout handen *ende* voeten warm. Alle werme
spisen sijn gesont / alle coude spise is dan onghesont
Eet agrimonie dats gesont den herssene. *ende* waschet
u mont dats gesont Wasschet altijt met warm wa
ter u mont voer den eeten *ende* nae den eeten ghi en sult
geen pijn in de tanden hebben noch quaet tantvleesch

---

¹⁴⁹ WV: 'eet met lust'

Ten .xij. dage van December loopt die son in Capricorno.

Ianuarus   Almansasar seit

Drinct nuchteren goeden wijn Int sweetbat drincket
Dyalatenus. dan machmen alreley spise eten want dan
is den besten tijt om verduwen Drinct van uwen dranck mit
Gimber / peper / nagelen / ende alsulcke droge cruden
nuchteren eet Tis dan den ghesonsten tijt voer dye
mensen Ende ist van node so laet die leuer ader an
den slincken arme als die mane wast. In Aquario
loopt die sonne aen den .xij. dach Ianuarij

Februarius   Ypocras seit.

In februario sal hem die mensche warm houden op dat
hi niet rappich noch ruydich en werde. wacht u van
coude spise. drinct van agrimonie ende eppe te samen.
bouen al wacht u van ouereten¹⁵⁰ ende drincken. Tis goet
laten opten dume of aent hooft. In dese maent comen
cortsen ende veel gebreken. daerom salmen bloet laten ende
medecijn nemen om te verdriuen die quade humoren In
dat teken Pisces comt die sonne in Februario an den
x. dach

Hoe hem die mensche regeren sal inden winter.

Dese drie maenden voerseit heten de winter ende sijn van
der complexien flegmatike / cout ende vucht Dits den alder
besten tijt want die natuere dan sterck ende mach veele ver-
dragen Alreley spise machmen dan eeten als van o-
ssen vleesch / van coeyen / van swijnen / van hertten / van
hinden. van alreley venisoen / patrijskens / hasen / lam-
moenen / ganssen / enden / swanen ende ander vogelen
van riuieren¹⁵¹ Na dat u natuere ende complexie vermach so
drinct stercken wijn Twee mael ter weken moechdy

[I2r]

---

¹⁵⁰ WV: 'eten'

¹⁵¹ WV: 'swijnen' en 'hasen' ontbreken in de opsomming

matelic drincken Maleuezeye of Romenie of Ba-
starde wijn teghen eenighe siecten

¶ Van die gesonheden *ende* profiten die comen van-
den aderen te laten alst tijt is.¹⁵²

[arts met stok aderlaat vrouw] A Ls ghi wilt bloet laten
ter aderen. soe snijdt gali
gaen *ende* hout die in u mont
ende slict dat speecsel binnen. *dat*
doet tquade bloet *van* u gaen.
ende tgoede bloet behouden.
Item vijf dagen voer *ende* vijff
dagen na de nyeuwe mane
salmen eerst bloet laten / dye
iongers int wassen der manen
die ouders int breken. *ende* in
die volle mane en salmen oec

[I2v]

niet laten Mer om meerder gesontheit te hebben soe
salmen vier male des iaers laten. als den eersten dach
van Mey. sinte Bartholomeus. sinte Martijns. sin-
te Blasius dach Diee [Die] mesters seggen. dat ader laten
is goet voer die menschen die ruydich¹⁵³ *ende* seerich sijn /
die bleynen sweren of geswel hebben aen haer lijff
die quade rode verwe hebben *ende* die daghelicx veele
eten *ende* drincken sonder arbeyden Die ter ader laten wilt
sal dat bloet laten lopen tot dat *verandert* Is dat bloet
swart *ende* dick so latet lopen tot dat bloet scoonder ro-
der *ende* dunner wert Ende wie te lange beyt eer hi laet
ter ader die crijcht dicwil grote pijn want dye aderen
worden te vol bloets *ende* dat bloet en heeft ghenen wt
ganck soe valt dat bloet *ende* daer comen dan af cortsen

---

¹⁵² WV: 'Die profijten vanden ader laten in tijts'

¹⁵³ WV: 'rappich'

hitten / wormen / grote pine des hoofts / der oghen *ende*
al des lijfs. daerom ist ader laten goet in tijts Die ad-
ren binnen *den* armen *ende* aen die knyen salmen nuch-
teren laten. mer die ander aderen der handen / des ho-
uets / vanden rugghe *ende* van andere plaetsen des lijfs
salmen laten als men wat ontbeten heeft Alsmen
bloet gelaten heeft so salmen des *eersten* daghes mate
houden van eten *ende* drincken *ende* niet met vrouwen con-
uerseren of vrouwen met mans. Des ander daghes
sal hi *hem* rusten *ende* vrolic sijn¹⁵⁴ *ende* wel leuen. des *derden*
dages en sal hi niet wtgaen int velt oft dier geliken
des vierden dages sal hi baden. etc. Auicenna seyt
Dat aderlaten is een beghin alre gesontheit / het ge-
uet goeden moet *ende* goede memorie. het reynicht dye
blase / die mage / die longe / die leuer / die herssenen / het
verwarmt dat merch *ende* doet wel horen. het reynicht
die tonge, het beneemt die seericheit *ende* verdriuet dye
traecheit des lichaems. het *verclaert* die *stemme* *ende*
verscerpt die sinnen *ende* worpt wech dat quade bloet *ende*
geeft een lanc leuen *ende* maect *den* mensche oec ghesont.
Item Auicenna seit oec. Waert dat een mensche te ve-
le bloets hadde (al ist vanden besten bloede *ende* dat *alder*
edelste dat hi in sijn lichaem heeft) doet hi *hem* daer af
niet laten het soude *hem* haestelic een orsake gheuen van
der doot Men sal mercken aen wat plaetse des lich-
ames een mensche gebreck heeft so salmen daer tegen
aen die gesunde plaetse die aderen laten Ende als men
smorgens bloet laten wil so salmen des auonts gali
gaen in wijn sieden *ende* drincken daer aff als men slapen (gaet

[I3r]

Om te weten oft van node is dat men laten sal

¶ Men sal mercken of dat aderlaten van node is Als de

---

¹⁵⁴ WV: 'ende vrolic sijn'

mensche heeft veel schimelinghe in die ogen. als hi geen moet heeft. als sijn leden traech sijn: als hi geen lust en heeft om eten *ende* crijcht onder wilen buylen *ende* sweren aen sijn lijf *ende* sijn water is root *ende* dicke.

[I3v]

Nae dat laten salmen dat bloet besien¹⁵⁵

¶ Alsmen die aderen gelaten heeft so salmen tbloet een weynich laten staen *ende* dan salment besien. Is tbloet schoon *ende* root *ende* datter bouen staet wat scoon waters *ende* ist suet *ende* rieket wel so is die mensche gesont Is dat bloet bouen dick *ende* trobbel¹⁵⁶ swartachtich root dat is pestilentie siecte. Is tbloet ouer al wit *ende* gebroken so is die lange sieck *ende* men crijcht den hoest Heuet bloet eenen witten ghest bouen so is die mensche sieck aen de borst Heuet bloet kressen verwe so is die leuer sieck Is dat bloet bleeck swart soe is die milt sieck ¶ Van laten met bussen *ende* coppen¹⁵⁷

M Et bussen of coppen te laten van buten is ghesont *ende* maect den mensche *niet* cranc gelijc dat ader laten doet Men sal weten datter veel plaetsen aent lichaeme daermen die coppen neffen setten moet. Als aent voerhoofd *niet* mer achter / voir swimelinge / gebreken der ogen / gesweer *ende* alle crancheit des hoofts Onder de kinne voer geswel des monts / tantvleeschs *ende* wedom der borst *ende* des azems Aen die plaetse der magen voer de veruullinge der magen *ende* dat verwarmt die mage *ende* trect van haer alle onreynicheit Op die borst *ende* voer alle gebreken des hoofts der ogen der oren Opten rugge voer alle sijn gebreken Op die lenden *ende* aenden ers voer rappicheit *ende* gesweren *ende* voer die oueruloe-

---

¹⁵⁵ WV: titel ontbreekt

¹⁵⁶ JvD: 'crobbel'

¹⁵⁷ WV: C Van Coppen

dicheit der natueren der oncuysheit Opten enckel der voeten voer die bulen Op die dyen voer alle ghebrenken van onder den nauel / voer den steen / voer die colica passie Item Clisterie is een edel medecine want si verdrijft veel quade materie vanden mensche in dient van node is De spise gegeten die den mensche camerganc maect nae den raet des meesters ter rechter tijt dat is die opperste medicine om gesontheit te behouden.

[I4r]

¶ Hoemen weten sal dat nyeuwe licht vander manen of reghenachtich of schoon weder sijn sal

[hsn: man in cirkel wijst naar maan, verder zon en tekst Saturnus Mars, Iupiter = A1 verso? tekst spiegelbeeldig]

B Innen eenen iare doerloopt de sonne die .xij. tekenen des hemels ende blijft in elc teken een maent

Als dan die mane comt int teken daer de sonne in is so werdense verenicht ende die mane is sonder licht ende men siet

[I4v]

se niet want daer eyndt haren loop Mer als dye mane weder scheydet vander sonnen .xij. graden dats .lvi. milen

aenden hemel. dan begintse weder te schijnen ende werdt van ons ghesien ende neemt haer licht vander sonnen

wantse altijd euen groot ende ront is ¶ Nu salmen merken als de mane haer nyeu licht ontfangt. wat plane

nete dan regneert daer bi suldi mercken wat weder dat sijn sal in die nauolghende maent.¹⁵⁸ want alle ure

regneert een sonderlinghe planete. ¶ Ontfanget die mane haer nyeu licht in die planete Sol. dan sal de

maent sijn heet ende droghe nae den tijt want des planeten teeken is Leo. ¶ Ontfanget de mane haer nyeu

licht in die planete Luna. dan wert die maent windich ende droghe ende eens deel regenachtich. want sijn

teeken is Cancer. ¶ Ontfanget die mane in Satur

---

¹⁵⁸ WV: 'oft vocht oft droghe zijn sal' ontbreekt in JvD.

no *dan* wert die maent noch heet noch cout na *den* tijt
vanden iare *ende* half regen *want* sijn teekenen sijn *Capri*
cornus *ende* *Aquarius* ¶ Ontfanget die mane in Mars
dan wert die maent half droge half regen *want* sijn
teken is *Aries* *dat* geeft warmen tijt. *ende* *Scorpio* *dat* ge
uet coude vochten tijt ¶ Ontfanct die mane in mer
curio *dan* wert die maent ongestantich¹⁵⁹ met veel regens
omdat sijn teekenen sijn *virgo* / *dat* geeft couden tijt met wolc
ken. *ende* *Gemini* *dat* geeft warmen tijt ¶ Ontfangt die
mane in *Iupiter* *dan* wert de maent half droge *ende*
half gematicht met regen *want* sijn teken sijn *Sa-*
gittarius *ende* *Pisces*. *Pisces* geeft doncker vochten tijt *Sa-*
gittarius heete drogen tijt ¶ Ontfanct *dat* nyeu licht
in *Venus*. *dan* wert die maent een deels heet *ende* droge
ende een deels vuchtich *want* sijn teken sijn *taurus* die
geeft droge tijt. *ende* *libra* geeft vochte warmen tijt

¶ Van den drie deelen der lucht

[K1r]

[hsn: cirkel met drie luchtzones]

Vanden drie deelen der lucht¹⁶⁰

[K1v]

A Lsoe *dat* element des vuers in een rondicheyt
wert gehouden onder den cirkel *ende* hemel *der* ma
nen / so wert oec die lucht geset onder die holheyt der
rontheyt des vuers. welcke lucht is van sijnder na
tueren een pure *ende* claer substantie warm *ende* vuch
tich Mer bi accidenten soe wert die lucht gedeylt in
drie deelen In *dat* opperste oft derde / int middele¹⁶¹ *ende*
dat onderste oft eerste deel *Dat* opperste deel werdt
omringt met *dat* element des vuers *ende* daer aff

---

¹⁵⁹ WV: ‘ongestadych’

¹⁶⁰ WV: Deze paragraaf is in WV veel uitgebreider. De tekst van JvD oogt als een eenvoudige samenvatting. Zie bijlage.

¹⁶¹ JvD: ‘mideele’

werdet seer warm *ende* daer comen¹⁶² die vierighen im
 pressien. als barnende lancien / barnende keerssen /
 ende ander barnende vieren diemen heet in latijn
 Sub ascedens.¹⁶³ *ende* dye vierighe impressien comen
 van die wazeme die op ghetrocken wert inder lucht
ende daer ontsteken. Dat middelste deel der lucht is
 cout want het is te verre van dat *element* des vuers
 om te *verwarmen* / *ende* het is oec te verre vanden we-
 derschijn der sonnen die op deerde verschijnt Ende
 dit deel der lucht is doncker *ende* vol onweders *ende* is
 dye woninghe der quader onreynder geesten / *ende*
 daer werden ghegenereert die waterighe impressi
 en doer die coutheyt. als snee / hagel. etc. Ende dat neder
 ste *ende* eerste deel der lucht is warm *ende* vucht. *ende* hit-
 te wert *vermeerdert* *ende* *vermindert* bi accidens / *ende* dat
 comt van dat reflexe *ende* wederslach vanden radyen
 der sonnen in dat eerste deel der lucht. *ende* daer wert
 gheghenereert den dauwe / den rijme. *ende* daer comen
 oec vierighe impressien *ende* vieren in dat deel der lucht
 als dat sot vuer / die springhende gheyten / den vlie-
 ghenden drake. etc.

¶ Hiernae volghet Thuys der Fortunen in
 ghelikenisse van figueren.¹⁶⁴

O M meer *ende* beter verstant te hebben so sul
 di weten dat die vier planeten / als Sol Iu-
 piter Venus *ende* Luna sijn geluckich om te comen
 int huys van Fortunen doer die influentien dye

[K2r]

¹⁶² JvD: 'cowen'

¹⁶³ JvD: 'Suba scedens': opstijgende lucht?

¹⁶⁴ WV: C Hyer volcht dat huys van Fortunen met figuren. | Om goet verstant hier af te hebben |
 Soe weetet dat Iupiter Sol Venus Luna (...)

vanden planeten comen *Ende* die drie ander planeten. als Mars Mercurius *ende* Saturnus sijn ongheluckich te comen int huys van fortune doer haer influentien die den mensche ongheluckich maken nae dye influentie der planeten ende sterren als ghi sien ende mercken sult bi dese figueren na volghende Mer god almachtich al heeft hi die influentie den sterren ende planeten gegheuen dat regiment om die nederste dingen te regeren. noch tans is hi opperste regent *ende* stelt alle saken nae sinen godliken wille alst hem belieft / ende hy heuet den mensche sinen vryen wille ghegeuen. *Gauen* die planeten dan nootsakelike influentien dat het alsoe sijn moste / soe en waer des menschen wille niet vry ende dan en soude die mensche niet sondighen. etc.

[WV Middenboven]

[hsn: Fortuna omringd door de vier menstypen [Flegmaticus, Sanguineus, Melancolicus, Colericus] en vrouwe Inclinator als vertegenwoordiger van de planeten.]

[Middenonder] [Domus Fortun[a]s. Dat huys der Fortune.

[Iuxta cuiuslibet inc][lin]ationem per has qualitates harumque seriem congruas plan[eti]s sic ingruentibus regimen bonum siue malum omne cunct[is] effectibus tales mergentibus.]¹⁶⁵

[Nae dat een yegheli[c]e g] influencie ontfanct vanden planeten / daer nae krijghet meest inclinatie om aen te nemen goet oft quaet regiment g[hel]ijck hier properlijck figuerlijck bewesen werdt Maer elck [he]eft sinen eygen vrien wille *ende* mach

---

¹⁶⁵ JvD: tionem per has qualitates harumque / s sic inflentibus faro vel fortuna ta- | e malum omne cuctis in effectius tales

JB: Iuxta cuiuslibet inclinationerum per has qualitates harumque seriem congruas planetis ingruentibus regimen bonum siue malum omne cunctis in affectibus tales mergentibus

die toeneyghentheyt [*we*]derstaen.]¹⁶⁶

[WV Linksboven]

Dese .iiij. planeten staende aen dye witte side. Als Iupiter. Sol. Venus. Luna. Sijn bi haer inclinacie gheluckich te comen in dat huys van Fortunen. Ghelijck haer influencien haerder wercken bewesen werden bi dye figuren hyer onder ghestelt. Als Sol gheeft inclinatie tot wijsheyt. Iupiter tot duechden / huescheyt / ende vrolijcheyt / ende der ghelijcken doen oeck die ander.

[Links boven hsn: Luna, Venus, Sol, Mercurius]

[Links midden hsn: Maan, Ster, Zon, Ster]

Ongestadicheit, Wellusticheit, Wijsheyt, Sanguineus en Alle goet.

[Linksonder hsn: Ongestadigheit. Wellusticheit, Wijsheyt, Sanguineus. Alle goet.] [einde WV]

[Rechtsboven] Dese drie planeten als Mars *Mercurius* ende *Saturnus* sijn ongheluckich te comen int huys van Fortunen. Dat wert bewesen bi die drie personagien die onder die drie planeten staen / ende si betekenen die influencien ende toeneyghentheit die vanden drie planeten comen. waer bi de menschen ongheluckich comen int huys van Fortunen aen die swarte side. Nochtan is *Mercurius* metten goeden planeten goet ende metten quaden quaet

[Rechts boven hsn: Mars, Mercurius en Saturnus]

[Rechts midden hsn: drie sterren]

[Rechtsonder hsn: Oorloghe, Wel sprekende, Colericus en Alle quaet:]

Oorloghe, Wel sprekende, Colericus en Alle quaet]

T Is te weten dat dye teekenen ghe-naemt sijn¹⁶⁷
bi den namen der beesten / omdat dye tekenen
ghelijc sijn den beesten daer si nae heeten Ten an

[K3v]

---

¹⁶⁶ JvD: gheinclineert wert bi deser manieren der | gureert staet Waer af een yeghelijc een | gentheyt ontfanghet. daer nae aen ne- | gem[e]nt der fortunen na die in vloeyen- | r planeten.

JB Nae dat een yeghelicke influencie ontfanct vanden planeten daer naer crijghet hy meest inclinatie om aen te nemen goedt oft quaet regiment gelick hier properlick figurlic bewesen wert. Maer elc heeft sinen eigen vrien wille ende mach die toeneyghentheit weder staen

¹⁶⁷ WV: C Een corte verhalinge vanden .xij. teykenen | Die .xij. teykenen des hemels sijn veel genaemt | na dye namen der beesten (...)

deren so hebben die teekenen regiment *ende* influentie op dier gheliken beesten meer dan op die menschen. als dat teeken Aries regneert op die Rammen oft dier ghelike specien van ghedierten. ende dat teeken Aries is van .xviiij. sterren *Ende* dat teeken Taurus heeft macht ouer die stieren / varren ossen / hertten / buffels *ende* dier ghelijken *ende* is ghemact van .xviiij. sterren. Gemini heeft meer sijn influentie op die menschen dan op die beesten ende wert gemaect van .xix. sterren Cancer van .xvi. sterren Leo van .xix. sterren Virgo van .xix. sterren Libra van .xviij. sterren Scorpius van .xix. sterren Sagittarius van .xv. sterren Capricornus van .xvi. Aquarius van .xxxij. Pisces van .xxxix. Die redelike tekenen als Gemini Virgo / *ende* die helft van Sagittarius regeren meest die redelicheit des menschen *Ende* die mensche die dese tekenen heeft int ascendent sijnre gheboerten sijn redelic *ende* seer sociael of gemeensaem *ende* hebben geern conuersacie metten menschen. *Ende* die teekenen der beesten hebben begheren alleen te sijn. of ten waer belet *ende* behindert doer die plaetsen der planeten *Ende* elc teeken wert gedeylt in xxx. graden. *ende* elcke graet wert gedeylt in .lx. minuten / *ende* elc minute in .lx. secunden *ende* so voert tot den tienden

Van die stercheden der planeten [hsn: geleerde met tulband]

[K4r]

T Is te weten dat dye planeten hebben noch stercheden *op* haer uren daer si in regneren. want altijt heeft een planete sijn dominatie *ende* regnatie in sijn ure. Als Saturnus

regneert op die eerste ure vanden saterdag. *ende* Iupiter regneert in die tweede ure In de derde ure Mars. in die vierde ure Sol. in dye vijfste ure Venus. in die seeste ure Mercurius. in die .vij. ure Luna. *Ende* dan weder Saturnus in dye achtste ure / *ende* alsoe voert aen na die ordinancie tot xxiiij. uren. *ende* also wert die nacht *ende* dach ghedeylt in so veel uren. Mer den dach salmen beginnen als die sonne op gaet tot datse weder onder gaet / *ende* die tijt sal men deylen in xij. uren *Ende* die nacht sal men beginnen als dye sonne ondergaet tot datse weder op rijst / *ende* die tijt sa [sal] men oec deylen in .xij. uren *Ende* die daghen hebben haren name vander planeten die in deerste ure des daghes regneert Als Sol regneert in die eerste ure vanden saterdag Luna regneert in deerste ure vanden maendach Mars deerste ure vanden dincxdach Mercurius des goensdachs Iupiter des donredaghes Venus des vrydachs Saturnus des saterdaghes. ghelijc in dese navolghende tafel staet

[dwars]	Sondach	Maendach	Dinxdach	Goensdach	Donredach	Vrydach.	Saterdach.
I	Sol	Luna	Mars	Mercurius	Iupiter	Venus	Saturnus
ij	Venus.	Saturnus.	Sol	Luna	Mars	Mercurius.	Iupiter.
iiij	Mercurius.	Iupiter.	Venus	Saturnus	Sol	Luna	Mars
iiij	luna	mars.	mercurius.	iupiter	venus.	saturnus.	sol
v	saturnus.	sol	luna	mars	mercurius.	iupiter.	venus
vi	iupiter.	venus.	satur.nus	sol	luna	mars.	mercurius
vij	mars.	mercurius	iupi.ter	venus	saturnus.	sol.	luna
viiij	sol.	luna.	iars.	mercurius.	iupiter.	venus.	saturnus
ix	venus.	saturnus.	sol	luna	mars.	mercurius.	iupiter
x	mercurius.	iupiter.	venus.	saturnus.	sol	luna	mars
xi	luna.	mars.	mer.curius	iupiter	venus.	saturnus	sol
xij	saturnus.	sol.	luna	mars	mercurius.	iupiter.	venus

Hier nae volgen die uren vander nacht

I	iupiter.	venus.	saturnus	sol	luna	mars	mercurius
ij	mars	mercurius.	iupiter	venus	saturnus	sol	luna.
iiij	sol	sunna	sars.	mercurius	iupiter	venus	saturnus
iiij	venus	saturnus.	sol	luna	mars	mercurius.	iupiter
v	mercurius.	iupiter	venus	saturnus	sol	luna	mars
vi	luna	mars	mercurius	iupiter	venus	satur.nus	sol
vij	saturnus.	sol	luna	mars	mercurius	iupiter	venus
viiij	iupiter.	venus	satur.nus	sol	luna	mars	mercurius
ix	mars	mercurius.	iupiter	venus	saturnus	sol	luna
x	sol	luna	mars	mercurius	iupiter	venus	saturnus
xi	venus	saturnus.	sol	luna	mars	mercurius	iupiter
xij	mercurius.	iupiter.	venus	saturnus	sol	luna	mars

¶ Hier na volgen die crachten ende influentien der .vij. planeten / ende hoe haer influentie quader wert ende oec getempert doer die ontmoetinge ende regeringhe der .xij. tekenen daer die planeten haer influentien ende crachten af nemen Ende waer om dat dye menschen soe onghelijck sijn van personen / van aensichte / etc.

[L1r]

D Ie *verscheydenheit ende onghelijcheit*¹⁶⁸ der menschen al sijnse oec onder een planeet geboren. dat comt dat die planeten ontmoeten / passeren ende comen in den huysen van den .xij. tekenen die in den hemel staen inden cirkel Sodiacus geheten. doer welc ontmoetinghe ende in cominghe der husen vanden tekenen werden de planeten getimpert of ongetimpert na de natueren der tekenen daer die planeten haer crachten af nemen. Mer als die planeten comen in haer eygen huys oft huysen dan is die planete in sijn meeste cracht want dan is die planete als een coninc die inden hoochsten troon sijnre glorien is Dus werden die planeten getempert bi de crachten der .xij. tekenen. ghelijc Saturnus die is cout ende droge. als hi dan comt in Aries dat een vucht teken is dan wert sijn quaetheit getempert. Daerom al isser veel onder Saturnus of onder een ander planete geboren die en sijn niet gelijc van aensicht van complexie ende manieren.¹⁶⁹ om des wille dat die planeet op een tijt van een ander teeken geregeert wert dan op een ander tijt Ghelijc oft daer twee geboren waren onder Saturno / ende in deen gebuerte is Saturnus met Scorpio / ende in dander gheboorte met Capricornus. soe is deen meer geneycht tot quaetheyt ende ongheluck dan die ander alsoe ghi horen sult Ende

---

¹⁶⁸ WV: Men sal weten dat die onghelijcheit (...)

¹⁶⁹ WV: 'natueren'

om dese voerseit saken is die verscheydenheit der menschen inden persone / aensicht ende manieren¹⁷⁰

[L1v]

Van die planete Saturnus
[hsn: Saturnus]

S Aturnus is die hoechste planete vander aerden die quaetste ende traechste aen sinen loop. ende is onser natueren ende allen leuen ende der natueren des leuens contrarie ende viant Ende om sijnre hoecheit sietmen hem seldom ende vervolt sinen loop in .xxx. iaren .v. daghen ende .vi. uren Ende sijn tekenen oft husen sijn Aquarius ende Capricornus Sijn hoecheit is vander aerden .iiij hondert mael hondert dusent. lxiiij. dusent CC ende .l milen Sijn grootheit is .xix. werf soe groot als alle aertrike.

[L2r]

¶ Vanden genen die onder Saturnus geboren sijn¹⁷¹

S aturnus is een planete der onduechdeliker menschen die mager swart ende droge sijn die luttel swarts harts¹⁷² haer hebben ende luttel baerts ende traech sijn ende van armen wille. die lichtelic haer cleederen vuyl maken ende is traech vuyl ende onduechdich ende draecht lieuer onreyn clederen dan schoone clederen ende hoert geerne onreyn ende oncuysse woerden ende hi is geerne bi vrouwen mer niet langhe. ende hi is van natueren van quaden opsette ende ander dingen. Die ure saturni is die ure der quaetheit In dier uren wert god vercocht / verraden ende inder doot bracht Saturnus ure is die quaetste ende dye alle

---

¹⁷⁰ WV: 'inden persone / aensicht ende manieren' ontbreekt.

¹⁷¹ WV: opschrift ontbreekt

¹⁷² WV: 'karts' ontbreekt

leuende dingen dodet want als een mensche comen is tot sinen iaren dat hi die eynden sal dan comt saturnus ende dodet den mensche In sijnder uren is die mensche swaer ende wilt niet beginnen dan god te dienen Ende die menschen die onder Saturno geboren sijn verdrietelic als si kinder sijn om op te voeden ende sijn groot van eten ende cleen van drincken. si doen gerne dat si begrijpen ende den lieden vrientscap. si beminnen meer de vreemde dan haer lantslieden. si sullen tghelt lief hebben ende corsel sijn mer sijn gramscap sal cort sijn si sullen veel gepeysen hebben ende een cranc hoofd ende sullen des nachts bloede sijn Ende colera sal in hem do mineren ende swarte clederen sijn hem goet. de saterdach is haren besten dach ende die vrydach den quaetsten

Is Saturnus in die geboorte des kints met dat teeken [van boven naar beneden / in lengterichting over de pagina]

[L2v]

Aries. so salt ter stont steruen ende niet leuen

Taurus. so salt sijn arm schoon rasch grof van sprake / veel sieck inder ioncheit ende tsal .ij. wijfs hebben ende veel kinder Ist een dochter die sal sijn scoone ende subtiyl van handen ende is in sorgen in sonden te steruen. ende sal .ij. mans hebben ende si sal schoon bruyen ende wel gemaect van personen sijn¹⁷³

Gemini. so salt sijn een cleen bruyen dick grof man gesont van liue genuechlic valsch bedriechlic gierich luxurioes een spotter een kiver heb bende een teken aenden arm. ende sal hebben een wijf ende geen kinder. ende in sijn leste tiden sal hi rijcke werden. Ist een dochter die sal sijn wijs gheleert ende schoon ende bliuen inden dienste gods. ende si sal

---

¹⁷³ WV: 'ende si sal schoon bruyen ende wel gemaect van personen sijn' ontbreekt

een teeken hebben inden hals

Cancer. so salt sijn arm / wijs goet *van verstan*
de *ende* veel sieck. tsal in sorgen sijn van beesten of
sterfte. al ontgaet hi dat hi sal nochtans onlan-
ge leuen hebbende een teken in sijn dyen Ist een
dochter die sal sijn rou grof lelick *ende* arm maer
goet *van lichame* / *ende* sal veel kinder hebben *ende*
een teeken int aensicht

Leo. so salt sijn rike machtich *verstandel* bele-
uet oncuysch milt hatende bedroch / hebbende
heerscapie ouer ander lieden *ende* een teken inden
arm Ist een dochter die sal sijn schoon goet eer-
baer ghetrou cranck *van* hoofde hebbende een
teken aenden nauel *ende* sal onlanghe leuen

Virgo. so salt sijn een lanc *persoon* *lan*csaem *van*
sprake in vrese *van* water hebbende een teken
[Is Saturnus in die gheboerte des kints met dat teken
[van boven naar beneden / in de lengterichting op de pagina] [L3r]
aenden nauel Ist een dochter so salt sijn een be-
quame persone met groen ogen *ende* haestighe
sprake / arm dicwils sieck / grof *van* sinnen / qua
de ogen. si sal katiuich bliuen *ende* hebben een te-
ken aenden buyck. si sal hebben .ij. mans *ende* veel (*kinderen*)

Scorpio. so salt sijn een groot *persoon*
hebbende gruen oghen *ende* een groue haestighe
sprake. tsal getrou reyn goet *van* geloue sijn *ende*
sal tsijn *verliesen* bi bedroch. tsal in sorge sijn *van*
hoge te vallen *ende* een teken hebben inden voet Ist een
dochter so salt sijn een groot wijf met scoon lanc
samer spraken / subtijl *van* handen / sot *ende* melanco-
loes. rike / vileynich *van* lichaem / scoon *ende* *van* goe
den geloue. si sal *verbeteren* altijd *ende* in duechden

voertgaen *ende* sal een teken hebben an de nature

Sagittarius. so salt sijn een cleen persoon met groen ogen *ende* scoon wijnbrauwen geleert / wijs huesch getrou *ende* reyn met een teken op de scouder Ist een dochter die sal sijn een schoon wyff met castanie ogen groot *van* sinnen / vlockich *van* lijf. si sal totten mans wilt sijn *ende* totten vrouwen spitich / licht *van* lichaem doende der mannen wil *ende* geen man hebben mer veel kinder. *ende* een teken salse hebben int dunne vanden buyck

Capricornus. soe salt sijn een groff man met swarten ogen hi sal die conste *van* stelen hebben. hi sal houerdich arme *ende* onghetrou sijn. hi sal in sorgen sijn om ghehangen te werden in vreemde landen. ontcomt hijt soe sal hi langhe in armoede leuen

Is Saturnus in die geboerte des kints met dat teeken [van boven naar beneden / dwars op de pagina]

¶ Ist een dochter die sal grof sijn *ende* lelijck met gruen ogen / groue sprake *ende* sal seer dwaes *zijn* *ende* in armoede leuen *ende* sal stelen *ende* *van* quaden geloue sijn / ouerdaet *ende* quaet beminnende *ende* dwaes *van* lichame *ende* is in sorgen. *ende* ontgaet si dat so salse in armoede steruen

Aquarius so salt sijn een cleen persone mit castanie ogen / met een oetmoedige sprake / met grote leden¹⁷⁴ / suuer *van* lichaem *ende* lijdtzaam / dicwil met siecke ogen *ende* tsal geerne in vreemde landen sijn. tsal hebben een goet eynde *ende* een teken int aensicht Ist een dochter die sal sijn lancaem *van* sprake met swarte ogen / bequaem *van* lich-

[L3v]

---

¹⁷⁴ WV: 'groeuue leden'

ame / subtyl *van handen* / goet *ende* suer *ende* dicwil
sieck *ende* een teken op die borst *Ende* sal in sorgen
sijn *van* fenijne. mer ontgaet si dat so salse noch
tans onlanghe leuen

Pisces so salt zijn weerlijc / beleeft / schoon *ende*
subtyl *van* sprake / ouerdadich / luxurioes *ende* int
quade bekennt. tsal dicwil die lieden beswaren *ende*
van dat een lant int *ander* reysen *ende* in vreemde
landen steruen hebbende een teken aenden hals
Ist een dochter die sal schoon zijn / bruyn / ghe-
trou *ende* sal hebben twee mans *ende* veel kinder *ende*
een teken in die lenden *ende* sal in sorghen zijn onder een
huys te bliuen. ontgaetse dat so salse lange leuen

Van die planete Iupiter

I upiter is geluckich *ende* is die planete der goeder-
hande gracieuse *ende* amoreuse menschen. *ende* is
warm *ende* vucht *ende* regneert meest met sanguineo
ende somtijts met melancolico *Ende* Iupiter veruolt sinen
loop in .xij. iaren *Ende* Iupiter is hoge vander aerden
driehondert werf hondert dusent *ende* .xxvij. M. milen.
ende is .xxv. mael so groot als al aertrike
[hsn: Iupiter]

[L4recto]

¶ Vanden genen die onder Iupiter geboren werden¹⁷⁵

D ie onder Iupiter geboren wert sal zijn scoon wit
goederhande / wijs / perfect *ende* sal geerne gelt verga-
deren *ende* willichlinc om winninge arbeyden Hi heeft oec
dick hare opt hoofd *ende* wert niet calu *ende* gaet wat in
tlauwich / *ende* is wit *ende* wat roots aen de wanghen Iu-
pifers kinder werden eerghier *ende* hebben trecht lieff
ende hebben gerne schoon cleder *ende* al dat reyn is *ende*

[L4recto]

---

¹⁷⁵ WV: opschrift ontbreekt.

si sijn vrolic *ende* werden barmhertich *ende* meesters in
veel consten *ende* spelen geerne op musike spelen / als
herpen luyten *ende* floeyten Iupiters ure is die ure al
re wijsheit *ende* raets *ende* betekent abten / prelaten *ende*
dat totter eeren betekent Die romeynen seiden dat
Iupiter beteekent een hulper te wesen:

Is in die gheboorte des kints Iupiter met dat teeken [van beneden naar boven in lengterichting op de pagina]

Aries. so salt sijn een groot man / quaet van
sinnen / scarpe *ende* begheerlic met weecken ogen
ende al sijn leuen lanc salt armoede hebben *ende*
twee tekenen aen die armen Ist een dochter
die sal een cort bruyn wijf sijn dicwil sieck *ende*
rou in al haer wercken. dwaes van lichame /
ende een teeken aen haer natuere

Thaurus tsi sone oft dochter. soe salt ionck
steruen sonder wetenheit. *ende* sal een teken heb-
ben aen den nauel

Gemini. soe salt sijn groot / goet *ende* ghetrou
met groten beenen *ende* een cranck hoofd *ende* een
teken aenden hals. Ist een dochter die sal sijn
een groue rouwe vrouwe in al haer wercken /
ende meer arm dan rike *ende* onlange leuen na
haerder influentien

Cancer. so salt sijn subtijl / fel / melancoloes /
seer slaperich een groot eeter *ende* drincker. sijn
teken sal neffens sijn fundament wesen Ist een
dochter die sal sijn schoon / beleeft / goederhande /
subtijl van leden dwaes van lichame. *ende* de
dochter sal oeck rike steruen

Is Iupiter in die gheboorte des kints met dat teeken.

[L5recto]

[van boven naar beneden / dwars op de pagina]

Leo. so salt sijn arm getrou sterc *van leden* vast
van woerden hebbende de *conste van wapenen* Ist
een dochter die sal *ionc steruen sonder wetenhey*t.

Virgo. so salt niet lange leuen *ende* sal een tee
ken hebben inden buyck Ist een dochter die sal
sijn subtyl van handen *ende* ionck steruen

Libra. so salt sijn scoon *ende* middelbaer *ende*
sonder *conste* mer rijck sijn *ende* vuyl *van lichaem*.
luxurioes. *ende* tis in sorghen vanden swaerde an
ders salt lanc leuen Ist een dochter die sal schoon
sijn *ende* sot *van lichame ende* sal dye instrumenten
der musiken lief hebben *ende* een dronckersse sijn

Scorpio. so salt sijn constich *van yser ende* vue
re ende een cleen man arm fel luxurioes *ende* een
groot eeter *ende* dronckaert Ist een dochtere dye
sal ionck steruen

Sagittarius. so salt sijn schoon rijck hebben
de die *conste van wegen van copen ende* vercopen *ende*
hi sal een vuyl dwaes wijf hebben *ende* sal luxu
rie haten *ende* veel eten *ende* luttel drincken *ende* in sor
gen sijn *van haestiger doot anders* salt lange leuen
ende in armoede steruen Ist een dochter die sal sco
ne sijn in haer ioncheit *ende* langhe leuen.

Capricornus. so salt sijn cleen *ende* rel arm ghie
rich oncuysch ouerdadich *ende* vuyl *ende* sober *van*
eten *ende* drincken. hi sal hebben vier wijfs *ende* veel
kinderen. hi sal hebben een teken aen die voeten
Ist een dochter so salt een groot wijf sijn subtyl
van handen *ende* langhe leuen

Aquarius. so salt sijn een groot eter *ende* sobere
Is Jupiter met [van boven naar beneden / dwars op de pagina]

[L5verso]

van drincken hebbende die *const van wapen ende een teken*
int aensicht Ist een dochter die sal lelic sijn rijc /
getrou beleeft subtiel van *handen ende lange leuen.*

Pisces. dan salt so dick sijn alst groot is. tsal
conste hebben inden houte. tsal sijn subtiel van am-
bacht der werelt wijs gierich *oncuysch cleen van*
eten een *dronckert Ist een dochter sal sijn scoon sub*
tijn van *handen rijc grootmoedich ende een droncker*
sse *ende groot van eten.* si sal een teken op dye knyen
hebben *ende een man hebben ende berou van haer*
misdact hebben.¹⁷⁶ ¶ Van Mars.¹⁷⁷

[hsn: Mars]

D Ie planete Mars is heet *ende droge ongeluckich*
ende quaet ende veruult sinen loop in vijf hondert ende .xxx.
dagen. *Ende heeft die natuere van Colera. ende is de pla*
nete der corseler menschen die geern beroerte vechten
kijuinghe maken *ende dese behoren bi reden calu te sijn*
Mars is vander aerden hoge hondertmael hondert duy-
sent *ende .iiij. M. milen Ende hi is so groot als anderhalff*
aertrike *ende tachtichste deel van aertrijc Ende als Mars*
regneert onder die planeten dan beginnen veel oerlo-
gen *Ende als hi inder sonnen gaet so sietmen hem selden.*
ende als hi dan regneert dat betekent nederlage van
edelen. daer *om en sullen heren riddersen ende knechten in dat*
iaer niet orlogen want si nederlage souden hebben. Mer
tis goet orlogen voer die boeren *ende slechte lieden want*
die crighen dan haren wille *Ende als Mars regneert*
comt gemeenlic sijn sterre Cometa gheheten. *ende in*
wat lande die gesien wert comt gemeenlick dieren
tijt *ende honger / ende in alle landen en sietmen de sterre*

[L6recto]

¹⁷⁶ WV: 'ende berou van haren sonden.'

¹⁷⁷ WV: Van die Planete Mars.

niet want si neder staet bider manen

D At kint dat onder Mars geboren wert *dat* sal
quaet op te voeden sijn. tsal subtyl *ende verstande-*
lic sijn / milt / fel *ende* heet van natueren *Ende* tsal de wa
penen beminnen. tsal veel eten *ende* luttel drincken. tis
geerne in die orloghe om branden stelen rouen moor
den. tis ghemeenlyc toernich houerdich *ende* maect
tweedracht onder die lieden. *ende* tis swart van tanden
altijt strijdende eewighe viantschap houdende / ma
gher *ende* lanck in die aerde siende bedrieger / verra-
der *Ende* mars kint sal getempert sijn na *dat* mars comt
in die geboorte des kints bi enich vanden .xij. teken
Is in die gheboorte des kints die planete Mars met dat teeken
[van boven naar beneden / dwars op de pagina]

[L6verso]

Aries so salt sijn schoon groot ruyt rijck mer
niet wijs vuyl *ende* oncuysch een groot eeter *ende*
dronckaert hebbende die *conste van leer* *ende* een tee
ken aen den voet Ist een dochter die sal hebben
een teeken aenden buyck *ende* niet langhe leuen

Taurus. so salt sijn een ront man een cleen
eeter / een groot dronckaert / milt / rijck / gheert
ende cloeck voer sijn lijf / hebbende die *conste van*
lant te bouwen Ist een dochter die sal sijn schoon
dwaes *van lichame* *ende* arm *ende* sal een teken heb
ben tusschen haer borsten

Gemini.¹⁷⁸ so salt een teken hebben in die wan
ghe *ende* tsal ionck steruen Ist een dochter die sal
sijn lelick bruyen *ende* langhe leuen

Cancer. so salt sijn *van schoonre spraken lanc* *ende*
rel / milt / rijc *ende* gheert / stout / hebbende de *con*
ste *vander naelden* *ende* een teken aen sijn scamelheit

---

¹⁷⁸ WV: tekst Gemini ontbreekt; tekst Cancer staat bij Gemini. Aanduiding 'Cancer' ontbreekt

ende tsal lange leuen Ist een dochter die sal sijn ge
trou / groot / wijs / geleert *ende* sal lange leuen een
teeken hebbende int dunne vanden buyck

Leo. so salt sijn een groot sterck rijk *ende* mach-
tich man / een man van wapen / een groot eeter
ende dronckaert / hebbende een teeken aent man
lic let of aen die armen Ist een dochter die sal sijn
rijck / gheert bemint vanden lieden / eerbaer van
lichaem / subtijl van allen dingen die den vrouwen
aengaen. *ende* in een goeden staet salse steruen

Virgo. so salt sijn een cleen persone constich ni
dich wijs bedect cleen van eten *ende* drincken oncuysch
Ist een dochter die sal ionc steruen sonder *wetenheit*
Is Mars met [van boven naar beneden / dwars op de pagina]

[M1r]

Libra. so salt binnen .xv. dagen oft .xx. maenden
steruen Ist een dochter so salt sijn een scoon wijf
groot van eten *ende* drincken
Scorpio so salt een bequaem persone sijn hebben
de die const van weuen. tsal rijck *ende* getrou sijn
Ist een dochter so salt ionc steruen sonder *wetenheyt*.

Pisces. so salt ionc steruen sonder *wetenheyt*
ist een dochter oft sone¹⁷⁹

Van die planete Sol¹⁸⁰

[hsn: Sol]

S Ol ist oghe der werelt *verblidende* alle natuerli
ke dingen / *ende* is een conincklike sterre heet *ende* dro-
ghe *ende* geeft goede influentie om alle dingen te leuen
die leuende sijn Tis die planete vanden schonen cla-
ren lachende gracieusen menschen die taensichte *min*

[M1v]

¹⁷⁹ WV: 'sonder wetenheyt' ontbreekt zowel bij Scorpio als Pisces.

¹⁸⁰ WV: 'Van Sol.'

lic *ende* amorues hebben *ende* die hem nettelic houden. *Ende*
Sol is hooch vander aerden .lxxvi. hondert dusent
milen. *ende* is groot .C.lxvi. werf als al aertrijke

¶ Van den genen die onder Sol gheboren wert

D At kint onder Sol geboren sal schoon *ende* bequa
me sijn *om* voeden / tsal houerdich *ende* verwaent sijn.
ende sijn woert houden.¹⁸¹ tsal gerne sijn bi grote heren *ende*
machtige lieden. tsal milt *ende* groot van herten sijn *ende*
in die ioncheit veel siecten hebben. Van .x. iaren voerts sal
hi die macht van patrimonie verliesen. tsal een oetmoe
dich ionc kint sijn *ende* gode beminnen *ende* sijn geboden
houden Tsal groot van eten sijn *ende* cleen van drincken
van goeder spraken van goeder conscientien geleert / de sonden
hatende Sol de planete maect den mensche volmaict
van liue / scoon van aensichte wit van verwen met wey
nich roots groot van aensichte / een schoonen baert *ende*
maect hem constich *ende* listisch van alle dingen *ende* is van si-
nen sinne Die ure van Sol is de alre beste ure In die
ure wert god geboren In die ure ist goet met heren te
spreken van warachtige *ende* grote dingen want die lue
gen en heeft genen voertganc Dan ist goet bloet la
ten *ende* kercken *ende* cloesteren te timmeren. Dan ist oec
goet keyser coningen / bisscoppen *ende* raetsheeren te
kiesen *ende* al datter eeren aengaet
Aries so salt machtich sijn *ende* een groot heere *ende*
in sorgen sijn van wapen anders salt langhe leuen
Thaurus so salt mer een iaer leuen
Gemini so salt conste hebben van copen *ende* ver-
Is Sol met dat teeken [dwars, van boven naar beneden]
pen. tsal sonder perikel sijn *ende* langhe leuen

[M2recto]

¹⁸¹ WV: ‘/ tsal houerdich *ende* verwaent sijn. *ende* sijn woert houden.’ ontbreekt.

Leo. so salt een arm man van wapen sijn
 Virgo so salt const hebben van smeden ende lanc leuen
 Libra. so salt die conste hebben van weechscalē
 ende rijck sijn ende ionc steruen sonder perikel
 Scorpio. so salt in vrese sijn vanden swaer-
 de / anders salt langhe leuen
 Capricornus. so salt die conste hebben van die
 metinghen ende sal rijck sijn ende langhe leuen
 Aquarius. so salt ionck steruen
 Pisces. so salt conste van letteren hebben. tsal
 een machtich gheeert man sijn ende lanc leuen.¹⁸²
 [hsn: Venus]

Van die planete Venus

[M2v]

V Enus is cout ende vucht getempert ende goeder
 hande Tis die planete vanden iongen lieden die
 hem fray ende genuuechlic houden ende sijn luxurioes. si tem-
 pert Mars quaetheit ende is gelijc Sol aensiende de
 ionge lieden Venus veruult sinen loop in .CCC.xliij. dagen
 ende is hoge vander aerden .CCCC.M.xliij.M.vijf
 hondert xv. milen Ende is xxxviiij. mael groter dan al aert(rike
D At kint onder Venus geboren sal inder ioncheit
 vanden lieden bemint sijn ende lichtelijck op te voe-
 den Tsal gerne ontrouwe doen ende gheyl¹⁸³ ende oncuysch
 sijn. die man sal geerne bi vrouwen wonen ende vrou-
 wenwerck doen ende maect den mensche schoon ende ma-
 tich van persone / scoon oghen / cleen aensicht ront ende
 spelen gerne van natueren tsaeckspel / verkeren / worste-
 len / dansen / springen / den steen worpen ende horen gern
 die musike vander kercken ende hanteren geern ander ge

¹⁸² WV: 'ende lanc leuen.' ontbreekt.

¹⁸³ WV: 'ende gheyl' ontbreekt.

nuechten *ende* hebben twifelachtige sinnen mer si en blij
uen daer niet als die *Sanguinei* doen die en willen *van*
haer opinie niet *scheyden / ende venuskinders* zijn vol min
liker *ende* sachtmoediger spraken Als *Venus* regneert
dan ist goet nyeu clederen maken oft copen. tis goet ghe
huwede lieden *verenigen*. tis goet baden goet leuen han-
teren met houeren ¹⁸⁴/ dansen / singen / springen Tis goet
laten / purgatie nemen daermen camerganc aff cri-
gen mach om die maghe te reynighen

Taurus so salt arm sijn *ende* langhe leuen
Gemini so salt arm sijn *ende* langhe leuen
Cancer so salt arm noch rijk sijn *ende* lange leuen
Virgo so salt een arm speelman *zijn* *ende* ionc steruen
Leo so salt rike gepresen sijn *ende* langhe leuen

Is *Venus* met dat teken [dwars, in de lengterichting van boven naar beneden)]

[M3r]

libra. so salt const *van* leer hebben *niet* rijk *niet* arm
Scorpio. so salt een arm *man van wapen* sijn.
Sagittarius so salt een arm *man van wapen* sijn
ende in dangier van beesten ontgaet hijt sal hi lanc leuen
Capricornus soe salt die const *van weechscalen*
hebben *ende* rijck *ende* langhe leuen
Aquarius so salt bequame sijn *ende* lange leuen
Pisces. so sal hi een machtich man sijn *ende*
ander lieden gebieden *Ende* sal in sorge sijn *van*
den stride anders sal hi langhe leuen

Van die planete Mercurius

[hsn: Mercurius]

M Ercurius is een getemperde planete goederhan
de gesellic / die geern ontfaet die natuere van-

[M3verso]

---

¹⁸⁴ WV: 'met houeren' ontbreekt.

den genen dies geselschap si hout tsi int'goede of qua
de *want* comt hi tot eenen goede dan isse goet. coemt hi
totten quade dan isse quaet Mercurius *veruolt* sinen lo
pe in .CCC.xxxviiij. dagen. *ende* is vander aerden ho
ghe twee hondert dusent .CCCCC.lxij. milen Ende is
xxi. male cleender dan al aertrike. *ende* hi gaet so nae
der sonnen dat hi verduystert also datmen *hem selden*
siet ¶ *Van den genen die onder Mercurius geboren wert*¹⁸⁵

O Nder Mercurius dat kint geboren is in vre
se int vuer te vallen *ende* te steruen. mer ontgaet
hi dat so salt een schoon kint sijn Van .viiij. iaren tot
xiiij. salt grote siecten hebben. Tsal schoon van licha-
me sijn / luttel haers / een langhe kinne / een *verheuen*
voerhoofd / langhe vingheren / bleeck van verwen /
subtijn *ende* van goeden zeden / wel sprekende / stille van
woerden gerne studerende / een meester in allen con-
sten *ende* van allen wercken dattet leeren sal *ende* sal
veel vrienden crigen *ende* werden van grooten rade.
Die ure mercurij is die ure der lueghenen der listic-
heit. dan ist goet spreken met groten heeren Als die
duuel sinen raet heeft daermen die lieden mede sal
te cort doen *ende* dat recht *verdrucken* daer es Mercu-
rius meester Mercurius is lueghenachtich *ende* sijn
kint

Is in die geboorte des kints die planete Mercu-
rius met dat teeken Aries. soe salt een rijc man sijn
ende sonder perikel mer hi sal langhe leuen

Is Mercurius met Thaurus. so en salt over.xij¹⁸⁶

Is Mercurius met dat teeken [dwars op de pagina van onder naar boven]
iaer niet leuen

[M4r]

---

¹⁸⁵ WV: opschrift ontbreekt

¹⁸⁶ WV: '.xv. iaren'

Gemini. so salt van groter machte ende ge
bieden ouer steden *ende* dorpen. het sal een teken
hebben aen den hals ende sal langhe leuen¹⁸⁷

Cancer. so salt conste hebben van weuen *ende*
sal arm *ende* in perikel van beesten sijn / anders
sal hi langhe leuen

Leo. dan salt conste van wapen hebben ende
ouer ander lieden gebieden *ende* langhe leuen.

Virgo so salt const van lijnwaet hebben *ende* rijc /
subtijnl *ende* constich met een teken aen sijn cullen.

Libra so salt accoort maken tusschen die lieden
ende sal arm sijn *ende* een barattuer *ende* in sorghe
sijn vanden swaerde anders sal hi lange leuen

Scorpio soe salt onlanghe leuen

Sagittarius. so salt hem seluen een machtich
man sijn *ende* langhe leuen.

Capricornus. soe salt constich van leer sijn *ende* ar
me met een teken aenden hals / *ende* is in sorgen om
gehangen te werden anders sal hi langhe leuen

Aquarius. soe salt conste van water hebben
ende rijck sijn met een teken tusschen die schou
deren *ende* is in sorghe om te verdrincken / anders
sal hi langhe leuen.

Pisces soe salt een arm man sijn een landt
bouwer / een quaetdoender totten lieden / *ende* van-
den lieden ghehaet. Ist een dochter die is van
der seluer condicien soe verre alst den vrouwen
aen gaet.

Van die planete Luna.

[hsn: Luna]

[M4v]

E En goederhande planete is luna coudt *ende* vucht

---

¹⁸⁷ WV: 'Is hi met Gemini. soe salt van groter macht sijn *ende* | ghebieden ouer steden *ende* dorpen / met een teyken aen den hals.'

ende is die snelste aen haren loop dien si *veruult* in xxvij. dagen.vij. uren met een luttel meer tijts *Ende* om datse die nederste planete is soe regeertse alle leuende¹⁸⁸ wassende dingen *ende* dat water dan enich an der planete Si is hoge vander aerden .C.M.ix.M *ende* xxxvij. milen *Ende* is .xxxvij. minder dan al aertrijc

D At kint dat onder Luna geboren wert is *verdriet* lic om op te voeden *ende* is fel tot .xv. *ende* tot .xxx. iaren *ende* tsal sieck sijn in die lenden *ende* in die oghen. Tsal een lanck man sijn fel *ende* wijflick / wit / begheerlic / scarp / machtich van goede / cranc van hoofde beminende die vrouwen / nydich / melancoloes Die mane maect den menschen ongestadich dan droeulich dan vrolic mer meest vrolic. si maect een cromme nase *ende* ongelijc van aensicht *ende* gheplect *ende* uutsinnich als dye mensche toernich wert *Ende* die kinder onder luna geboren sijn meestendeel knechtken *ende* hebben veel geselscaps metten lieden. Omdat dye mane meest alle dingen regeert so ist van node dat wy den loop der manen meest kinnen. *ende* want si die nederste planete is soe moeten wi weten in wat teken si is want si is als een rechter *ende* iugie dye alder ander planeten natuere tot haer trect Als die mane regneert so en ist niet goet enigherley dingen te beginnen of sa ken wantse onbelieflick is¹⁸⁹

Is Luna in de geboerte met dat teeken [dwars, in de lengterichting van boven naar beneden]

Aries. so salt rike sijn *ende* een teeken hebben aenden nauel *ende* in sorghe sijn vanden vuere. anders salt langhe leuen

Thaurus. so salt machtich sijn / cloeck wijs

[N1r]

---

¹⁸⁸ WV: 'leuende' ontbreekt.

¹⁸⁹ WV: 'wantse onbelieflick is' ontbreekt.

met een teken int hoofd. tsal in perikel misma
ket te werden anders salt langhe leuen

Gemini. so salt rijck cloeck wijs geleert zijn /
met een teeken aen sijn mammeken. ende tsal
sonder perikel sijn ende langhe leuen

Cancer. so salt ionck steruen eer dattet eeni
ghe wetenheyte hebben sal

Leo. so salt arm sijn *ende* een lantbouwer een
quatedoender *ende* in vreese sijn van tswert te
steruen anders sal hi langhe leuen met een te
ken aen beyden armen.

Virgo. so salt conste hebben vander naelden
Is luna met dat teeken [dwars, van boven naar beneden]
ende een teken aen die scamelheit. *ende* tsal in vre
sen sijn vanden water anders salt lange leuen

[N1v]

Libra. so salt die conste hebben van yser met
een teken aent been *ende* arm sijn *ende* in perikel
van beesten anders salt langhe leuen.

Scorpio. so salt sijn een quaetdoenre *ende* in
vrese van gehangen te sijn anders salt lange leuen
Sagittarius. so salt const hebben van den weech
scalen met een teken aenden hals *ende* tsal rijke van
goede sijn

Aquarius. soe salt die conste van weuen hebben
ende van leer *ende* tsal rike sijn *ende* een teeken hebben
aenden hals *ende* langhe leuen

Pisces so salt conste hebben van metinghen *ende*
een teken aent been *ende* sal langhe leuen
[hsn: twee geleerden praten met elkaar]

¶ Een recapitulatie *ende* verhalinghe van den pla-

[N2r]

neten¹⁹⁰

D Ie huysen der planeten / dat sijn die teeken
die inden Sodiack staen *Ende* dese sodyack is
een dwers cirkel doergaende den hemel / in welcke
cirkel sijn .xij. teeken *Ende* dat woert Sodyacus is
so veel' geseit als een bewaerder des leuens *want* on-
der desen cirkel *ende* onder die .xij. teeken so hebben
die planeten haren loop / die daer doer geuen die be-
houdenisse *ende* corruptie of bederuinghe van desen
sonderstde inghen [sonderste dinghen] opter aerden¹⁹¹

[hsn: ster] Saturnus heeft twee huysen

¶ Dats Ca[pri]cornus *ende* is cout *ende* droge *ende*
melancolicus ende in dit teken is hi quaet *ende* tis
sijn essentiael teeken. Ende aquarius is sijn ander
huys *ende* dat teeken is warm *ende* vucht *ende* dit
is sijn accidentael teeken *ende* in dit teeken verblijft
hi hem¹⁹² Aldus so is Saturnus van sijn essentie ofte
eyghen wesen cout *ende* droghe *ende* contrarie des
leuens *ende* een vyant der natueren. *Ende* wanneer
een kint ontfanghen is dan soe heeft hi in die eerste
maent te regeren doer sijn influentie die materie so
dat hi die materie te samen bint *ende* stijff maect doer
sijn coutheyt *ende* droecheit *Ende* hi is die eygen *ende*
proper planete der drogher magher swarter man-
nen die swaermoedich van gheeste sijn *ende* hebben
een dunnen baert *ende* hebben gerne besmette cleder

---

¹⁹⁰ WV: 'Een verhalinghe vanden planeten'

¹⁹¹ WV: 'of bederuinghe van desen sonderstde' ontbreekt.

¹⁹² WV: 'Aquarius is sijn accidentael huis'

Ende saturnus is de opperste planeet *ende* vorderste¹⁹³
vander aerden want waer hi nae bider aerden hi soude
niet een beest laten leuen doer sijn quaetheit want hi
is *contrarie ende* viant dat beghinsel des leuens. Dye
astronomi seggen dat hi so verrre vander aerden es
dat yemant reysde een iaer lanck alle daghe .ix. my
len¹⁹⁴ so soude hi comen daer Saturnus alre naest der
aerden waer / *ende* dan soude hi daer comen¹⁹⁵ binnen vijff
dusent vij.C. iaren *ende* .xv. weken *ende* drie dagen. *ende*
hi is .xcix. werf groter dan al aertrike

[N2v]

Iupiter heeft twee huysen

[hsn: ster] ¶ Dat een is Sagittarius / *ende* dat is
een essentiael teeken *ende* daer in ver-
blijft hi / *ende* dat teeken is warm *ende* dro
ghe vierich *ende* colericus. Sijn ander
huys is Pisces *ende* tis *hem* accidentael *ende*
is cout *ende* vucht waterachtich *ende* fleg
maticus. *Ende* Iupiter is warm *ende* vucht *ende* maect¹⁹⁶
in die tweede maent die materie des kints in sijnre
moeder lichaem bequame dat sijn leden ontfangen
sal / *ende* hi sterct die materie met sijnder vuchticheyt
ende geeft *hem* den natuerliken geest *ende* heeft aspect op
die leuer *Ende* hi is die planete vanden mannen dye
goetwillich sijn *ende* gracieus / geestelijc. *ende* si hebben
eenen dicken baert *ende* si en sijn niet caluwe / *ende* si hebben
die twee voerste tanden groot *ende* wat dick. *Ende* Iupi-
ter volcht Saturnus *ende* tempert die quaetheyt van

---

¹⁹³ WV: 'Saturnus is die vorderste'

¹⁹⁴ JvD: 'Dye astronomi seggen dat hi so verrre vander aerden es dat yemant reysde een iaer lanck alle daghe .ix. mylen' WV: 'Een die alle dagen ghinc .x. milen'

¹⁹⁵ WV: 'tot sinen spere'

¹⁹⁶ WV: 'Iupiter maect'

hem Ende men seit / waer alleen Iupiter inden hemel hy en soude nemmermeer corruptie laten comen inder aerden. ende hi is .xcv. werf groter dan al aertrijcke. Ende daer iupiter naest der aerden is soude men comen tot sijn spere in .ij. M.v.C.vij. iaer ende .ix. weken ende vijf daghen / alle daghe .x. milen gaende.

[N3r]

Mars heeft twee huysen

[hsn: ster] ¶ Scorpio is dat essentiael huys van Mars *ende daer verblijft hi*¹⁹⁷ *ende is cout ende vucht waterachtich ende flegmaticus.*

Aries is sijn accidentael huys warm

ende droghe vierich / colericus Ende mars

maect in die derde maent maect [‘maect’ weg] den kinde de gebeen

ten die binnenste disponerende ende heeft sijn aspect

op die nieren Ende hi is die planete der torniger men-

schen ende kijuen / die rasen van haesticheit. die calu zijn.

die houerdich sijn ende die valsche scriuers sijn / ende

mars kinder sijn dicwils crom van lijue Ende als

mars regneert so sijnder dicwil orlogen onder princen

ende coningen want in hem sijn dan die radicale humoren

seer subtijl Ende daer Mars naest der aerden is ende

men dan alle daghe reysde .x. milen. M.lix. iaren

ende .xij. dagen lanck ende noch dagen duerende die sou

de daer comen

Sol heeft een huys.

[hsn: zon] ¶ Leo is dat teeken van Sol / *ende is warm ende droge gelijk de sonne. want men seit dat dye sonne in dat teeken ghescapen is Die sonne maect den kinde in die vierde maent rode bloe*

---

¹⁹⁷ WV: ‘*ende daer verblijft hi*’ ontbreekt, evenals ‘waterachtich’ in volgende regel

dighe verwe *ende* volmaect *dat*
herte *ende* die leuer *ende* tgeheele
lichaem *ende* heeft sijn aspect op dat herte¹⁹⁸ *Ende* ghelijck
Tholomeus seit soe is die sonne groter dan al aertri
ke / hondert *ende* tsestich mael *Ende* wilde een men
sche bi die sonne comen most opwaerts reysen alle
daghe .x. milen .xl. iaer lanck *ende* .xij. weken *ende* .ij.
daghen.

[N3v]

Venus heeft twee husen

¶ Libra is Venus essentiael huys *ende* is warme
ende vucht sanguineus *Ende* Thaurus is haer acciden
tael huys cout *ende* droghe melancolicus *Ende* Ve¹⁹⁹
nus geeft in die vijfte maent die ogheschele *ende* de
manlicheit in den mannen / *ende* in dye vrouwen dye
vrouwelicheit *Ende* venus is die planete der schoon-
der *ende* claerder menschen talwarich²⁰⁰ *ende* converseren
geerne metten groten *ende* edelen *ende* die schoon ogen
hebben Si sijn middelbaer van statueren *ende* sijn
cloeck van spreken *ende* si beminnen dye cierheyt
des lichaems *ende* singhen *ende* dansen²⁰¹ *Ende* daer Ve-
nus naest der aerden is / die van daer ginc opwerts
[hsn: ster] alle dagen .x. milen die souder comen bin
nen .lxxx. iaren .ix. weken *ende* enen dach²⁰²

Mercurius heeft twee huysen.

¶ Virgo is *zijn* essentiael huys daer *in ver*
blijt hi *hem* *ende* is heet *ende* droge colericus *Ende* Ggemini is *zijn*

---

¹⁹⁸ WV: ‘ende ‘(...) herte’ontbreekt.

¹⁹⁹ WV: ‘in den mannen / *ende* in dye vrouwen dye vrouwelicheit’ontbreekt

²⁰⁰ WV: ‘ouer al werdych’

²⁰¹ WV: ‘ende singhen. / *ende* springhen *ende* dansen.’

²⁰² WV: ‘Ende daer (...) dach’ ontbreekt.

accidentael huys heet ende vucht sanguineus. Ende hy
gheuet dat kint in die seste maent alle die gaten des
lichaems ende die tonghe ende hi heeft sijn aspect op die
blase²⁰³ Ende mercurius heeft een gracelick lichaem van
cleender statueren²⁰⁴ met een dunnen baert Ende naeder
sielen sijn Mercurius kinder wijs / subtijl hebben-
de die philosophie lief ende die consten. ende si sijn soec
kers der consten ende van schoonder spraken. ende hy
vercrijcht veel vrienden mer hi is niet gheluckich /
ende hi is van goeden raet ende hi en is niet ontrouwe
Ende mercurius heeft alle qualiteyten. daer om is hi
metten goeden goet ende metten quade[e]n quaet

[N4r]

[hsn: halve maan op zijn kop] Luna heeft een huys.

Cancer ist d[at] huys van Luna cout ende vucht ende
die mane volmaect dat kint in de seuende maent ende
ende [sic] geeft hem die lose oft longheren ende deylt die le
dekens nae sijn behoerte Ende heeft sijn aspecte op die
herssenen ende gheeft oec die sweetgaten in dat vleesch
Ende dye mane settet dat eynde der planeten ende dan
beghint dat kint te arbeyden om ter werelt te comen
Ende die kinder die dan geboren werden bliuen dan
wel te lijue Mer in die achste maent so comt weder
die planete Saturnus regneren ende dye benauwet
die wegghen der geboerten met sijnder coutheit Daer
om segghen die astonomi dattet kint geboren in de
achste maent blijft doot of sterft Ende om dattet kint in
die seuende maent so seer ghearbeyt heeft ende heuet
hem gekeert daer ist dick soe cranck af dat hem luttel
roert dat die moeder in die achste maent nyet en ge

---

²⁰³ WV: 'ende (...) blase' ontbreekt.

²⁰⁴ WV: 'natueren'

uoelt dicwils *Ende* in die .ix. maent so comt weder regneren ouer dat kint Iupiter *ende* comt alle dinck *verbeteren ende verstercken* met sijnre warmer vuchticheit. *ende daerom* ist dan bequaemst tkint ter werelt te comen
Dat kint onder de mane is wilt *ende* loopt al omme *ende* wil seldom dienen / *ende* al dienet yemant ten blijft daer niet langhe bi. *ende* tis ongestadich *ende* draecht geen sorghe mer tis vrolic *ende* heeft een blide aen sichte *ende* is van middelbaer statueren *ende* heuet .ij. ghelike oghen *Ende* si is hoghe vander aerden *dat* een gaen most .xxx. iaer lanck *ende* vijf weken *ende* .ix. dagen alle daghen .x. milen Die mane is dat derdendeel so groot als alle aertrike *Ende* aertrike is groot (ghelijc in dit veersken staet. *Quadráginta duobis tantum milia non plus ut probat Ambrosius / continet terraruruum orbis*) dat is .lxxxiiij. M. milen also Ambrosius seyt²⁰⁵

[N4v]

Die dispositie der manen

¶ Dat eerste quartier der manen is heet *ende* vucht. Dat anderde quartier is heet *ende* droghe. Dat derde quartier is cout *ende* droghe. Dat vierde quartier is cout *ende* droghe.²⁰⁶

¶ Een yeghelic sal *hem* wachten dat die mane bi nacht doer enige gaten of vensteren niet schinen als hi slapet *want* hi soude daer af crigen grote pine int hoofd *ende* oec mede den reuma / dats den snof also dat *hem* veele vuchticheit uter nasen loopt²⁰⁷ *Ende* die dit heeft sal vasten *ende* luttel drincken *ende* veel waken op dat die humoren die gheresolueert werden vander spijsen en de dranck nyet en climmen opwaerts totter hersse-

²⁰⁵ WV: ‘also Ambrosius seyt’ ontbreekt.

²⁰⁶ WV: Deze tekst is in WV opgemaakt als tabel.

²⁰⁷ WV: ‘dye passie reuma / dats als yemant veel vochtycheden wter nasen loopt’

nen ende vermeerderen die passie of siecte voerseit te weten den snof ofte loop uten hoofde *ende* uuter nasen Die medecijn meesters seggen dat dese passie of siecte is die moeder ende oerspronck van allen siecten in des menschen lichame.

[hsn: vrouwenlichaam met organen; tekst deels in spiegelbeeld]

[O1r]

¶ Van die verduwinghe *ende* digestie der spisen

D At leuen des menschen is principalijc ghestelt in humide radicali (dat is in die radicael vuchticheit) *ende* als die gebreect dan sterft die *mensche*. *Ende om* datter oeck is in den mensche die natuerlijcke hitte / welcke hitte verteert van die radicael vuchticheyt als si anders niet en vint. *Ende om* die te houden in *zijn* cracht soe heeft die natuere gheordineert die verduwinghe *ende* die *veranderinghe* der spijsen / doer welck *veranderinghe* die radicael vuchticheyt werdt gherepareert *ende* weder gesterct int geen dat die natuerlijke hitten vander vuchticheit genomen heeft Als die spijse gheknout is *ende* valt inder magen daer is deerste *verduwinghe* / *ende* dair wert dat eertachtich onreyn gescheyden vanden reyne. *ende* dat onreyn wert gesonden totten dermen *ende* wert wtgeworpen doer den eers *ende* camerganc *Ende* dat reyn wert gesonden totter leueren *ende* daer gheschiet dye tweede digestie *ende* *verduwinghe*. *ende* daer wert weder ghescheyden die wate rachtich onreynheit vanden reynen / *ende* dat onreyn wert gheschicht totter blasen *ende* wert wtgheworpen doer dat water maken *Ende* dat reyn wert gesonden ter herten *ende* daer wert dye derde digestie / *ende* daer wert weder dat onreyn vanden reynen gescheyden. *ende* van dat onreyn wert tsaet des mans *ende* dat menstruum der vrouwen *Ende* dat reyn is bloet worden *ende* wert doer

[O1v]

grote aderen gesonden doer al tlichaem *ende* daer wert
 noch gescheyden dat onreyn vanden reynen. *ende* dat on
 reyn gaet wech doert zweeten *ende* wert *verkeert* in die
 nagelen *ende* dier gheliken *Ende* dat reyn wert *verwan*
 delt in die substantie des genen die die spise *verduwet*
Ende also wert die natuerlicke hitte hermaect op dat
 si niet en *verteert* die radicael vuchticheit daert leuen
 in is *Ende* dese digestien gaen doer aderen vanden eenen
 totten anderen. als *vander magen totten leueren zijn .vij. aderen*²⁰⁸

[hsn: hoofd met de zinnen; tekst deels in spiegelbeeld]

[O2r]

D At hoeft draecht die mensche opwaerts op *dat*
 hi die hemelsche dinghen bekennen soude. *ende* is *dat*
 edelste *van* dat geheel lichaem. *ende* daer meest die drie
 crachten²⁰⁹ *der* sielen in rusten / *ende* daer die *inweendige* sinnen *in zijn*
ende die .v. wtwendige sinnen als sien, horen. riecken. sma
 ken. geuoelen. comen *van dat* voorhoeft als ghi hier siet²¹⁰

Gheval Colericus	Domus mortis	Flegmaticus Overdaet [O2v/ O3r dwars]
	Thuys der doot	
[hsn: Man met soldaat]	[hsn: dood op haar troon]	[hsn: Man met man met zeis]
Sanguijn Inclinatie Outheit	[hsn: beenderen]	Melancolicus Siecte
[hsn: Man met vrouw krijgen een bril van oude vrouw]		[hsn: Man met vrouw op krukken]
	Tandem omnes perunt hanc mortalem do mus / ad quam sanguineum bonum mode ratum senectus conducit. Sed et colericus accidenti ruit. Sepe flegmaticus excessus occidit. Et melancolicus infir mitas tristus Sic fit mortis casus	

²⁰⁸ WV: 'Ende deze digestien (...) aderen'ontbreekt.

²⁰⁹ JvD: crahten

²¹⁰ WV: (...) 'die crachten der sielen / ende daer die in- | wendighe ende wtwendighe sinnen | in sijn. Als die figure ons allen bewijst.'

Alst al gheleeft is so moten alle menschen int huys *der* doot. waer toe de Sanguijn met goeder oudtheit wert gheleyt. maer die Colericus sterft dicwil bi gheual van vechten etc. Die Flegmaticus werdt dicwil ghedoot door ouerdaet / dat is te groten arbeyt doen etc. maer die sware siecte brenget den Melancolicum daer Aldus gheschiet den val *der* doot.

[hsn: Augustinus] Augustinus in zijn xij. boeck scriuen [O3v]

de op Genesim seyt. dat dye li
chamelijcke dingen en wercken
niet inden geest / want die wille is
de vrouwe *van haren wercken / ende*
is *niet* gebonden aen eenich deele
des lichaems / noch ooc *dat verstant.*
maer den wil is vry *ende niet onderge*
worpen den influencien der hemelen
Ende dairom dat werck comende wten
vrien wil en connen die astrologijns
niet voorsien noch daeraf iudiceren
Ⓒ Die astrologijns leeren een regel
om te kiezen een bequaem huere om
eenich werck te beginnen als een
wijf te trouwen. comenscap te doen
ende noch veel meer *ander* dingen

maer si en geuen geenen regel van dat ons meest van node
is om te kiezen een geluckige huere *ende* constellacie om
salichlick te steruen. om die pijnen *der hellen* te ontgaen. om
inden hemel te comen. ¶ *Ende* datmen eenige huere oft con
stellacie kiezen wil om comenscap te doen / om trouwen
een wijf / dat en admitteert die natuerlijcke reden niet
Augustinus seyt int .vij. *capittel.* des boeck vander stadt gods²¹¹ O gro
te sotheit te kiezen een huere om te trouwen een wijf *Ende*

---

²¹¹ vv: 'int .vij. *capittel.*' ontbreekt

hi seyt in *zijn* lxij. *sermoen* Die gelouige menschen en sullen niet meenen dat de voorsienicheit gods in eenigen tijden op eenige plaetsen *der* wereld absent is / oft dat aen *der* sterrenmacht *hanget* eenich *profijt* van die *vertieringhe* *der* werelt / maer dat alle dingen worden geschicht bi den wille des oppersten rechtuerdichsten *ende* goedertierensten conincs.

[hsn: Man en vrouw] Die natuere van
den vier complexien
H Et is te weten dat
die vier complex
ien. als Sanguijn Co
lerijn Flegmatijck *ende*
Melancolick sijn inden
mensche mer nietinghe-
liken sterck.²¹² want een
mensche heeft altijt een
van desen vieren die in
hem meest dominert *ende*
die overhant heeft daer

[O4r]

dan die mensche meest nae gheinclineert is
Van der complexien Sanguijn
S Anguinea complexio is heet *ende* vucht. si sijn
gehaert / genuechlic / stout / getimpert / milt. *ende*
comt tot goeden ouder²¹³ / *ende* sal slecht hare hebben *ende*
niet calu sijn *Ende* die hitte is in Sanguineo sterc inder
natueren *ende* is meer geneycht tot quaetheit dan fleg-
maticus *ende* melancolicus / *ende* meer tot leringen want
hi subtijl is van sinnen *ende* connen alle dingen begrij-
pen lichtelic. mer hi en doetter soe groten arbeyt nyet

²¹² WV: 'euen' JvD: 'nietighe- |den

²¹³ WV: 'ende comen | tot goeden ouderdom'

toe als *melancolicus ende flegmaticus Sanguinei* boelieren
geerne tsi vrou of man / si sijn vrolic *ende* lachen *ende* sin-
gen *ende* springhen *ende* sijn root int aensichte. die somi-
ge sijn coen *ende* hebben veel vleesch / dye sommige vreck
ende duechdelic *Saguineus* is natuerlic vet *ende* sterck
geuleescht met eenen bliden geest *ende* drincken geerne
goeden wijn *ende* eten gerne vanden besten. Si sijn blijde
van aensichte want altijd lachen si uter natueren des

[O4v]

bloets. si sijn minlic van aensichte / suet van spraken /
want tbloet doet blosen *ende* geeft natuerlijke voys. sy
sijn tot consten geneycht want si lichtelic een dinc begrij-
pen. si sijn milt / amorues / van goeden zeeden *ende* stout
uter natueren *ende* singen gerne ¶ *Sanguineus* seyt
¶ Mijn natuere is heet *ende* vucht
Daer om ben ic ghelijc der lucht
Mijn haer bruyn root mijn aensicht bly
Van allen leden schoon daer by
Goedertieren subtijl van sinnen
Om te wesen inder vrouwen minnen
Singhen / springhen tot allen hueren
Is mijn leuen bi natueren
God die moet die vrouwen eeren
Ende alle die gheen die minnen leeren
Den vroukens wil ic alle mijn leuen
Dienen sonder eenich begheuen

[hsn: man slaat vrouw met stok] Vanden Coleriken²¹⁴
C Olerici sijn heete
ende droge lange le-
uende. *ende* leuen sy ouer

---

²¹⁴ WV: opschrift ontbreekt

lx. iaer soe werden si calu
ende hebben luttel haers.
Si sijn seer haestich tot
allen dingen wter hitten
der complexien / welcke
hitte den mensche doet
oec haestelic steruen Sy
hanteren eere²¹⁵ ende vorde
ren een anderen daer toe²¹⁶

Si leeren haest midts der hitten. si eten geerne
haestelic. si sijn milt ende liberael daer om werden si ghe-
eert Si sijn bedriegers / haestich verstoert ende toernich
ende stout ende cloeck doer die hitte des bloets Si sijn
scarp ende subtiyl van sinnen / gemeenlic magher ende
droghe van natueren ende sijn van stercker roder verwen

Colericus seit

Mijn natuere ghelijct den vier
Ic ben vertoernt herde schier Ende versoent in corter uren
Coen stout ben ic van natueren Van clenen leden wel ghe-(daen.
Mijn haer is ghelijc den goude beuaen
Mijn aensicht mager ende root Van alle sorgen ben ic bloot

Der vrouwen dienst is goet spel

Mer ick en cans niet ghemaken wel
Dat doet mijnder herten grote pijn
Want is sie gheerne die vrouwen fijn

[hsn: man met snaarinstrument;
vrouw met harp]

¶ Vanden Flegmatiken

F Legmatici sijn cout
ende vucht ende van
plompe sinnen ende hebben

[P1r]

---

²¹⁵ WV: 'eer'

²¹⁶ 'toe' herhaald op begin volgende pagina

hare opt hoofd tusschen
dblont *ende* tswarte bleec
van verwen bedriechlick
verraders bloede van herten /
ende si slapen *ende* spuwen ve
le *ende* sijn wat wit onder
dat aensicht *ende* speelen
gerne op herpen luyten

ende ander snaerspel *Ende* si sijn van cleender cracht *ende* sy
sijn wit *ende* bleeck *ende* grof van lichame wt haerder cou-
der *ende* dochter natueren. *ende* sijn seer geneycht²¹⁷ tot ar
moede *ende* niet tot leringen mer swaer uter coutheit

Flegmaticus seyt [P1v]

Den water ben ic ghegheuen
want cout en vucht is alle mijn leuen
Ic gae altoes ghelijck een droom
Plomp van clergien als een boom Ic *ben* traech tot alle (dinghen
Mijn sinnen vol plompheden wringen
Vet *onduchtich* als een koe. Wit van verwen daer toe
Ic en gheue niet om die vrouwen
Nochtans mach icse geerne aenscouwen²¹⁸
Mer begonste ic yet te minnen
Soe soudick altemael ontsinnen

[hsn: vrouw strekt armen
uit naar man] ¶ Vanden Melancoliken.
M Elancolici sijn cout
ende droge niet blont
noch gelu maer swart²¹⁹

---

²¹⁷ WV: ‘geneycht’ ontbreekt.

²¹⁸ WV: ‘Ick en gheue om die vrouwen niet owach | Nochtans icse gheern aenscou | wen mach

²¹⁹ WV: ‘met swart haer’

van hare bloede ende verra-
ders ende si sijn nyet dor-
stich want hitte maect
dorst Si sijn hatich / tra
ghe / truerich / slecht / on
beheyn / *vergetelick*²²⁰ wter
couder natueren Si be
gheren luttel van haer
der truericheit wegen /

ende mogen luttel van haerder couden wegen Si sijn ghe
meenlic nidich ende quaet droeue swaer ende doncker van
geeste Si sijn van luttel spraken ende genen slape uter
couder ende droger natueren want si seer lichtelic *verwac-*
kert sijn met een cleen geruchte oft dinghe. si sijn tot
leringhe geinclineert ende sijn van goeder memorie ende
van vasten propoost ende opsette²²¹ so datmense nyet wel
van haer meninge brengen en can Si menen nemmer-
meer tot hoecheit te comen mer altijd te bliuen in hair
catiuicheit wt haerder drouer natueren. Si sijn vaste
houdende ende beminnen die scriften ende doen geerne
grote abstinentie ende sijn simpel int ghesichte.

Melancolicus seyt.

Die aerde heuet mi in haer ghewout
want ic ben droghe ende daer toe cout
Als een doot mensche ben ick ghedaen
Met veel gepeyzen ben ic beuaen Nidich / droeuich en (blode.
Mijn hare swart / mijn caken snode
Van clenen leden wel beset Met groter vrecheit besmet
Om alle die vrouwen die nu leuen
En soudick min dan niet oec gheuen

[P2r]

---

²²⁰ WV: 'vergetelick' ontbreekt

²²¹ WV: 'opstellen'

Mer al dat daer die minne bi staet
Dat is mi van natueren quaet

[hsn: = F4v. rechts] Om te weten in wat planete een
mensch gheboren is²²²
W Ildi practiseren den planete
van eenen mensche Soe ne
met den name²²³ van sijnre moeder die
eerste letter daer af *ende* telt hoe ver
re die letter staet inden A b c. *ende* ne

met dan den name vanden persone daer ghy sijns
moeders name af hebt / *ende* neemt die eerste letter
van des persoons name *ende* tellet oec hoe verre de
letter inden A b c. staet met ghetale *Exemplum*.
Oft u moeder hete Agnes *ende* ghi heet Ian. Nu is dye
eerste letter *van* uwer moeders name .i. inden Ab c. *ende van*
uwen name is I *ende* is .ix. in den Abc. Nu neemt .i. *ende* .ix.
dat maect .x. nu neemt .ix. *van* die .x. *ende* werpet die .ix.
wech so blijft er .i. so is Sol u planete So doet *van* al
le namen *ende* werpt altoes .ix. wech so langhe als ghy
.ix. telt so verre als daer wat meer blijft dan .ix. mer
blijfter .ix. *ende* niet meer. dan suldi die .ix. houden *ende*
daer na rekenen. *Ende* als daer dan blijft int ghetal.²²⁴

[P2v]

i. ofte .viiiij.	Sol
ij. ofte .ix	Venus
iiij	Mercurius

²²² WV: 'Een leeringhe om te weten in | wat planete een mensche | gheboren is

²²³ JvD: 'Wildi practiseren den planete van eenen mensche Soe nemet die name (...)' WV: 'Men sal nemen den name (...)'.
²²⁴ WV: 'Ende (...) ghetal' ontbreekt.

Blijfter iiij. so is u planete	Luna
v.	Saturnus
vi	Iupiter
vij.	Mars

¶ Iupiter *ende Venus* sijn goede planeten *Saturnus ende Mars* sijn quaet Sol / luna *Mercurius* sijn *ondersceyden / metten goeden goet / met den* [hsn: boer met werktuig] *quaden*²²⁵ quaet *Ende* wat *Saturnus* verderft dat *verbetert* Iupiter als hi regeert. *Ende* wat Mars *verderft* dat *verbetert Venus* als si regneert²²⁶

¶ Der boeren regel of pronosticatie van den .xij. nachten.²²⁷

S Tormet *ende* waeyet den wint seer op den heiligen Kerstnacht. dan steruen de heren vanden landen ende rijke machtige lieden vanden steden

Wayet den wint weer des anderen nachts soe wasset dan daer luttel wijns

Als den derden nacht die wint waeyet dan steruen die machtighe hoofden der landen.

Waeyet opten vierden nacht. dan werdet *honger* ende diertijt inden landen

[P3r]

²²⁵ JvD: 'quaden' twee keer

²²⁶ WV: 'als si regneert' ontbreekt.

²²⁷ WV: 'Der Boeren pronosticatie. | C Die boeren nemen haren regel van die .xij. nachten.tusschen | Kersmis *ende* dertiendach. Want wayet of stormet opten.' Laatste regel slechts een keer, bijv. C K ersnacht. Dan steruen die heeren vanden landen.' Tekst van voorspelling in de lengterichting van boven naar beneden.

Alst waeyet opten vijfsten nacht dan steruen ve
le gheleerde lieden ende meesters in clergien.

Opten sesten nacht wayet dan soe comt dat iaer
vele oeffts. als appelen / peren / noten. etc.

Alst waeyet opten seuensten nacht. dat en sal dat
iaer noch scaden noch baten

Wayet opten achsten nacht so steruen dan veel
ander menschen

Opten .ix. nacht waeyet dan seer soe werden in
dat iaer veel lieden sieck ende oeck steruen

Wayet opten .x. nacht so sullen dat iaer veel huy
sen neder vallen *ende* oec veel houts ende bomen

Opten .xi. nacht wayet dan soe werden sterften.

Alst opten .xij. nacht waeyet. dan wert in dat iaer
grote onurede / orloghen *ende* striden inder werelt.²²⁸

Die Quateremper daghen

¶ Den eersten Goensdach²²⁹ in deerste heel weke vander
vasten   Den eersten Goensdach nae Sinxen
Den eersten Goensdach nae heylich cruysdach inden
herfst   Den eersten Goensdach nae sinte Lucien dach

D   Ie meester Esdras scrijft vanden .vij. eersten²³⁰
daghen in Loumaent / als op elcken dach comt
den Iaersdach

Comt den Iaersdach op den. [dwars in de lengterichting van boven naar beneden]   [P3v]

Sondach. soe salt sijn groot achter winter
ende weecken oost / luttel wijns / veel scapen / lut-
tel honichs *ende* alle ander dinghen ghenoech

Maendach. so salt mistich winter sijn / goe-

---

²²⁸ WV: 'inder werelt' ontbreekt.

²²⁹ WV: gebruikt 'Den eersten Goensdach' maar één keer.

²³⁰ WV: opschrift: 'Een pronosticatie vanden Iaersdach.'

den *ende* windich somer / quaden oost / niet veele
fruyts / luttel wijns. veel scapen sullen steruen.

Dinxdach. so salt sijn een mistich winter / *een*
windinghe vasten / een droghe somer ende vee
le fruyts *ende* seer veel van allen coren / luttel ho
nichs ende veel wijns.

Goensdach. so salt een stuer winter sijn / *een*
swaer vasten / een drooghe somer / goeden oost /
veel wijns in veel steden / veel scapen sullen be(deruen

Donredach. so salt sijn droge win
ter / goede vasten / een weecke somer / *groten* oost
veel wijns in veel steden / veel oude lieden sullen (steruen

Vrydach. so salt seer mestich winter
sijn een goede vasten / een droghe somer *ende* seer
windich ende goeden oost. luttel fruyts / luttel
wijns / luttel honichs

Saterdach. so salt sijn groot water / mistich
winter / swaer vasten / goeden oost / veel wijns /
ende groot tempeest in die zee / *ende* tsal sijn goet
tijt / veel fruyts *ende* alle dingen ghenoech / ende
veel huysen sullen verbarnen in die werelt

D En achterwinter suldi weten hoe lanc *ende* cort
hi is²³¹ Neemt dat gulden getal *ende* de sondachs
letter bouen *ende* gaet nederwert tot dat ghi tegen t gulden
getal comt daer die linien tegen een stoten *ende* dat sel
uer dat ghi daer vint betekent die weeken tusschen
Kersmisse *ende* Vastelavont *Ende* die witte punten die
bouen die sondachsletteren staen die betekenen da
gen die daer meer sijn totten weken Exemplum²³²

[P4r]

²³¹ WV: opschrift: 'C Om te weten den achter winter.'

²³² JvD: De facto ontbreekt het voorbeeld WV: het woord 'Exemplum' ontbreekt.

Tgulden

ghetal [hsn: zes dobbelstenen met ogen 1-6]

	A	B	C	D	E	F	G
i	viiij	viiij	viiij	viiij	vij	vij	vij.
ij	vi	vi	vi	Vi	vi	vi	vi
iiij	ix	ix	ix	Ix	ix	viiij	viiij
iiiij	iiiij	vij	vij	vij	vij	vij	vij
v	vi	vi	vi	Vi	v	v	v
vi	ix	ix	viiij	viiij	viiij	viiij	viiij
vij	vij	vij	vij	vij	vij	vi	v
viiij	x	x	x	X	ix	ix	ix
ix	viiij	viiij	viiij	viiij	viiij	viiij	viiij
x	vij	vij	vi	Vi	vi	vi	vi
xi	ix	ix	ix	Ix	ix	ix	ix
xij	viiij	viiij	viiij	vij	vij	vij	vij
xiiij	vi	vi	vi	Vi	vi	vi	vi
xiiiij	ix	ix	ix	Ix	viiij	viiij	viiij
xv	vij	vij	vij	vij	vij	vij	vij
xvi	vi	vi	vi	V	v	v	v
xvij	ix	viiij	viiij	viiij	viiij	viiij	viiij
xviiij	vij	vij	vij	vij	vi	vi	vi
xix	ix	ix	ix	ix	ix	ix	ix

N Yemant en wilt hem storen die dit siet of hoert le
 sen want tis gedaen *om verstroyde sinnen vol melan-*
colie te versolaceren ende nyet om tgheloue daer in te stellen
 al valt somtijts waer. want al sijn hier bescreuen die
 influentie *ende toeneygentheit der constellatien / teeke*
nen ende planeten. si en brengen nochtans gheen noot
 sakelicheit in also dattet geschien moet na dat rege

[P4v]

ren der planeten *want* alle dingen staen in die machti
ghe hant gods. *Ende* elc mensche heeft sinen eyghen
vryen wille / hi mach die toeneyghentheit volgen oft
wederstaen *want* die constellatien der hemelen bren
gen wel inclinatie *ende* toeneyghentheit maer gheen
nootsake dat alsoe sijn moet²³³ Mer laet ons soe doen
dat wi ewelick verbliden moghen²³⁴ Amen
¶ Bi mi Ian van Doesborch. Anno.M. CCCCC
ende .xviiij. den .viij. dach in Februario.²³⁵

Cum privilegio

[hsn: wapenschild Habsburg]

[drukkersmerk met randen]

[P5r]

[Blanco]

[P5v]

[Blanco]

[P6r]

[Blanco]

[P6v]

---

²³³ WV: Op dese voerseit dinghen ende | influencien der hemelen / | der sterren / ende der plane- | ten en is gheen sekerheyt | te stellen / al gheuen si toeneyghentheit | si en
connen niet benemen den vrien | wille. Ende oeck sijn alle dinghen ghe- | stelt inden wylle des almachtijghen | gods / *ende* niet in die toeneyghentheit | noch influentie der
hemelscher lichamen

²³⁴ WV: O Vos omnes | qui transitis | per viam / at- tendire et vi- | dete so est do- | lor meus. JB: vidite | si est dolor si- | milis sicut dolor meus

²³⁵ WV: C Gheprent in dye stadt van Antwerpen buy / | ten die camer poorte Inden gulden Eenho- | ren Bi mi Willem Vorsterman. Int iaer | ons heeren. M.CCCCC.ende. |
XXII.

Appendix

WV I2v/I3r [hns. Heelal met de hemelsferen en tekens van de dierenriem; links- en rechtsboven identieke buste van een geleerde; links- en rechtsonder identiek wapenschild]

¶ Vanden hemelen.

E En oppersten hemel
Is Celum Empirium
ende is die plaetse der
salighen / ende totter
contemplacyen gods. *Ende want*
die salighe sijn in die ghebruyc
kenis des eewighen lichts / daer
om behoort wel dat den opper-
sten hemel dye plaetse der salij-
ghen sal sijn licht schijnende *ende*
onberoerlijcke sonder eenighen
omloop stille staende. Daer na
is *Primum mobile* Daer nae ce-
lum aqueum. Inden achtsten
hemel sijn al die sterren sonder
die .vij. planeten die onder den
achsten hemel haren loep heb-
ben O laet ons nu ouerdencken
wat schoonder ruymmer lichter
plaetse is den hemel / ende wat
nauwe doncker plaetse is dye
helle / die in dye alder vorderste
plaetse is van dat eewich lych-
te dat is int middel der aerden.
[hns: buste Albertus]
Albertus. Dye helle is van
ons .iii.M.CC. ende .L. milen.

Hns. [drie delen van de lucht]

[J4v]

V An die drie delen der lucht *ende* van die plaetse der duuelen. Van die vierighe impressien vlammen / vieren / *ende* branden *dye* in *dye* lucht *ghenereren* / *ende* diemen *dicwil* inder lucht *siet*. *ende* omtrent der aerden.

D Ie lucht wert *gedeylt* in drie deelen. In dat opperste / middenste / *ende* nederste. Dat opperste deel is by dat element des viers *ende* dat deel is puer *subtjil* *ende* *lycht* als dat element des viers *ende* het is warm vanden sterren *ende* van dat element des viers *ende* daer en comen winden noch *reghen* / *ghelijck* dat *beuonden* is van hem *lyeden* die op die hooste berghen *gheweest* *sijn* daer si *litteren* on dat lant *screuen* / *ende* *quamen* daer weder nae een iaer *ende* *vonden* die *litteren* heel *ende* *volcomelijc* *staen* *ghelijc* *sise* daer *gescreuen* *hadden* In dat deel der lucht [hsn: Perpendiculum] comen vierige *inpressien* / *ende* *meest* *inden* *Mey* *ende* *inden* herfst als alle *dinghen* *matich* *sijn* dan *sijn* *dye* *vaporen* *oueruloedich* in *hitten* *ende* *climmen* op in dat opperste regioen / *ende* als *dye* *vaporen* *sijn* *meest* *beneden* *vergadert* *ende* is *bouen* *smaelder* *gelijc* *een* [hsn. Lancea] *kersse* als dat wert *ontsteken* dat *schijnt* als *waterpas* / *gelijc* *dese* *figuer* *ende* heet in latijn *perpendicularum* *Sijn* die *vaporen* *beneden* *weenich* *grof* *ende* *bouen* *smalder* / dat wert *ontsteken* *ende* *scijnt* een *lancie* te *wesen* / *ende* heet [hsn: Candela] *Lancea*. *Sijn* *dye* *vaporen* *seer* *sterck* bi een *gepact* *ende* is dan *gelijc* *ontsteken* om die *verheit* *soe* *schijnttet* een [hsn: Sintille] *kersse* / *ende* heet *Candela*

Sijn die vaporen aen
allen eynden euen dick
ende wert allen telcken
ontsteken dat vliecht in
die lucht als voncken *van*
eenen oeuen / ende heet
Sintille.

¶ Sijnder vaporen luttel *ende* moghen hem niet ghelijc wt
stercken / *ende* dat wert nochtans ontsteken *ende* vliecht op-
waert *ende* dat heet subascendens. *Ende* dese voerseide impres-
sien gescieden in dat opperste deel oft regioen der lucht.

[K1v]

D At middelste regioen is so verre van dat element
des viers dattet daer af niet en mach verwarmen
ende is oec so verre vander aerden dattet die rayen der son-
nen oec niet en moghen *verwarmen* / *ende* is een plaetse donc-
ker *ende* vol onweders *ende* tempeesten / *ende* is dye woeninge
der duuelen / daer werden die waterighe impressien als
[hs. hagel en sneeuw] haghel snee. etc.

In dyt regioen comt somtijts
een impressie geheten subdescen-
dens / *ende* geschiet als die vapo-

ren middelachtich warm sijn

ende climmen nyet doer dat middelste deel der lucht / mer si
bliuen daer *versterct* doer die coutheit der lucht / dye die va-
poren omuangen *ende* werden ontsteken *ende* vallen nederwaert
ende si werden somtijts wtgeworpen van een coude wolcke
ende si worden somtijts wtgedaen vanden couden wolcken *ende*
werden somtijts ghedect vanden wolcken / *ende* als die wolck
wech is dan schijnet weder / *ende* dese impressie comt in
[hsn. twee geiten] dat middelste deel der lucht.

D At nederste deel of regioen der lucht
is bi dat water *ende* bider aerden / *ende* dat

deel warm *ende verlicht van dat* wederschijn der
sonnen / *ende* dat is op deen tijt meer *dan* op die
ander / nae den tijt vanden iare. ¶ Die va-
poren een luttel warm bliuende bider aer-
den in dat nederste regioen der lucht / *ende* der
vaporen is veel / *ende* doer die coutheynt des

nachts werden si gedreuen *ende ghestarct / ende* werden ontste-
ken / *ende* / dat deel datter ontsteken is sprinct [hsn: Capra saltans] [K2r]
opwaerts / daer om heetet Capra saltans.
ende het schijnt oft vyer waer datmen doer
een pijpe blies.

¶ Sijnder vaporen niet veel *ende* dat
werdt ontsteken *ende* valt neder ghelijck
sterren / *ende* daer af vintmen dycwyl dat
lijteyken.

¶ Sijnder veel vaporen *ende* seer te sa-
men ghedronghen dat wert ontsteken *ende*
blijft staende inder lucht *ende* die mensche
gaende ouer wech drijft die lucht met sinen [hsn: zot vuur]
ganck / dat vyer sal voer hem gaen oft het
sal hem volghen / *ende* dye heet. Ignis fa-
tuus / dat sotte vyer. Ende dyt sietmen al-
der meest bi die ganghen / kerckhouen cooc-
kenen / *ende* ander plaetsen daer veel vis-
cose humoren sijn.

S In daer veel vaporen *ende* on-
ghelijc in die dickheit / dat bei-
de eynden smaelder *ende* cleen- [hsn: vliegende draak]
der sijn / *ende* in *dat* middel groot
ende grof ghelijc eenen buyc /
daer dat eynde werdt gherekent voer een
hoofd *ende* dat ander eynde voer den stert

ende dat wert ontsteken / ende heet draco volans / die vlieghende drake blasende vier ende roock. Ende ist datmen noch ander impressien in die lucht siet dye machmen lichtelijc onderscheyden by desen voerseyden genoemden impressien.

[JB 1531 / WV 1522]

D It sijn die .x. oudtheden des menschen te rekenen van allen .x. iaren [begin WV:] tot .C. iaren toe. Want tot allen .x. iaren²³⁶ veranderen die sinnen ende natueren²³⁷ der [einde WV] menschen. Ende tot allen .x. iaren wert die mensche metter toeneyghentheyt [begin WV:] ende natueren ghelijc eenighen beesten. ghelijc hyer feguerlijck bewesen werdt. [einde WV]

[Begin JB] hsn	hsn	hsn	hsn	hsn	hsn	hsn	hsn	hsn	hsn
.x. iaren een kint gelijc der ionger Geyten	xx. iaren een iongelinc. een Calf.	xxx. iaren een man. een Stier	xl. iaren wel gedaen. een Leeuwe	l. iaren stille staen een Vosch	begin WV].lx. jaren af een wolf	lxx. iaren der sielen be- waren. een hont	lxxx. iaren der werelt toorn een Cat	xc. iaren der kinder een esel	C iaren ongenadich Gouden Gans
hsn	hsn	hsn	hsn	Hsn	hsn	hsn	hsn	hsn	hsn
Ten .x. iaren een kint driuende den top Wijsheyt is dan in hem niet vele Geliket der ionger geiten springende op Nemmermeer versaet van spele	Een iongelinc is hi ten .xx. iaren. Dan bedrijft hy wonder te dien tijden Hi gelijc den calue ren gequelt met blaren Men siet hem die wijs heit stellen besiden	Ten .xxx. iaren is hi gheheten een man Den stier gelijcken. die metter natueren Willende stoten ende vechten dan Die hem eenich sins berueren	Wijsheit wil hi ten xl. iaren doen. Mer bi moedicheit des leeuwen koen Wilt hi oock we sen ghesien Daerom valt hi dic wil in onwijs plien	Alle practiken is hi nu vol Want .l. iaren heeft hi tusschen zijn ooren. Gelijc die lose vosch in sijn hol En wilt hi van verliese niet horen [einde JB]	[Ten] lx. iaren gaet [hi] af [D]er giericheit is in hem gevloyt Gelijc die wolf [nem]ende sinen draf [on]der een cudde sca pen vet gegroyt	Lxx. iaren wilt hi zijn siel bewaren Hi alle vruecht van hem veriaecht Ghelikende den hont nae dat verclaren Des gelijcx hi oec dagelicx knaecht	Lxxx. iaren werdt hi verstoten. Hy is alder werelt verdriet Gelikende den catten die metten poten Om warmen bi den viere vliet	Ten .xc. iaren den esel ghelijckende Ongeacht ende der kinder spot Want verstant iuecht is hem beswikende Elc begheert zijn doot die bitter noot	Ten .C. iaren heeft die doot ghe wracht Ghelijckende der Gans ghepluct ghegheten werd Soe plucken die vrienden dat goet meest gheacht Dat lichaem van den wor men verbeten werdt.

²³⁶ WV: 'iraen'

²³⁷ JB: dat slepen